Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Μάθημα: HIST 600

Επιβλέπων καθηγητής: Δρ Γιώργος Γεωργής

ΛΑΝΙΤΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΛΕΜΕΣΟΥ: Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ 1955 - 59

Ονοματεπώνυμο φοιτητή: Δέσποινα Αντωνιάδου
Αριθμός μητρώου:1194713896

Δεκέμβριος 2021

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΛΑΝΙΤΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΛΕΜΕΣΟΥ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ 1955 - 59

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο συμβατικό πρόγραμμα στο τμήμα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

Δεκέμβριος 2021

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Δέσποινα Αντωνιάδου, 2021.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο: Δέσποινα Αντωνιάδου

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: Λανίτειο Ελληνικό Γυμνάσιο Λεμεσού:
Η συμμετοχή του Σχολείου στον Απελευθερωτικό Αγώνα 1955 - 59

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών στο συμβατικό πρόγραμμα για απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις …..…… από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

• Πρώτος Επιβλέπων: Γιώργος Γεωργής, Κοσμήτορας, ……
• Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αικατερίνη Παπαζαχαρία, Λέκτορας ……
• Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Κυριάκος Ιακωβίδης, Λέκτορας……...

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Δέσποινα Αντωνιάδου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο **Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσού: Η συμμετοχή του Σχολείου στον Απελευθερωτικό Αγώνα 1955 - 59**, αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

Δέσποινα Αντωνιάδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ιστορία των Εκπαιδευτηρίων της Λεμεσού, την εποχή της Αγγλοκρατίας συμβαδίζει με τις διεκδικήσεις και τους πόθους των Ελλήνων της Κύπρου. Οι μαθητές, οι μαθήτριες και οι δάσκαλοι τους έδειχναν έμπρακτα την αγάπη τους για την Ελλάδα συμμετέχοντας με κάθε ευκαιρία στους αγώνες του Έθνους. Το ενωτικό κίνημα δεν άφησε ασυγκίνητους τους μαθητές και τις μαθήτριες των Ελληνικών Γυμνασίων σε όλη την Κύπρο. Στη Λεμεσό, το Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιον έγινε ένα από τα ισχυρότερα φυτώρια του Απελευθερωτικού Αγώνα και πρωτοστάτησε σε διαδηλώσεις και αντιαποικιακές πορείες στην πόλη. Στην αυλή του νεόδμητου σχολείου σημειώθηκαν δυο φορές, συγκρούσεις με πετροπόλεμο, των μαθητών και των μαθητριών με βρετανούς στρατιώτες ενώ το σχολείο έκλεισε και μετατράπηκε σε στρατόπεδο και χώρο ανακρίσεων και βασανιστηρίων από τους Άγγλους τη σχολική χρονιά 1955 -56 αλλά και το καλοκαίρι του 1958.

Ανάμεσα στους νεκρούς του Απελευθερωτικού Αγώνα συγκαταλέγονται και οι μαθητές του Λανιτείου Γυμνασίου, Ανδρέας Γεωργίου και Ανδρέας Βλάμης. Επίσης, στον χώρο του σχολείου, όταν αυτό μετατράπηκε σε στρατόπεδο, πέθανε από βασανιστήρια και ο αγωνιστής Πλάτωνας Στυλιανού.

Σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία του σχολείου υπήρξε η λεγόμενη «Η μάχη του Λανιτείου» στις 14 Δεκεμβρίου του 1955, η οποία ήταν το αποκορύφωμα μιας σειρά από εκδηλώσεις διαμαρτυρίας που ξεκίνησαν μετά τη σύλληψη και την καταδίκη του Μιχαλάκη Καραολή το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου, και που είχε αποτέλεσμα το κλείσιμο του σχολείου και τη διαγραφή του από το Μητρώο των σχολείων.

Εξέχουσα μορφή, κατά την άποψη μου, υπήρξε ο Γυμνασιάρχης, Αμφιτρύων Υδραίος ο οποίος με τις πράξεις και τον τρόπο του συνέβαλε στα γεγονότα των χρόνων μεριμνώντας πάντα για την ασφάλεια των μαθητών και των μαθητριών του αλλά και για την προστασία του χώρου του Λανιτείου Γυμνασίου.

Στη διπλωματική μου εργασία έχω καταγράψει όσα από τα γεγονότα κατάφερα να εντοπίσω, στον Τύπο της εποχής που αφορούν στη συμμετοχή των μαθητών, των μαθητριών αλλά και των δασκάλων τους στον Απελευθερωτικό Αγώνα και τις συνέπειες που είχε στη μαθητική τους ζωή. Προσπάθησα ακόμα να συλλέξω μαρτυρίες μαθητών και μαθητριών της εποχής έτσι ώστε να ζωντανέψω όλα όσα βρήκα δημοσιευμένα.

Σημείωση…

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε ως διπλωματική εργασία στο Τμήμα Ιστορίας, Πολιτικής και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου, στο πλαίσιο του συμβατικού μεταπτυχιακού προγράμματος στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία. Το θέμα της μελέτης είναι: ***Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσού και η συμμετοχή του σχολείου στον Απελευθερωτικό Αγώνα 1955 – 59*** και στόχο έχει να παρουσιάσει τη συμμετοχή των μαθητών, των μαθητριών και των εκπαιδευτικών στον Απελευθερωτικό Αγώνα.

Μέσα σε αυτή τη διαδρομή για την αναζήτηση των πηγών της γνώσης και της καταγραφής τους είχα δίπλα μου την οικογένεια μου και τους φίλους μου που με στήριξαν, με υποστήριξαν και με διευκόλυναν με όποιο τρόπο μπορούσαν καλύτερα να διεκπεραιώσω την προσπάθεια μου. Γι' αυτό και τους ευχαριστώ.

Επίσης, θα ήταν παράλειψη μου, εάν δεν ευχαριστούσα τους καθηγητές μου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις, τον κ. Γιώργο Γεωργή, τον κ. Κυριάκο Ιακωβίδη και την κ. Αικατερίνη Παπαζαχαρία για τις γνώσεις και τις συμβουλές που μου προσέφεραν, καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο Πανεπιστήμιο καθώς και της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Η βοήθεια τους υπήρξε πολύτιμη και τους ευχαριστώ γι' αυτό.

Δέσποινα Αντωνιάδου

Λεμεσός, Δεκέμβριος 2021

Στους γονείς μου,

Θεόδωρο Αντωνιάδη και Μαρία Αντωνιάδου Φιλίππου

και

στα αγόρια μου Ανδρέα και Θεόδωρο

που πίστεψαν σε μένα και με στήριξαν σε αυτή τη διαδρομή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή ……4

Βιβλιογραφική Επισκόπηση…….6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η Παιδεία στην Κύπρο και στη Λεμεσό από τις αρχές
του 19ου αιώνα μέχρι και το πρώτο μισό του 20ου αιώνα ……..8

2.2 Από το Ελληνικό Σχολαρχείο στο Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσού.
Η μεγάλη δωρεά του Ν. Π. Λανίτη ……..11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ο ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1955 - 59

3.1 Ιστορική επισκόπηση της εποχής……..16

3.2 Η συμβολή των μαθητών και των μαθητριών
στον Απελευθερωτικό Αγώνα……..….16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Ο ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗ ΛΕΜΕΣΟ

4.1 Τα αιματηρά επεισόδια του Δεκεμβρίου του 1954……...17

4.2 Η δράση των μαθητών και των μαθητριών του
Λανιτείου Γυμνασίου στον Αγώνα…….....20

4.3 Αμφιτρύων Υδραίος (1900 – 1964)……..21

4.4 Οι πρώτες διαδηλώσεις και οι πρώτες συλλήψεις……..……..22

4.5 Σχολική Χρονιά 1955 – 56……...23

4.5.1 Η δολοφονία του δεκαεξάχρονου Ανδρέα Γεωργίου……..….23

4.5.2 Τα επεισόδια από τη δίκη του Μιχαλάκη Καραολή
μέχρι και το τέλος του Νοέμβρη……24

4.5.3 Δεκέμβριος του 1955 – Η «Μάχη του Λανιτείου»
14 Δεκεμβρίου 1955……..……..30

4.5.4 Κλείσιμο και διαγραφή του Σχολείου από το Μητρώο……...33

4.5.5 Επιστολή του Γυμνασιάρχη του Λανιτείου, Αμφιτρύωνα Υδραίου προς τη Σχολική
Εφορία Λεμεσού …….……34

4.5.6 Οι προσπάθειες επαναλειτουργίας του Σχολείου…….……...40

4.5.7 Επεισόδια διαμαρτυρίας για τη δολοφονία του Πετράκη Γιάλλουρου……..42

4.5.8 Τα ιδιαίτερα μαθήματα ή το λεγόμενο «Κρυφό Σχολειό» …..……...……42

4.5.9 Το τέλος της Σχολικής Χρονιάς ……...……..43

4.6 Σχολική Χρονιά 1956 – 57……...44
4.6.1 Εύρεση δυναμίτιδας - Σύλληψη του Αμφιτρύωνα Υδραίου για κατοχή πιστολιού……..……...45
4.6.2 Η ανατίναξη της Στήλης των Πεσόντων Μαθητών…….45
4.6.3 Η δολοφονία του δεκαεξάχρονου μαθητή Ανδρέα Βλάμη…….…….45
4.6. 4 Η υπόλοιπη Σχολική Χρονιά…….……48
4.7 Σχολική Χρονιά 1957 – 58……. 48
4.7.1 Νοέμβριος 1957 – Η δολιοφθορά στο αεροδρόμιο Ακρωτηρίου……48
4.7.2 Επεισόδια πριν από τα Χριστούγεννα του 1957……..50
4.7.3 Η υπόλοιπη Σχολική Χρονιά……..…….51
4.7.4 Ιούλιος 1958 - Κατάληψη του Λανιτείου από τον Βρετανικό στρατό……...…51
4.7.5 Ο θάνατος του Πλάτωνα Στυλιανού από βασανιστήρια……..52
4.8 Σχολική Χρονιά 1958 – 59…….……...52
4.8.1 Διαδήλωση μαθητών και μαθητριών στις 3 Οκτωβρίου του 1958……..53
4.8.2 Προσπάθειες για σταθερή λειτουργία και ανασυγκρότηση του Σχολείου……..53
4.8.3 Επιστολή του αρχηγού της ΕΟΚΑ προς τους μαθητές και τις μαθήτριες ….……54
4.8.4 Επιστολές μαθητών ……..……...54
5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ ……55
6. **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ** ……58
7. **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ** ……..61

Κεφάλαιο 1

1.1 Εισαγωγή

Η ιστορία των Εκπαιδευτηρίων της Λεμεσού, την εποχή της Αγγλοκρατίας συμβαδίζει με τις εθνικές διεκδικήσεις και τους πόθους των Ελλήνων της Κύπρου. Οι μαθητές, οι μαθήτριες, οι δάσκαλοι, οι καθηγητές και οι καθηγήτριες έδειχναν έμπρακτα την αγάπη τους για την Ελλάδα συμμετέχοντας με κάθε ευκαιρία στους αγώνες του Έθνους. Το ενωτικό κίνημα δεν άφησε ασυγκίνητους τους μαθητές και τις μαθήτριες των Ελληνικών Γυμνασίων αλλά και των Ιδιωτικών Σχολείων σε όλη την Κύπρο. Στη Λεμεσό, το «μαθητικό κίνημα» για Ελευθερία και Ένωση, στην τετραετία 1955 -59, έδινε το παρόν του τακτικά με παρελάσεις και διαδηλώσεις στους δρόμους της πόλης, απεργίες και αποχές από τα μαθήματά τους. Το Λανίτειο Ελληνικό Γυμνάσιο σύντομα έγινε ένα από τα ισχυρότερα φυτώρια του Απελευθερωτικού Αγώνα και πρωτοστάτησε σε διαδηλώσεις και αντιαποικιακές πορείες στην πόλη. Δεν πρέπει φυσικά να ξεχνούμε και τη συμμετοχή και των μαθητών των Ιδιωτικών Σχολείων της Λεμεσού, της Εμπορικής Ακαδημίας του Δημητρίου Πολυδωρίδη, του Εμπορικού Λυκείου του Γεώργιου Ματσάκη και του Αθηναϊδείου Γυμνασίου Θηλέων της Αθηναΐδος Λανίτου.

Στην αυλή του νεόδμητου τότε σχολείου σημειώθηκαν αρκετές φορές, συγκρούσεις των μαθητών και των μαθητριών με Βρετανούς στρατιώτες ενώ το σχολείο έκλεισε τον Δεκέμβριο του 1955 και μετατράπηκε σε στρατόπεδο και χώρο ανακρίσεων και βασανιστηρίων από τους Άγγλους μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1956 και για δεύτερη φορά τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1958.

Ακόμα, ανάμεσα στους νεκρούς του Απελευθερωτικού Αγώνα συγκαταλέγονται ο 16χρονος Ανδρέας Γεωργίου (Σεπτέμβρης 1955) και ο 17χρονος μαθητής του σχολείου, Ανδρέας Βλάμης (Νοέμβριος 1956), ενώ μέσα στον χώρο του σχολείου πέθανε από τα βασανιστήρια ο 37χρονος Πλάτωνας Στυλιανού, πατέρας έξι παιδιών, τον Αύγουστο του 1958.

Πρέπει να σημειωθεί ακόμα ότι κατά τη διάρκεια της «Μάχης του Λανιτείου», στις 14 Δεκεμβρίου 1955, σκοτώθηκε στην αυλή του σχολείου ένας Άγγλος λοχίας ενώ τραυματίστηκαν άλλοι δυο στρατιώτες.

Μέσα από την έρευνα μου φαίνεται ξεκάθαρα ότι ενεργό ρόλο στην ΕΟΚΑ είχε και ο τότε Γυμνασιάρχης του Λανιτείου, Αμφιτρύων Υδραίος.

Στη διπλωματική μου εργασία ερεύνησα και κατέγραψα τα γεγονότα που αφορούν στη συμμετοχή των μαθητών, των μαθητριών αλλά και των καθηγητών τους στον Απελευθερωτικό Αγώνα αλλά και τις συνέπειες που είχε στη μαθητική τους ζωή. Ακόμα θα προσπαθήσω να συλλέξω μαρτυρίες

μαθητών και μαθητριών της εποχής έτσι ώστε να εντοπίσω τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία συμμετείχαν στον αγώνα.

Η δράση των μαθητών και των μαθητριών στον Απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ παρέμενε άγνωστη για πολλά χρόνια. Σαν μύθος κυκλοφορούσε η λεγόμενη «Μάχη του Λανιτείου» ή «Ο Πετροπόλεμος του Λανιτείου» ή «Η Μάχη της Ταράτσας». Οι πρωταγωνιστές και οι πρωταγωνίστριες μεγαλώνοντας άφησαν τη λήθη να σκεπάσει σιγά σιγά τη μνήμη της εφηβικής τους δράση. Άλλωστε, σε αντίθεση με τις συγκρούσεις και τα επεισόδια που σημειώνονταν στη Λευκωσία, τα γεγονότα που διαδραματίζονταν στη Λεμεσό δεν καταγράφτηκαν ούτε σε ταινίες ούτε σε φωτογραφίες. Τη δεκαετία του 90 κάποιοι, κυρίως ιστορικοί, εκπαιδευτικοί και μαθητές του Λανιτείου, ξεκίνησαν να αναζητούν πηγές και μαρτυρίες για να καταγράψουν στην ιστορική μνήμη του σχολείου τα γεγονότα. Οι νεότερες γενιές των μαθητών και των μαθητριών έπρεπε να γνωρίσουν την προσφορά του σχολείου τους στους εθνικούς αγώνες και οι παλαιότερες γενιές έπρεπε να τα αναπολήσουν. Αρχικά, έγινε ένα εκτενές αφιέρωμα στη συμμετοχή του σχολείου στον Απελευθερωτικό αγώνα στο Λεύκωμα της σχολικής χρονιάς 1994 -95.[1] Στη συνέχεια, άρχισαν να οργανώνονται εκδηλώσεις στο σχολείο τιμώντας την ημέρα της «Μάχης του Λανιτείου» με ιστορικά Συνέδρια και διαλέξεις.[2]

[1]Λανίτειο Λύκειο Α΄, Θύμηση και τιμή στο 1955 – 59, *Λεύκωμα 1994 - 95*

[2] *Οι Παλμοί του Λανιτείου*, 15 Απριλίου 2016

1.2 Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Στη βιβλιογραφική μου αναζήτηση, το μοναδικό βιβλίο που αναφέρεται στη συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών και συγκεκριμένα στα γεγονότα, στις 14 Δεκεμβρίου 1955 είναι η μονογραφία του Μίμη Α. Σοφοκλέους, *14 Δεκεμβρίου 1955: Η μάχη του Λανιτείου, όταν οι νέοι αγωνίζονταν για τα ιδανικά τους….,* που εκδόθηκε το 2019, από τις εκδόσεις Αφή. Το βιβλίο αναφέρεται μόνο στο συγκεκριμένο γεγονός και στις προεκτάσεις που είχε στους επόμενους μήνες, μέχρι την επαναλειτουργία του σχολείου τον Σεπτέμβρη του 1956, χωρίς να επεκτείνεται και σε άλλες πτυχές της δράσης των μαθητών και των μαθητριών στην υπό εξέταση περίοδο. Ο συγγραφέας πήρε συνεντεύξεις από άτομα που ήταν παρόντα στα γεγονότα της 14ης Δεκεμβρίου 1955 στο σχολείο. Κατέγραψε μαρτυρίες μαθητών και μαθητριών που φοιτούσαν σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου τότε, είτε αυτοί ήταν πρωταγωνιστές ή υποκινητές των επεισοδίων, είτε ήταν απλώς συμμετέχοντες. Παράλληλα χρησιμοποίησε αποσπάσματα από τον Τύπο της εποχής για να τεκμηριώσει τις μαρτυρίες.

Στα Απομνημονεύματα του Γεώργιου Γρίβα Διγενή γίνεται μια μικρή αναφορά στη συγκεκριμένη μέρα. « *Εις Λεμεσόν: κατόπιν συγκρούσεων των μαθητών του Λανιτείου Γυμνασίου και δυνάμεων ασφαλείας, καθ' ην ετραυματίσθησαν τρεις Βρεττανοί στρατιώται, η Διοίκησις έκλεισε το Γυμνάσιο*». Αναφορές κάνει και σε κάποιες διαδηλώσεις που έγιναν στη Λεμεσό, πάντα όμως πολύ λακωνικά και επιγραμματικά.[3]

Ο Ανδρέας Βαρνάβας στο βιβλίο του, *Ιστορία του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ (1955 – 1959)*, κάνει αναφορά στη μαχητική διαδήλωση στις 14 Δεκεμβρίου 1955, για τον λιθοβολισμό των στρατιωτικών δυνάμεων που εισέβαλαν στο Λανίτειο Γυμνάσιο καθώς και για το κλείσιμο του σχολείου από τις 15 Δεκεμβρίου 1955 μέχρι και το τέλος της σχολικής χρονιάς.[4]Τέλος, αναφορές για τη δράση των μαθητών και των μαθητριών στη Λεμεσό κάνει και ο Γιάννης Σπανός στο πρώτο τόμο του βιβλίου του, *ΕΟΚΑ έτσι πολεμούν οι Έλληνες*. Καταγράφει την οργάνωση των ομάδων της νεολαίας στη Λεμεσό και κάνει λόγο για τις διαδηλώσεις και τις μάχες στους δρόμους με πέτρες και ξύλα. Επίσης, αναφέρεται και στον θάνατο του 16χρονου μαθητή **Ανδρέα Βλάμη.** [5]

[3] Γεωργίου Γρίβα Διγενή, *Απομνημονεύματα αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955 – 1959*, Αθήνα 1984, σ. 10.
[4] Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του Απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (1955 - 1959)*, Ίδρυμα Απελευθερωτικού αγώνα ΕΟΚΑ 1955 – 1959, Λευκωσία 2002, σ. 140.
[5] Γιάννης Χρ. Σπανός, *ΕΟΚΑ έτσι πολεμούν οι Έλληνες*, τόμος 1, Λευκωσία 1996, σ. 111 – 123.

Στην υπόλοιπη βιβλιογραφία δεν εντόπισα τίποτε άλλο για τη συμμετοχή της μαθητιώσας νεολαίας της Λεμεσού. Αν και τα γεγονότα τα έχουν ζήσει εκατοντάδες μαθητές και μαθήτριες, δεκάδες εκπαιδευτικοί και δεκάδες Βρετανοί στρατιώτες, δεν υπάρχει σχεδόν καμιά αναφορά για τη δράση των μαθητών και των μαθητριών των σχολείων της Λεμεσού, σε βιβλία, άρθρα, δοκίμια που αφορούν τον Απελευθερωτικό Αγώνα.

Οι περισσότερες αναφορές γίνονται στον Τύπο της εποχής. Αρκετές πληροφορίες που έχουν καταγραφεί από τις εφημερίδες και οι προσωπικές μαρτυρίες που συνέλεξα με βοήθησαν να κατανοήσω το πνεύμα της εποχής. Με τις προσωπικές μαρτυρίες επιβεβαίωσα πολλές φορές τα δημοσιεύματα και σχημάτισα καλύτερη εικόνα για το κλίμα της περιόδου.
Στο Παττίχειο Ιστορικό Αρχείο της Λεμεσού εντόπισα πολλά δημοσιεύματα των εφημερίδων Έθνος, Χαραυγή, Ελευθερία, Φιλελεύθερος, Cyprus Mail, με αναφορές στα γεγονότα που διαδραματίζονταν στη Λεμεσό.
Προσπάθησα να μάθω αν στο Επαρχιακό Δικαστήριο Λεμεσού υπάρχει Αρχείο και αν υπάρχουν τα πρακτικά από τις δίκες της εποχής εκείνης. Έμαθα ότι μετά από την πάροδο κάποιων χρόνων καταστρέφονται τα αρχεία. Παράλληλα, προσπάθησα να μάθω αν η Αστυνομική Διεύθυνση Λεμεσού διατηρεί αρχείο με φωτογραφίες που τραβήχτηκαν κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων και χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικά και αναγνωριστικά στοιχεία στις δίκες των μαθητών. Και σε αυτή την περίπτωση φαίνεται ότι δεν διασώθηκε τίποτε.
Τέλος, αρκετό υλικό, όχι όμως συστηματικά και προγραμματισμένα, κατάφερα να εξασφαλίσω από το Αρχείο του Λανιτείου Γυμνασίου εξαιτίας της επιφύλαξης και της καχυποψίας των υπεύθυνων καθηγητών εκεί. Παρόλο το αρνητικό περιβάλλον μπόρεσα να φωτογραφήσω ένα αρκετά μεγάλο αριθμό εγγράφων. Τα έγγραφα δεν είναι αρχειοθετημένα και βρίσκονται μέσα σε παλιούς φακέλους όχι και σε τόσο καλή κατάσταση σε μια αποθήκη του σχολείου.
Για την ιστορία της εκπαίδευσης χρησιμοποίησα στην έρευνα μου τα βιβλία των Κλεόβουλου Μυριανθόπουλου, *Ἡ Παιδεία ἐν Κύπρῳ ἐπί Ἀγγλοκρατίας, 1878 - 1946*, Λεμεσός - Κύπρος, 1946 και το βιβλίο του Αριστόδημου Κ. Πηλαβάκη, *Ἡ Λεμεσὸς καὶ τὰ Σχολεία της,* Λεμεσός - Κύπρος, 1929 και τέλος, για την ιστορία των κτιρίων των Γυμνασίων έκανα χρήση άρθρων του αρχιτέκτονα Τάσου Ανδρέου.

Κεφάλαιο 2

2.1 Η Παιδεία στην Κύπρο και στη Λεμεσό από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι και το πρώτο μισό του 20ου αιώνα

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας το ενδιαφέρον για τη μόρφωση των παιδιών αφορούσε αποκλειστικά τις κοινότητες και ιδιαίτερα την Εκκλησία ως αποκλειστική αρχή των υπόδουλων Ελλήνων. Άρχισαν τότε να ιδρύονται σχολεία σε όλες σχεδόν της πόλεις της Κύπρου αλλά και στα μεγάλα αγροτικά κέντρα.

Ο Λοΐζος Φιλίππου[6] αναφέρει ότι το 1830, ο Αρχιεπίσκοπος Πανάρετος συγκάλεσε Γενική Συνέλευση στην Αρχιεπισκοπή στην οποία ανάμεσα σε άλλα αποφασίστηκε: *«Τὸ Κεντρικόν Σχολεῖον τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας νὰ συστηθῇ παντοτεινὸν εἰς Λευκωσίαν εἰς παίδευσιν τῆς νεολαίας ὁμοίως καὶ ὡς κλάδος νὰ συσταίνωται εἰς τὰς πολιτείας Λάρνακος καὶ Λεμησσοῦ καὶ ὁ ἐτήσιος τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν σχολείων τούτων τῶν πολιτειῶν μισθὸς νὰ πορεύηται ἀπὸ τὴν κοινὴν συνδρομὴν»*

Τα σχολεία πολλαπλασιάζονταν στο νησί κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, ενώ παράλληλα με τα Γυμνάσια άρχισαν να ιδρύονται και τα πρώτα Παρθεναγωγεία στη Λευκωσία, τη Λάρνακα και τη Λεμεσό.

Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, η συνεισφορά της Κυβέρνησης για τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης ήταν μικρή και προερχόταν από ειδική φορολογία πάνω στην ακίνητη περιουσία. Μετά το 1935 η επιχορήγηση αυτή καταργήθηκε για όσα σχολεία δε θέλησαν να ακολουθήσουν την κυβερνητική νομοθεσία, ενώ αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό για όσα θέλησαν να υπακούσουν. Ο όρος που έθετε η Κυβέρνηση για την επιχορήγηση ήταν ότι ο Διευθυντής της Παιδείας θα αποκτούσε το δικαίωμα να επεμβαίνει και να καθορίζει τον τύπο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Επομένως θα έθετε κάτω από τον έλεγχο της και τα Ελληνικά Γυμνάσια τα όποια ήταν και τα φυτώρια του ενωτικού κινήματος.

Έτσι η συντήρηση των σχολείων αφέθηκε αποκλειστικά στις κοινότητες, που για να ανταποκριθούν στις δαπάνες αναγκάζονταν να εισπράττουν από τους γονείς δίδακτρα.

Σταδιακά και ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες των πολιτών, ιδρύθηκαν Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης σε όλες τις πόλεις της Κύπρου. Στην ίδρυση τους συνέβαλαν καθοριστικά και οι προσφορές και δωρεές πλούσιων συμπολιτών οι οποίοι πρόσφεραν σημαντικά χρηματικά ποσά για την εποχή τους. Για τη λειτουργία των σχολείων φρόντιζαν τοπικές Επιτροπές που είχαν την ευθύνη

[6] Λοΐζος Φιλίππου, *Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ, κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας (1571 – 1878)*, τόμος Α΄, ἐν Λευκωσίᾳ 1930, σ. 164.

για το εκπαιδευτικό προσωπικό και για τα προγράμματα. Σημαντικό ρόλο στην ελληνική κοινότητα έπαιζε η Εκκλησία που έχοντας στόχο την εθνική διαπαιδαγώγηση έδινε περισσότερη σημασία στην κλασική παιδεία παρά στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση.

Η Λεμεσός κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας αριθμούσε περίπου 6000 κατοίκους. Ο πληθυσμός της πόλης μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα σχεδόν τετραπλασιάστηκε, αφού ο αριθμός των κατοίκων έφθασε περίπου στις 23000.

Από τις αρχές του 20ου αιώνα άρχισε να γνωρίζει μια ραγδαία ανάπτυξη και σταδιακά να γίνεται ένα από τα εμπορικά κέντρα της ανατολικής Μεσογείου. Παράλληλα και μέχρι περίπου την εποχή του Μεσοπολέμου παρατηρείται οικονομική και κοινωνική διαφοροποίηση στον πληθυσμό της πόλης. Ιδρύθηκαν βιομηχανίες οίνου, καπνεργοστάσια, κεραμείο, χυτήρια και αποθήκες χαρουπιών γεγονός που ώθησε την ανάπτυξη της αστικής και της εργατικής τάξης.

Η Λεμεσός μέχρι τη δεκαετία του 30 αποτελούσε κέντρο καλλιτεχνικής, θεατρικής και μουσικής κίνησης αλλά και φυτώριο πνευματικών αναζητήσεων και καινούργιων πολιτικών ιδεών. Αυτή την εποχή γίνεται αισθητή η παρουσία του ενωτικού κινήματος με πρωτεργάτες πολλούς επιφανείς Λεμεσιανούς, όπως τους Ανδρέα Θεμιστοκλέους, Μενέλαο Φραγκούδη, Χριστόδουλο Σώζο, Σίμο Μενάρδο, Ν. Κλ. Λανίτη. Παράλληλα κατά τη δεκαετία του 20 οι πρωτεργάτες των σοσιαλιστικών ιδεών στην Κύπρο, Γιάγκος Ηλιάδης, Πάνος Φασουλιώτης και Αιμίλιος Χουρμούζιος ενισχυμένοι από δεκάδες ομοϊδεάτες ίδρυσαν τον Αύγουστο του 1926 το Κομουνιστικό Κόμμα Κύπρου (Κ.Κ.Κ.). [7]

Τα πιο πάνω στοιχεία προσδιορίζουν και τις ιδιαιτερότητες της πόλης της Λεμεσού, οι οποίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και ανάπτυξη της εκπαίδευσης της. Γνωρίζοντας ότι την εποχή εκείνη αποκλειστική ευθύνη για την Παιδεία στην Κύπρο είχαν οι κοινότητες, δηλαδή οι πόλεις και τα άτομα παρά η κυβέρνηση, παρατηρούμε ότι η οικονομική, η κοινωνική και η πολιτιστική ζωή της πόλης συνδέονται άμεσα με τη μόρφωση που προσφερόταν στους πολίτες της. Οι άνθρωποι, στη Λεμεσό, των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα ανέπτυξαν μεγάλες προσδοκίες για το μέλλον και τη μόρφωση των παιδιών τους και ένοιωθαν πως η εκπαίδευση αφορούσε όλα τα κοινωνικά στρώματα.

Η ιστορία της εκπαίδευσης στη Λεμεσό αρχίζει γύρω στα 1819 όταν λειτούργησε η Ελληνική Σχολή ή Σχολαρχείο μετά από συνδρομές και δωρεές που έγιναν όχι μόνο από ευκατάστατους πολίτες αλλά και από επιφανείς Κυπρίους άλλων πόλεων. Ανάμεσα τους ήταν και ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός ο οποίος συνέδραμε με το ποσόν των 6000 γροσίων ετησίως. Η Ελληνική Σχολή Λεμεσού, που πρόσφερε τη στοιχειώδη γυμνασιακή εκπαίδευση, στεγάστηκε αρχικά σε

[7] Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η πολιτική Ιστορία της Λεμεσού κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας», στο Άννας Μαραγκού και Τίτου Κολώτα επιμ. *Λεμεσός: Ταξίδι στους χρόνους μιας πόλης*, Λεμεσός 2006, σ. 193 -204.

οίκημα της Μητρόπολης στην προκυμαία της πόλης. Γύρω στα 1920 ο Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς ανακάλυψε κάποια έγγραφα στο βιβλιοφυλάκιο του ναού του Αγίου Ανδρονίκου[8] τα οποία αναφέρονται στην ίδρυση της Ελληνικής Σχολής στη Λεμεσό το 1819. Τα έγγραφα αναδημοσιεύονται στο βιβλίο του δασκάλου Αριστόδημου Πηλαβάκη «Η Λεμεσός και τα σχολεία της».[9] Στην ίδρυση της πρώτης Σχολής αναφέρεται στο ίδιο βιβλίο με τα ακόλουθα: [10]

> *«…κατὰ τὸ ἔτος 1819 μία δράκα προκρίτων Λεμεσιανῶν ἀπὸ ἔνθεο ζῆλον καὶ πόθον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν κινουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ρεύματος ἠλεκτριζομένη ἵδρυσε τὴν πρώτην Ἑλληνικήν Σχολήν ὄχι μόνον ὡς πνευματικόν φυτώριον, ἀλλά καὶ ὡς κιβωτόν τῶν ἐθνικῶν της ἐλπίδων, ὡς ἐργαστήριον γενναίων ψυχῶν διὰ τοὺς ἐλευθερωτικοὺς ἀγώνας τοῦ μέλλοντος καὶ ὡς ἕκτον πνευματικόν φάρον ἐπί τῆς κυπριακῆς γῆς φωτίζοντα ἐντός τοῦ ἀπαισίου σκότους τῆς τουρκικῆς τυραννίας».*

Χαρακτηριστική επίσης είναι η αναφορά που καταγράφει ο Λοΐζος Φιλίππου. [11]

> «*Ἡ πρώτη μεγάλη ἀνάγκη τῆς πόλεως εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις. Τὸ ἤδη ὑπάρχον ἐν λειτουργίᾳ σχολεῖον εἶναι πτωχικῶς πεπροικισμένον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως διδασκάλων καὶ μέσων. Οἱ διδάσκαλοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἑλληνικῆς ἐθνικότητος. – Ὁ λαὸς εἶναι εἰς θέσιν καὶ θέλει νὰ πληρώνῃ ἀρκετὰ ποσὰ διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων του. Πράγματι πολλὰ παιδία πηγαίνουν τώρα εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Βηρυτόν, καὶ ἀλλαχοῦ. Εὐελπιστῶ ὅτι θὰ εἶναι δυνατή ἡ παροχή βοηθείας Κυβερνητικῆς διὰ τόσον καλὸν ἔργον ὅσον ἡ ἐπιτόπιος ἐκπαίδευσις τῶν Κυπρίων*.»

Από το 1870 μέχρι το 1913 διευθυντής της Σχολής ήταν ο Ανδρέας Θεμιστοκλέους ο οποίος οδήγησε την Παιδεία της Λεμεσού σε νέους δρόμους. Μετέτρεψε τη Σχολή από μονοτάξιο σε πεντατάξιο Σχολείο. Το 1900, με τη συνδρομή της Ελληνικής Κυβέρνησης κτίζεται καινούργιο σχολικό κτίριο, νεοκλασικού ρυθμού, κοντά στη Δημοτική Αγορά της πόλης. Η αρχιτεκτονική μελέτη έγινε από τον «νομομηχανικό Αττικής» Καλλία στην Αθήνα. Φαίνεται όμως ότι τα πρωταρχικά σχέδια τροποποιήθηκαν κατά την ανέγερση του για λόγους οικονομίας.[12] Πάνω από την κεντρική πόρτα του κτιρίου βρισκόταν εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα με την πιο κάτω επιγραφή: [13]

---

[8] Ο ναός του Αγίου Ανδρονίκου βρίσκεται στον παραλιακό δρόμο και είναι η πρώτη Μητρόπολη της Λεμεσού.
[9] Αριστόδημος Κ. Πηλαβάκης, *Η Λεμεσός και τα Σχολεία της*, Λεμεσός- Κύπρος 1929, σ.61.
[10] Πηλαβάκης, στο ίδιο, σ. 57.
[11] Φιλίππου, ό.π. σ. 186.
[12] Τάσος Ανδρέου, «Τα σχολικά κτήρια της Λεμεσού και η ιστορία τους», στο Σαλώμη Παπαδήμα – Σοφοκλέους, (επιμ.) *Ἡ Παιδεία ἐν Λεμεσῷ, Πρακτικά 2ου Επιστημονικού Συμποσίου Προφορικής Ιστορίας 2006,* Κέντρο Μελετών Δήμου Λεμεσού, σ. 80.
[13] Η επιγραφή, μετά την κατεδάφιση του αναφερόμενου κτιρίου, μεταφέρθηκε και εντοιχίστηκε πάνω από τη νοτιοδυτική είσοδο του κεντρικού κτιρίου του Λανιτείου Ελληνικού Γυμνασίου.

«***Ἑλληνικὴ Σχολὴ Λεμεσοῦ ἀνεγερθεῖσα μητρικῇ ἀρωγῇ τῆς Ἑλληνικὴς Κυβερνήσεως, Βασιλευόντος τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α΄ καὶ Ἀρχιερατευόντος Παν. Κιτίου Κυρίλλου. Ἐν ἔτει 1900ῳ»***

Το 1906 η Σχολή μετατράπηκε σε Ημιγυμνάσιο μετά από απόφαση της τότε Εφορείας. Τη σχολική χρονιά 1915 - 1916 το σχολείο αναβαθμίστηκε σε πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο, ισοδύναμο με τα σχολεία της Ελλάδας και λειτούργησε πλέον με άρρενες μαθητές ως Ελληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσού. Παράλληλα με το Ελληνικό Γυμνάσιο, από το 1923 λειτούργησε και τριτάξιο Ανώτερο Παρθεναγωγείο το οποίο αναγνωρίσθηκε επίσης από την Ελληνική Κυβέρνηση ως ισότιμο με τις Ελληνικές Σχολές Θηλέων.

2.2 Από το Ελληνικό Σχολαρχείο στο Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσού. Η μεγάλη δωρεά του Ν. Π. Λανίτη

Κατά τη δεκαετία του 1940 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των μαθητών και των μαθητριών που φοιτούσαν στα δύο σχολεία πράγμα που προκάλεσε μεγάλο στεγαστικό πρόβλημα. Έτσι η οικοδόμηση του Λανιτείου Γυμνασίου, ενός σχολείου σύγχρονου και κατάλληλου για τον σκοπό που εξυπηρετούσε (όπως το όριζε ξεκάθαρα και ο δωρητής Ν. Π. Λανίτης στην επιστολή του), είχε κομβική σημασία για την κοινωνία της πόλης.

Μπροστά σε αυτό το σοβαρό στεγαστικό πρόβλημα ο μεγαλέμπορος, βιομήχανος και γαιοκτήμονας, Νικόλαος Π. Λανίτης οδηγήθηκε στην απόφαση της εξαγγελίας μιας μεγάλης δωρεάς για ανέγερση ενός σύγχρονου εκπαιδευτηρίου. Τον Ιανουάριο του 1945 ανακοίνωσε τη χορήγηση για τον σκοπό αυτό, του μεγάλου για την εποχή χρηματικού ποσού, των είκοσι χιλιάδων αγγλικών λιρών.

> *«Ὁ κ. Λανίτης τὴν ἑσπέραν τῆς 7ης Ιαν. 1945 ἐκάλεσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του τὸν ἀντιπρόεδρον τῆς Ἐφορείας Σερ Π. Λ. Κακογιάννην καὶ ἐκεῖ τῷ ἀνακοίνωσεν ὅτι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νά εὐεργετήσῃ τὴν πόλιν, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη, καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν Παιδείαν, χορηγεῖ τὸ ποσὸν Λ. 20.000, ὅπως χρησιμεύσῃ τοῦτο διὰ τὴν ἀνέγερσιν συγχρονισμένου σχολικοῦ κτιρίου δι' ἑλληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσοῦ, μετὰ παραρτήματος διὰ πρακτικὴν*

ἐκπαίδευσιν, διορίζει δέ ὡς θεματοφύλακας τῆς δωρεᾶς τὸν Σερ Π. Λ. Κακογιάννην, τὸν κ. Πᾶνον Λανίτην και τὸν κ. Νῖκον Κ. Λανίτην».[14]

Δεσπόζουσα φυσιογνωμία της οικονομικής ζωής της πόλης κατά τα τέλη του 19ου αιώνα και κατά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, ο Νικόλαος Π. Λανίτης γεννήθηκε στη Λεμεσό το 1872 όπου και μεγάλωσε. Φοίτησε στο Σχολαρχείο της πόλης και στη συνέχεια μετέβη στη Βηρυτό όπου και έμαθε ξένες γλώσσες στην εκεί Σχολή των Ιησουιτών. Μαζί με τον αδελφό του Κώστα Ν. Λανίτη ίδρυσαν τον εμπορικό οίκο Ν. Π. Λανίτη. Με την πάροδο των χρόνων, ο εμπορικός οίκος έγινε εταιρεία η οποία ασχολήθηκε πλέον με το εισαγωγικό και το εξαγωγικό εμπόριο.[15]

Η δημοσιοποίηση της δωρεάς προκάλεσε βαθιά εντύπωση τόσο στον κόσμο της Λεμεσού όσο και σε ολόκληρη την Κύπρο και το πρόσωπο του Ν. Π. Λανίτη απασχόλησε για μέρες τον κυπριακό τύπο και έγινε αντικείμενο θερμών εκδηλώσεων. Ενδεικτικά η εφημερίδα *Παρατηρητής*[16] καταγράφει το κλίμα με το οποίο η κυπριακή κοινωνία υποδέχθηκε τη μεγάλη δωρεά:

«Μόλις ἐγνώσθη ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου Π. Λανίτη γενομένη ὑπέρ ἀνεγέρσεως σχολικῶν κτιρίων Μέσης Παιδείας, δωρεὰ ἐξ 20 χιλ. λιρῶν και παροχῆς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Ν. Π. Λανίτη Λτδ, τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ὑλικῶν, ἄνευ κέρδους, ποὺ σημαίνει ἕτερον ἐκ 3 – 4 χιλ. λιρῶν ποσόν, τὸ κοινὸν τῆς Λεμεσοῦ διεδήλωσε διὰ τῶν διαφόρων Συλλόγων, Λεσχῶν καὶ ἱδρυμάτων του, τὴν χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Δωρητήν. Ἡ Ἐφορεία τῶν Σχολείων ἐπεσκέφθη τὸν κ. Λανίτην ἐν σώματι καὶ τὸν ηὐχαρίστησε, ἀνακοινώσασα πρὸς αὐτὸν ὡρισμένας τιμητικὰς πρὸς τὸ ἄτομόν του ἀποφάσεις τὰς ὁποίας ἔλαβε. Τὸν δωρητήν συνεχάρησαν τὰ ἐκπαιδευτήρια τῶν ἄλλων πόλεων, σωματεῖα ἐπίσης καὶ πολλὰ, ἐξ' ὅλων τῶν πόλεων, ἄτομα δι' ἐπιστολῶν, τηλεγραφημάτων και προφορικῶς. Αἱ εὐχαί ὅλων εἶναι ὅπως ὁ ἐκλεκτὸς λεμεσιανὸς πολίτης ζήση και παρακολουθήση τὴν εὐεργετικήν λειτουργίαν τοῦ ὑπέροχου ἱδρύματός του. Μιά, ἐκφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Λανίτη, ἐπιθυμία, εἶναι ὅπως καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ οἶκος Λανίτη, περιβάλλει τὸ φωτοδοτικὸν αὐτὸν ἵδρυμα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐκπαιδεύωνται και προάγωνται, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξεως, τὰ τέκνα τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας μας, με στοργήν καὶ μεριμνᾶ διὰ τὰς πολλαπλάς του ἀνάγκας».

Η Εφορεία Λεμεσού σε έκτακτη συνεδρίαση της, αφού μελέτησε και αποδέχτηκε τη δωρεά του επιφανούς συμπολίτη αποφάσισε μεταξύ άλλων:

[14] Κλεόβουλος Μυριανθόπουλος, *Ἡ Παιδεία ἐν Κύπρῳ ἐπί Ἀγγλοκρατίας, 1878 – 1946*, Λεμεσός- Κύπρος 1946, σ. 213.
[15] Κουδουνάρης, ό.π. σ. 392.
[16] *Παρατηρητής,* Λεμεσός 14 Ιανουαρίου 1945.

*«… Ὅπως ἀνακηρύξῃ τὸν Ν. Π. Λανίτη ὡς μεγάλον εὐεργέτην τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως Λεμεσοῦ, ὅπως εἰς τὸ ἀνεγερθησόμενον σχολικὸν κτίριον ἐντοιχισθῇ ἀναμνηστικὴ πλάξ φέρουσα τὰς λέξεις: «**Ἀνηγέρθη διὰ δωρεᾶς Νικολάου Παναγῆ Λανίτη**», ὅπως εἰς κατάλληλον μέρος τοῦ σχολικοῦ κτιρίου τοποθετηθῇ ἡ προτομὴ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου, καὶ πρὸς τοῦτο παρακληθῇ ὁ κ. Λανίτης νὰ φροντίσει τὰ δέοντα περὶ τῆς φιλοτεχνίας της καὶ τὴν παράδοσιν της εἰς τὴν Ἐφορείαν ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ, ὅπως ἀναρτηθῇ ἡ εἰκὼν τοῦ μεγάλου εὐεργέτου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Γυμνασιαρχείου, ὅπως ἡ Ἐφορεία ἐν συνεννοήσει μετά τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου διοργανώσῃ κατάλληλον τελετὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον Λεμεσοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ ἐξαρθῇ ἡ σημασία τῆς δωρεᾶς καὶ ἐκφρασθῶσι ἀπὸ κοινοῦ αἱ εὐχαριστίαι των πρὸς τὸν μεγάλον εὐεργέτην …».*[17]

Σε εκδήλωση που έγινε λίγες μέρες αργότερα από την Εφορεία, τους καθηγητές και τον πνευματικό κόσμο της Λεμεσού προς τιμή του ευεργέτη, ο Νικόλαος Π. Λανίτης συγκινημένος ανακοίνωσε νέα δωρεά χιλίων λιρών για την ανέγερση μικρού ναού εντός του σχολικού χώρου αφιερωμένου στους Τρεις Ιεράρχες.[18]

Τον «μεγάλο ευεργέτη» συνεχάρη με επιστολή του και ο Υπουργός Παιδείας της Ελλάδας, Κωνσταντίνος Άμαντος, ο οποίος τον ενημέρωσε ότι θέτει στη διάθεση του την Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου του για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και την τεχνική μελέτη του διδακτηρίου[19]. Οι διαδικασίες για την εξεύρεση του κατάλληλου χώρου για την ανέγερση του σχολικού συγκροτήματος διήρκησαν περίπου τρία χρόνια. Μετά την αγορά του συγκεκριμένου τεμαχίου, ενενήντα έξι (96) στρεμμάτων, βόρεια της Λεμεσού και την εκπόνηση των αρχιτεκτονικών σχεδίων, ο Ν. Π. Λανίτης προχώρησε στην επόμενη εισφορά του. Στις 4 Ιουλίου του 1948, κατά τη διάρκεια της τελικής σχολικής εορτής ο τότε πρόεδρος της Εφορείας, Σερ Παναγιώτης Κακογιάννης ανακοίνωσε τη νέα δωρεά, 50 χιλιάδων λιρών, ώστε να δημιουργηθούν οι ευνοϊκές συνθήκες για την υλοποίηση του οράματος του ευεργέτη για «*μια πάσης απόψεως πλήρους και τελείας σχολής, της καλλιτέρας της Μεσογείου*». [20]

Ο Καθηγητικός Σύλλογος τότε σε συνεδρίαση του αποφάσισε επιπρόσθετα, ανάμεσα σε άλλα να καθιερωθεί ετήσια ειδική εορτή προς τιμή του «μεγάλου ευεργέτη» και να τελούνται κάθε χρόνο

[17] Μυριανθόπουλος, ό.π. σ. 214 – 215.
[18] Ανδρέου, ό.π., σ. 81.
[19] Βαλάντω Νικολάου, «Δωρεές, κληροδοτήματα και βραβεία προς τα σχολεία της επαρχίας Λεμεσού», στο Σαλώμη Παπαδήμα – Σοφοκλέους, (επιμ.) *Ἡ Παιδεία ἐν Λεμεσῷ, Πρακτικά 2ου Επιστημονικού Συμποσίου Προφορικής Ιστορίας 2006*, Κέντρο Μελετών Δήμου Λεμεσού, Λεμεσός 2009, σ. 95.
[20] *Παρατηρητής*, Λεμεσός 12 Ιουνίου 1948.

ενδοσχολικοί αθλητικοί αγώνες με το όνομα «Λανίτεια». Τα Α΄ Λανίτεια πραγματοποιήθηκαν με λαμπρότητα τον Ιούνιο του 1949, στο στάδιο του Γ.Σ.Ο..

Το καινούργιο κτίριο, σε σχέδια της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας και με πιθανές τροποποιήσεις από το αρχιτεκτονικό γραφείο Νίκου Ρούσου και Γιάγκου Περικλέους, ξεκίνησε να οικοδομείται το καλοκαίρι του 1950. Στόχος ήταν να αποπερατωθεί σύντομα η πρώτη φάση του σχολείου ώστε να μεταφερθούν και να στεγαστούν κάποια από τα τμήματα.[21] Φαίνεται ότι η συνεχιζόμενη αύξηση των μαθητών και των μαθητριών έκανε την ανάγκη μεταστέγασης τους επιτακτικότερη. Έτσι κατά την σχολική χρονιά 1951 – 1952 μεταφέρθηκαν οι πρώτοι μαθητές στις οικοδομημένες αίθουσες. Αναφέρεται ότι ο Ν. Π. Λανίτης επισκεπτόταν πολύ συχνά το εργοτάξιο και παρακολουθούσε την εξέλιξη του έργου. Δυστυχώς δεν πρόλαβε να δει το όνειρο του ολοκληρωμένο, αφού στις 10 Απριλίου 1952 απεβίωσε σε ηλικία 80 χρόνων.

Το σχολείο αποπερατώθηκε το 1952. Στις 8 Ιουλίου 1952 κατά την τελετή λήξης των μαθημάτων του Ελληνικού Γυμνασίου, ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος ανακοίνωσε ότι: «*κατά το προσεχές σχολικός έτος, ολόκληρον το τμήμα Αρρένων θα μεταφερθεί εις το μεγαλοπρεπές κτίριον του Λανιτείου Γυμνασίου, το οποίον ανεγείρεται χάρις εις την ηγεμονική δωρεάν του αείμνηστου Μεγάλου Ευεργέτου Ν. Π. Λανίτη. Το τμήμα Θηλέων θα μεταφερθεί εις το νυν χρησιμοποιούμενον ως Γυμνάσιον Αρρένων*».[22] Συμπληρωματικά είναι ορθό να αναφερθεί ότι επιθυμία του Ν. Π. Λανίτη ήταν να μεταφερθεί και το τμήμα των Θηλέων στο καινούργιο κτίριο και να στεγαστεί στις οκτώ νότιες αίθουσες, γεγονός που πραγματοποιήθηκε τα επόμενα χρόνια. Κατά τη σχολική χρονιά 1952 -53 μεταφέρθηκαν στο αποπερατωμένο σχολικό κτίριο και τα τελευταία τμήματα του Γυμνασίου Αρρένων που ονομάστηκε πλέον Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιον Λεμεσού.

Το Λανίτειον Ελληνικόν Γυμνάσιο Λεμεσού αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες δωρεές της οικογένειας Λανίτη στην τοπική κοινωνία. Η συνολική εισφορά του Ευεργέτη έφτασε τις 71000 χιλιάδες λίρες για την τελική αποπεράτωση του εκπαιδευτηρίου το οποίο εκτός από το σχολικό κτίριο διαθέτει μια από τις πιο αξιόλογες βιβλιοθήκες στην Κύπρο, αθλητικό στάδιο, μικρό ναό και θέατρο. Στο αίθριο του σχολείου τοποθετήθηκε το 1958 ο ανδριάντας του Νικολάου Π. Λανίτη έργο του Αντώνη Σώχου (1888 – 1975), γλύπτη από την Τήνο και καθηγητή της Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών, για να θυμίζει στους μαθητές, τους δασκάλους και τους επισκέπτες τη μεγάλη δωρεά του επιφανούς αυτού Λεμεσιανού.

[21] *Ελευθερία*, Λευκωσία 4 Ιουνίου 1950.
[22] *Έθνος*, Λευκωσία 9 Ιουλίου 1952.

Όταν τον Ιανουάριο του 1945, Ν. Π. Λανίτης, με επίσημη επιστολή του προς τις αρχές της πόλης, παραχώρησε πρώτα, το ποσό των 20.000 λιρών, με σκοπό τη δημιουργία ενός επιβλητικού σχολικού κτιρίου ξεκίνησε και η ιστορία ενός εκπαιδευτηρίου που συμπλήρωσε τις σελίδες του κεφαλαίου της εκπαίδευσης της Λεμεσού και κατ' επέκταση της Κύπρου. Το οικοδόμημα που απλώνεται σε μία έκταση 120.000 τετραγωνικών μέτρων, αποτελεί μέχρι σήμερα σημείο αναφοράς και καμάρι για τη Λεμεσό.

Με τη δωρεά αυτή του μεγαλέμπορου Νικολάου Π. Λανίτη, «*...λόγω της φυσικής αγάπης και στοργής προς την πόλιν της Λεμεσού*», όπως αναφέρει το έγγραφο δωρεάς προς τη Σχολική Εφορεία Λεμεσού το 1945, και λόγω του ότι ο ίδιος και ο αδερφός του, Κώστας, δεν είχαν την τύχη να μορφωθούν όπως θα ήθελαν, η Λεμεσός απόκτησε ένα πρότυπο σχολείο το οποίο συνεχίζει να λειτουργεί μέχρι σήμερα και να αποτελεί πνευματικό κέντρο για την πόλη.

Κεφάλαιο 3 - Ο Απελευθερωτικός Αγώνας 1955 - 59

3.1 Ιστορική Επισκόπηση της Εποχής

Κατά την περίοδο του Απελευθερωτικού Αγώνα 1955 – 59, τα Ελληνικά Γυμνάσια στις πόλεις και στα μεγάλα χωριά, απαλλαγμένα από τον έλεγχο της αποικιακής διοίκησης, έγιναν τα φυτώρια της ΕΟΚΑ. Έτσι με την έναρξη του Αγώνα εντάχθηκαν στις τάξεις της πλήθος μαθητών και μαθητριών. Οι νέοι και νέες δραστηριοποιήθηκαν άμεσα σε διάφορους τομείς δράσης όπως στη διανομή φυλλαδίων, στην αναγραφή συνθημάτων, στην οργάνωση διαδηλώσεων, στη μεταφορά όπλων, χειροβομβίδων, εκρηκτικών υλών, στις επιθέσεις εναντίον αυτοκινήτων και στρατιωτικών μονάδων, στο εκτελεστικό, στο αντάρτικο, στις δολιοφθορές. Ακόμα συμμετείχαν σε απεργίες, σε διαδηλώσεις, στην παθητική αντίσταση και σε συγκρούσεις σώμα με σώμα με τις στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής.

Η δράση της ΕΟΚΑ από την 1η Απριλίου 1955 έφερε τη βίαιη αντίδραση της κατοχικής δύναμης που άρχισε να φέρνει τακτικό στρατό για να καταπνίξει την εξέγερση. Με βίαιες συλλήψεις, προσαγωγές στα δικαστήρια, προσωποκρατήσεις χωρίς δίκη, με Στρατόπεδα Συγκεντρώσεων (Κρατητήρια στην Πύλα, στην Κοκκινοτριμιθιά, στο Πολέμι), με συλλογικά πρόστιμα, κατ' οίκον περιορισμούς, οδοφράγματα, φυλακίσεις και βασανιστήρια, με τους απαγχονισμούς των αγωνιστών και την καθημερινή πλέον τρομοκρατία σε βάρος του λαού, η αποικιακή κυβέρνηση προσπαθούσε να επιβάλει την τάξη και την ασφάλεια στο νησί.

3.2 Η συμβολή των μαθητών και των μαθητριών στον Απελευθερωτικό Αγώνα

Κατά τη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα παρατηρούμε ότι παράλληλα με τις μάχες και τις ενέδρες των ανταρτών στα βουνά και στην ύπαιθρο, έχουμε παρόμοια δράση και στις πόλεις με τις εκδηλώσεις των μαθητών και των μαθητριών να κυριαρχούν. Σε σχεδόν καθημερινή βάση εγκατέλειπαν τα θρανία και ξεχύνονταν στους δρόμους για να διαδηλώσουν υπέρ της Ένωσης και εναντίον της αποικιοκρατίας και του βρετανικού ζυγού. Με επικεφαλής την ελληνική σημαία που αρπαζόταν από τα σπίτια, από τα σχολεία και καμιά φορά από τις εκκλησίες, γίνονταν για τους Άγγλους καθημερινός πονοκέφαλος. Ο στρατός έπρεπε να βρίσκεται συνεχώς σε επιφυλακή για να μπορεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση, η οποία πολλές φορές εξελισσόταν σε μάχη με πέτρες, ξύλα, πετροπόλεμο, δακρυγόνες βόμβες και γκλομπς.

Στη Λεμεσό αρκετοί μαθητές και μαθήτριες είχαν ενταχθεί από νωρίς στις τάξεις της ΕΟΚΑ. Από τις αναφορές του Τύπου της εποχής διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των μαθητών και μαθητριών, όλων των εκπαιδευτηρίων της πόλης, του Λανιτείου Ελληνικού Γυμνασίου, της Εμπορικής Ακαδημίας, του Εμπορικού Λυκείου, του Αθηναϊδείου Γυμνασίου Θηλέων ακόμα και της Σχολής

Καλογραιών συμμετείχαν με κάθε τρόπο στον Απελευθερωτικό Αγώνα.[23] Η μαθητιώσα νεολαία της πόλης διοργάνωνε παρελάσεις και απεργίες, ενώ έδινε το παρόν της στις μαχητικές διαδηλώσεις διεκδικώντας το δικαίωμα της Αυτοδιάθεσης, της Ελευθερίας και της Ένωσης. Κάποιοι πιο τολμηροί εκτελούσαν άλλου είδους αποστολές όπως η ρίψη φυλλαδίων ή προκηρύξεων, η αναγραφή συνθημάτων στους τοίχους, η παρακολούθηση των κινήσεων των Βρετανών στρατιωτών. Πολλές φορές η μεταφορά μηνυμάτων ή φυλλαδίων γινόταν από τους μικρότερους σε ηλικία (ήταν πιο δύσκολο να τους υποψιαστούν) και από τα κορίτσια. Φυσικά υπήρχαν και αυτοί που ήταν πιο οργανωμένοι στην ΕΟΚΑ και λάμβαναν μέρος σε πιο δύσκολες επιχειρήσεις και σε εκτελέσεις, σε ενέδρες, σε ρίψεις χειροβομβίδων.

Κεφάλαιο 4 – Ο Απελευθερωτικός Αγώνας στη Λεμεσό

4.1 Τα αιματηρά επεισόδια του Δεκεμβρίου του 1954

Λίγο πριν από τα Χριστούγεννα του 1954 και πριν από την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα σημειώθηκαν τα πρώτα αιματηρά επεισόδια στη Λεμεσό. Συγκεκριμένα, το Σάββατο 18 Δεκεμβρίου κηρύχθηκε απεργία, ενώ παράλληλα οργανώθηκαν αυθόρμητες μαθητικές διαδηλώσεις στις πόλεις με αφορμή την αναβολή της εξέτασης του Κυπριακού ζητήματος στα Ηνωμένα Έθνη. Η επέμβαση του βρετανικού στρατού και της αστυνομίας προκάλεσε όξυνση των πνευμάτων με αποτέλεσμα οι διαδηλώσεις διαμαρτυρίας να μετατραπούν σε συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις ασφαλείας και του οργισμένου πλήθους. Τα επεισόδια ήταν εντονότερα στη Λευκωσία, τη Λεμεσό και τη Λάρνακα.

> *«Αι τρεις εκ των μεγαλυτέρων πόλεων της Κύπρου, η Λευκωσία, η Λεμεσός και η Λάρναξ, έζησαν κατά το παρελθόν Σάββατο πολεμικάς στιγμάς, συνεπεία της σπουδής της αστυνομίας και του στρατού να επέμβουν εις ειρηνικάς μαθητικάς διαδηλώσεις. Εις άλλας πόλεις και κωμοπόλεις της νήσου, όπου έγιναν ωσαύτως μαθητικαί διαδηλώσεις και όπου η αστυνομία εκράτησε την ψυχραιμία της ουδέν επεισόδειον εσημειώθη. Αι αυθόρμηται μαθητικαί διαδηλώσεις έγιναν επ' ευκαιρία της κηρυχθείσης κατά το παρελθόν Σάββατον παγκυπρίου παναπεργίας εις ένδειξιν διαμαρτυρίας κατά της αποφάσεως του ΟΗΕ περί αναβολής της εξετάσεως του Κυπριακού ζητήματος και κατά της στάσεως των μεγάλων δυνάμεων έναντι του εθνικού μας ζητήματος».* [24]

Στη Λεμεσό, τα επεισόδια πήραν μεγάλες διαστάσεις και κατέληξαν στον σοβαρό τραυματισμό τριών νεαρών, ανάμεσα στους οποίους ο 19χρονος Ρένος Χρίστου Πουγιούκας που μετά το γεγονός

[23] Μόνο το Λανίτειο Γυμνάσιο ήταν δημόσιο σχολείο εκείνη την εποχή. Η Εμπορική Ακαδημία, το Εμπορικό Λύκειο και το Αθηναΐδειο Γυμνάσιο Θηλέων ήταν ιδιωτικά.
[24] *Έθνος*, Λευκωσία 21 Δεκεμβρίου 1954.

παρέμεινε παράλυτος. Μετά το τέλος των επεισοδίων, οκτώ άτομα συνελήφθησαν και προσάχθηκαν τις επόμενες μέρες στο Δικαστήριο.

Συγκεκριμένα, γύρω στις 8 το πρωί, οι μαθητές και οι μαθήτριες όλων των σχολείων της πόλης εγκατέλειψαν τα θρανία και βγήκαν στους δρόμους διαδηλώνοντας την αγανάκτηση τους για την αναβολή της εξέτασης του Κυπριακού ζητήματος στον ΟΗΕ. Αφού συγκεντρώθηκαν στη Μητρόπολη, στην εκκλησία της Παναγίας Καθολικής, όπως συνηθίζεται να λέγεται μέχρι σήμερα, αποφάσισαν και ενέκριναν την αποστολή τηλεγραφημάτων διαμαρτυρίας στον στρατηγό Παπάγο και στον ΟΗΕ. Ταυτόχρονα έκαναν έρανο μεταξύ τους για να μαζέψουν το ποσό που απαιτείτο για την αποστολή τους. Παρά τις παρακλήσεις του τότε Μητροπολίτη Κιτίου, Άνθιμου και του Γυμνασιάρχη του Λανιτείου Γυμνασίου, Αμφιτρύωνα Υδραίου να διαλυθούν και να επιστρέψουν στα σπίτια τους, συνενώθηκαν με τους μαθητές του Εμπορικού Λυκείου και με σημαίες και με συνθήματα συνέχισαν την ειρηνική διαδήλωση τους. Κατευθύνθηκαν προς την περιοχή του λιμανιού όπου βρισκόταν τότε το Διοικητήριο όπου και ξεκίνησαν τα πρώτα επεισόδια, όταν επιτέθηκαν σε αστυνομικούς που επιχειρούσαν να βγάλουν φωτογραφίες.

> *«Έξωθι του Οικήματος των Νέων Συντεχνιών, εις αστυνομικός επεχείρησε να φωτογραφήση τους μαθητάς οι οποίοι τον ημπόδισαν να πράξη τούτο. Τότε έτερος αστυνομικός έσπευσε να συλλάβη μερικούς εξ αυτών, οπότε εσημειώθη η πρώτη σύγκρουσις μεταξύ των μαθητών και της αστυνομίας. Δύο εκ των μαθητών συνελήφθησαν».* [25]

Οι υπόλοιποι μαθητές προσπάθησαν να απελευθερώσουν τους δύο συμμαθητές τους, μεταβαίνοντας στον διπλανό Κεντρικό Αστυνομικό Σταθμό χωρίς όμως αποτέλεσμα. Κάποιοι από τους πιο θερμόαιμους κατάφεραν να κατεβάσουν από τον ιστό την αγγλική σημαία και στη θέση της ύψωσαν την ελληνική η οποία κυμάτιζε εκεί για περίπου δύο ώρες μέχρι που ένας Έλληνας Αστυνόμος την κατέβασε.

> *«Μερικοί εκ των μαθητών κατώρθωσαν να καταβιβάσουν την Αγγλική σημαίαν εκ του ιστού της αστυνομίας, εις τον οποίον ύψωσαν την Ελληνικήν, ήτις παρέμεινε κυματίζουσα επί διώρου, ενώ το συγκετρωθέν πλήθος συγκεκινημένον, εχειροκρότει και εζητωκράυγαζε. Οι αστυνομικοί εδίσταζον να καταβιβάσουν την Ελληνικήν σημαίαν εκ του ιστού μέχρις ότου έπραξε τούτο προσωπικώς ο αστυνόμος κ. Χασάπης».*[26]

Εν τω μεταξύ, όταν τα γεγονότα διαδόθηκαν στην πόλη, πλήθος κόσμου συνενώθηκε με τους μαθητές και τις μαθήτριες διαμαρτυρόμενοι όλοι για τη σύλληψη των μαθητών. Ο Δήμαρχος της πόλης, Κώστας Παρτασίδης [27] και ο δικηγόρος και εθναρχικός σύμβουλος, Ηρακλής Μιχαηλίδης

[25] *Έθνος*, Λευκωσία 21 Δεκεμβρίου 1954.
[26] *Έθνος*, Λευκωσία 21 Δεκεμβρίου 1954.
[27] Δήμαρχος Λεμεσού από το 1953 – 1962.

προσπάθησαν να μεσολαβήσουν ώστε να δοθεί ένα τέλος στα επεισόδια και να αποφευχθούν τα χειρότερα - (ίσως στο μυαλό τους να είχαν τα αιματηρά γεγονότα που συνέβησαν στον ίδιο χώρο στον Κατακλυσμό του 1912 αλλά και τα πιο πρόσφατα του Οκτώβρη του 31 στη Λεμεσό). Όμως ο Άγγλος αστυνόμος αρνήθηκε την απελευθέρωση των μαθητών, και για να διαλύσει το πλήθος προχώρησε στη χρήση δακρυγόνων αερίων. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι διαδηλωτές αντιδρώντας, διέσχιζαν τους δρόμους της Λεμεσού, ξεσχίζοντας αγγλικές σημαίες από κυβερνητικά κτίρια και προκαλώντας ζημιές σε αγγλικά κέντρα διασκέδασης. Κατευθυνόμενοι προς τον Πεντάδρομο, κοντά στο Κυβερνητικό Νοσοκομείο ανακόπηκαν από τις δυνάμεις της αστυνομίας που χρησιμοποίησε δακρυγόνα.

> *«Πλησίον του Νοσοκομείου οι διαδηλωταί ανεκόπησαν υπό ενόπλων αστυνομικών. Η αστυνομία δια να διαλύση το πλήθος, εχρησιμοποίησε δακρυγόνα αέρια, ενώ οι διαδηλωταί επετροβόλουν τους ευρισκομένους εντός του περιβόλου του Νοσοκομείου Άγγλους στρατιώτας. Η σύγκρουσις εσυνεχίσθη μέχρι της 2.30μ.μ., οπότε εξήλθε του νοσοκομείου στρατός, προς ενίσχυσιν της αστυνομίας, όστις και επυροβόλησεν κατά του άοπλου πλήθους με αποτέλεσμα να τραυματισθούν τρία πρόσωπα σοβαρώς».*[28]

Τα επεισόδια συνεχίστηκαν μετά τη μεταφορά των τραυματιών σε κλινική και στον Πεντάδρομο. Εκεί πυρπόλησαν λεωφορείο της αγγλικής κατασκευάστριας εταιρείας του στρατιωτικού αεροδρομίου στο Ακρωτήρι. Οι προσπάθειες του Δημάρχου και των Εθναρχικών Συμβούλων να πείσουν τους διαδηλωτές απέβησαν άκαρπες. Γύρω στις 6 το απόγευμα, όταν ο στρατός αποχώρησε, τερματίστηκαν και τα επεισόδια. Μετά τα γεγονότα ο Διοικητής της πόλης ζήτησε την παρέμβαση του μητροπολίτη Άνθιμου ο οποίος με εγκύκλιο που διαβιβάστηκε τις επόμενες μέρες στον κόσμο ζήτησε να δείχνει περισσότερη αυτοσυγκράτηση σε παρόμοιες εκδηλώσεις.[29]

Στα πρώτα αυτά επεισόδια πριν την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα πρωταγωνιστές όπως φάνηκε ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες των σχολείων της πόλης οι οποίοι αψήφιστα και σχεδόν ανοργάνωτα, παρατούσαν τα θρανία και έβγαιναν στους δρόμους για να διαδηλώσουν τα αιτήματα τους για ελευθερία και ένωση. Στα επόμενα πέντε χρόνια θα παρακολουθήσουμε να επαναλαμβάνονται πολλές φορές παρόμοια επεισόδια με πετροπόλεμο, δακρυγόνα και τραυματισμούς.

[28] *Έθνος*, Λευκωσία 21 Δεκεμβρίου 1954.
[29] *Έθνος*, Λευκωσία 21 Δεκεμβρίου, 1954.

4.2 Η δράση των μαθητών και των μαθητριών του Λανιτείου Γυμνασίου στον Αγώνα.

Στο Λανίτειο Γυμνάσιο υπήρχε ένας ισχυρός πυρήνας της ΕΟΚΑ, με μέλη της πολλούς μαθητές και μαθήτριες. Συνήθως η μύησή τους γινόταν με μεγάλη προσοχή και μυστικότητα για να αποφευχθεί οποιαδήποτε διαρροή πληροφοριών. Τις περισσότερες φορές, οι γονείς δεν γνώριζαν την ανάμειξη των παιδιών τους στην Οργάνωση για λόγους ασφάλειας. Εκτελούσαν τις εντολές που λάμβαναν από τον ανώτερο τους χωρίς να τις αμφισβητούν ή να γνωρίζουν οτιδήποτε πέρα από αυτές. Αναφορές στον υπεύθυνο του τομέα της ΕΟΚΑ έδινε μόνο ο γενικός υπεύθυνος του σχολείου. Από μαρτυρίες, φαίνεται ότι υπεύθυνοι ομαδάρχες των μαθητών στο Λανίτειο Γυμνάσιο κατά τη σχολική χρονιά 1955 -56 ήταν ο Στάχυς Παναγίδης, γιός του πατέρα Σολομώντος Παναγίδη ιδρυτή των Κατηχητικών στη Λεμεσό,[30] ο Μέλιος Θεμιστοκλέους και ο Ντίνος Μιχαηλίδης.[31] Ο Στάχυς Παναγίδης θυμάται: «*…ανέλαβα να βρω και να ορκίσω μαθητές και μαθήτριες του Γυμνασίου το οποίο έκανα με πλήρη συνείδηση της ευθύνης και του νεανικού ενθουσιασμού μου…*».[32] Από πλευράς των μαθητριών του Γυμνασίου Θηλέων υπεύθυνη ήταν η Έλενα Λαμάρη. [33] Μετά την ορκωμοσία κατανέμονταν σε συγκεκριμένες ομάδες δράσης, μεταφοράς και διανομής φυλλαδίων σε διάφορες περιοχές, αναγραφής συνθημάτων, οργάνωσης διαδηλώσεων, παρακολούθησης κινήσεων του στρατού και ύποπτων προσώπων – συνεργατών των Βρετανών, μεταφοράς όπλων και πυρομαχικών και σε ομάδες κρούσεως για ανατινάξεις, ρίψεις χειροβομβίδων, εκτελεστικό.

Η βρετανική κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει τον καθημερινό πονοκέφαλο που προκαλούσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες, οι οποίοι με κάθε ευκαιρία εγκατέλειπαν τα θρανία και έβγαιναν στους δρόμους ενίσχυσε τις στρατιωτικές τους δυνάμεις, τις λεγόμενες «δυνάμεις ασφαλείας» και στις πόλεις. Οι διαδηλώσεις πολλές φορές οργανώνονταν και γίνονταν για να τραβήξουν την προσοχή της αστυνομίας και του στρατού, ώστε οι αντάρτες να συνεχίσουν τη δράση τους εκτός των πόλεων και οι επιχειρήσεις δολιοφθοράς να γίνονται απερίσπαστα. Οι Βρετανοί τον Αύγουστο του 1955 μετέφεραν στρατό από το Σουέζ και τη Μάλτα στην Κύπρο, ενώ στις 10 και 11 Σεπτεμβρίου έφτασαν στην Κύπρο 1500 κομάντος οι οποίοι είχαν την ευθύνη της αντιμετώπισης των μαθητικών παρελάσεων / διαδηλώσεων. Στις 15 Σεπτεμβρίου του 1955 η ΕΟΚΑ κηρύχτηκε παράνομη οργάνωση διότι *«χρησιμοποιείται δια την προαγωγή ταραχών και την διάθεσιν στάσεως εν τῇ αποικία»*.[34]

---

[30] Δημήτριος Καππαής, *ΟΧΕΝ, Λεμεσού, Ογδόντα χρόνια προσφοράς*, Έκδοσις ΟΧΕΝ, Λεμεσός, 2020, σ. 34 – 40.
[31] Μανώλης Σαββίδης, Λήκυθος, αφήγηση 209 – 212, ημερομηνία 12/ 05/2011, https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/1747?show=full, (επίσκεψη στις 05/12/2021)
[32] Σοφοκλέους Μίμης, *14 Δεκεμβρίου 1955: Η Μάχη του Λανιτείου*, εκδόσεις Αφή, 2019, σ. 6.
[33] Σοφοκλέους, στο ίδιο, σ. 7.
[34] Σοφοκλέους στο ίδιο, σ. 4.

Από μαρτυρία του τελειόφοιτου μαθητής κατά της σχολική χρονιά 1957 – 58 Θεόδωρου Αντωνιάδη[35] οι μαθητές και οι μαθήτριες κατά την χρονιά εκείνη πρέπει να είχαν παρακολουθήσει μαθήματα περίπου 130 ημέρες από τις 190 εργάσιμες που υπολογιζόταν να είχε τότε η σχολική χρονιά. Μια με δυο φορές την εβδομάδα, θυμάται, εγκατέλειπαν το σχολείο και έκαναν απεργίες και διαδηλώσεις. Χαρακτηριστική είναι και η στάση των καθηγητών οι οποίοι δεν έβαζαν απουσίες στους μαθητές όταν επρόκειτο για διαδηλώσεις.[36] Αντίθετα οι ίδιοι υπέγραφαν καθημερινά κατά την έλευση τους στο σχολείο. Αυτό διακόπηκε κατά την περίοδο που το σχολείο έκλεισε από τους Βρετανούς και διαγράφηκε από το μητρώο των σχολών Μέσης Εκπαίδευσης.

4.3 Αμφιτρύων Υδραίος (1900 – 1964)

Σημαντικό ρόλο φαίνεται να έπαιξε κατά τη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα ο Γυμνασιάρχης του Λανιτείου, Αμφιτρύων Υδραίος. Οργανωμένος και ο ίδιος στην ΕΟΚΑ, είχε ενεργό δράση στις εκδηλώσεις των μαθητών και των μαθητριών, έπρεπε όμως να διατηρεί και τις ισορροπίες στο σχολείο και στις σχέσεις του με τους Βρετανούς καθώς και με τη Σχολική Εφορία. Θεωρώ ότι ήταν από τις κορυφαίες μορφές της τετραετίας, αδικημένος όμως και παρεξηγημένος από την Ιστορία, εξαιτίας της αυστηρότητας του και της προσήλωσης του στους κανόνες της τάξης και της πειθαρχίας στο σχολείο. Ο Αμφιτρύων Υδραίος διετέλεσε Γυμνασιάρχης του Ελληνικού Γυμνασίου και μετέπειτα του Λανιτείου από το 1947 μέχρι τα Χριστούγεννα του 1963. Αεικίνητος και δραστήριος προσπαθούσε ακατάπαυστα να προστατέψει τους μαθητές και τις μαθήτριες του από την βρετανική βία αλλά και να κρατήσει το σχολείο ανοικτό και ανέπαφο από εξωτερικές επεμβάσεις, να προστατέψει το κτίριο και την περιουσία του σχολείου. Σημαντική και ιδιόρρυθμη προσωπικότητα, αξίζει περισσότερης διερεύνησης, αυστηρός και βλοσυρός στους μαθητές και τις μαθήτριες στο Γυμνάσιο, έδειχνε ένα διαφορετικό πρόσωπο εκτός σχολείου. Αξίζει να σημειωθεί ότι επί δικής του γυμνασιαρχίας προώθησε στο Λανίτειο τις Θετικές Επιστήμες και εξόπλισε τα εργαστήρια του σχολείου με σύγχρονα τότε όργανα Φυσικής, τα οποία σήμερα αποτελούν μουσειακά αντικείμενα.

Γεννήθηκε στη Λεμεσό από πατέρα που καταγόταν από την Ύδρα γι' αυτό και το επίθετο Υδραίος. Σπούδασε Φυσικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1920 – 1924) και δίδαξε Φυσικομαθηματικά στο Ελληνικό Γυμνάσιο Λεμεσού από το 1924 μέχρι και το 1947 οπότε και έγινε Γυμνασιάρχης. Από το 1952 μέχρι τον θάνατο του, στις αρχές Ιανουαρίου του 1964, ήταν ο Γυμνασιάρχης του Λανιτείου Ελληνικού Γυμνασίου. Ήταν μέλος της ΕΟΚΑ και κατά τη διάρκεια

[35] Συνέντευξη Θεόδωρου Αντωνιάδη, στις 15 Ιουνίου 2021, κατατεθειμένη στο προσωπικό μου αρχείο.
[36] Αναζήτησα απουσιολόγια της εποχής εκείνης αλλά δυστυχώς δεν διασώζονται στο Αρχείο του σχολείου.

του Απελευθερωτικού Αγώνα 55 – 59 μετέτρεψε τα εργαστήρια του Γυμνασίου σε εργαστήρια εκρηκτικών υλών. Μαζί με τον Σόλωνα Μιχαηλίδη αποτέλεσαν ιδρυτικά μέλη της Ο.Ε.Λ.Μ.Ε.Κ., ήταν μέλος του Εθνικού Συμβουλίου και του Διοικητικού Συμβουλίου του ΓΣΟ. Πέθανε στην Αθήνα από πνευμονία το 1964.[37] Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του κ. Ζαχαρία Μαυρή,[38] καθηγητή Φυσικής αλλά και μαθητή του, ο Αμφιτρύων Υδραίος, στην προσπάθεια του να συναρμολογήσει τηλεσκόπιο που ανήκε στα όργανα Φυσικής του σχολείου, κατά τη διάρκεια μιας νύκτας με πολύ χαμηλή θερμοκρασία, επιδείνωσε την κατάσταση της υγείας του με αποτέλεσμα να χάσει τη ζωή του. Του ζητήθηκε να εγκαταστήσει το τηλεσκόπιο στην ταράτσα του Λανιτείου με σκοπό την παρακολούθηση της τουρκοκυπριακής συνοικίας μετά τις διακοινοτικές φασαρίες του Δεκέμβρη του 1963.

4.4 Οι πρώτες διαδηλώσεις και οι πρώτες συλλήψεις

Την 1ην Απριλίου 1955, με την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα, σύμφωνα με την εφημερίδα Έθνος[39] οι μαθητές Φίλιππος Μιλτ. Φιλίππου και Θεοχάρης Κυρ. Παπαρές, μαθητές του Ελληνικού Γυμνασίου, συνελήφθησαν στη Λεμεσό, γιατί διένεμαν φυλλάδια υπέρ της Ένωσης. Οι δύο μαθητές δικάστηκαν και καταδικάστηκαν από το Κακουργιοδικείο Λεμεσού, τον Μάιο σε δύο μήνες φυλάκιση. Είχε προηγηθεί η εντολή του Γενικού Εισαγγελέα Κρίτωνα Τορναρίτη όπως όλες οι υποθέσεις των παραπεφθέντων μαθητών στο Κακουργιοδικείο, κατηγορουμένων για ρίψη φυλλαδίων της ΕΟΚΑ ή παράνομη συμμετοχή στην οργάνωση, να εκδικάζονται στα Επαρχιακά Δικαστήρια.[40]

Την ημέρα της δίκης, 25 Μαΐου 1955, πραγματοποιήθηκε παρέλαση (έτσι ονομάζονταν οι διαδηλώσεις από την εφημερίδα Έθνος) εκατοντάδων μαθητών και μαθητριών του Γυμνασίου. Αρχικά κατήλθαν σε αποχή από τα μαθήματά τους και στη συνέχεια κατευθύνθηκαν προς τα Δικαστήρια[41] στο κέντρο της πόλης, όπου θα διεξαγόταν η δίκη. Οι κατοχικές αρχές πληροφορήθηκαν το γεγονός και περικύκλωσαν το χώρο του Δικαστηρίου με συρματοπλέγματα, ενώ εντός του περιβόλου βρίσκονταν στρατιώτες με πλήρη εξάρτυση για αντιμετώπιση των διαδηλωτών. Στις 10 π. μ. οι μαθητές και οι μαθήτριες ξεκίνησαν τη διαδήλωση τους και με τα συνθήματα «Ένωσις» και «Ελευθερία στους μαθητές», κατευθύνθηκαν προς τον Μητροπολιτικό ναό της Παναγίας Καθολικής, ανέβηκαν στο καμπαναριό, κτυπούσαν τις καμπάνες για πολλή ώρα

[37] Αριστείδης Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800 -1920*, τόμος Β΄, Λευκωσία [7]2018, σ. 829.
[38] Ζαχαρίας Μαυρής, καθηγητής Φυσικής, τηλεφωνική συνέντευξη στις 23 Σεπτεμβρίου 2021, κατατεθειμένη στο προσωπικό μου αρχείο.
[39] *Έθνος*, Λευκωσία 26 Μαΐου 1955.
[40] *Έθνος*, Λευκωσία 25 Μαΐου 1955.
[41] Τα Δικαστήρια της Λεμεσού βρίσκονταν τότε στη διασταύρωση των οδών Θέμιδος και Ιφιγένειας στο κέντρο της πόλης. Σήμερα, το κτίριο στεγάζει τη βιβλιοθήκη του ΤΕΠΑΚ.

και τέλος άρπαξαν μια σημαία από τα γραφεία της Μητρόπολης και την έθεσαν επικεφαλής της παρέλασης. Όταν έφθασαν στον χώρο των Δικαστηρίων κατάφεραν να απομακρύνουν τα συρματοπλέγματα και να πλησιάσουν στην αίθουσα όπου θα διεξαγόταν η δίκη. Καθηγητές του Γυμνασίου που έσπευσαν εκεί αναγκάστηκαν να επέμβουν και να τους απομακρύνουν. Η διαδήλωση συνεχίστηκε χωρίς να σημειωθεί κανένα άλλο επεισόδιο.[42] Επτά μαθητές ηλικίας από δεκαπέντε ως δεκαεπτά χρόνων, συνελήφθησαν την ίδια μέρα με την κατηγορία της διεξαγωγής παρέλασης[43] χωρίς άδεια του Διοικητή, της απώθησης των συρματοπλεγμάτων και της αναφώνησης του συνθήματος «Ένωσις». Από τους επτά, οι έξι ήταν μαθητές του Λανιτείου Γυμνασίου. Η δίκη τους έγινε στις 22 Αυγούστου του ιδίου χρόνου.[44] Οι μαθητές αναγνωρίστηκαν από τους αστυνομικούς που παρακολουθούσαν την παρέλαση και από τους σχολικούς αριθμούς που έφεραν.

4.5 Σχολική Χρονιά 1955 – 1956

Το καλοκαίρι του 1955 πέρασε χωρίς να έχει σημειωθεί κανένα αξιοσημείωτο γεγονός με πρωταγωνιστές μαθητές και μαθήτριες στην πόλη της Λεμεσού. Φαινομενικά η σχολική χρονιά 1955 – 56 ξεκίνησε ομαλά με τα μαθήματα στο Λανίτειο Γυμνασίο να διεξάγονται κανονικά μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου. Παράλληλα όμως σημειώνονται και κάποια επεισόδια μέσα στην πόλη, όπου η παρουσία των μαθητών ήταν αναπόφευκτη.

4.5.1 Η δολοφονία του δεκαεξάχρονου Ανδρέα Γεωργίου

Στις 27 Σεπτεμβρίου σημειώνονται συμπλοκές στο κέντρο της Λεμεσού όπου και σκοτώθηκε ο δεκαεξάχρονος Ανδρέας Γεωργίου, μαθητής του Λανιτείου Γυμνασίου. Για τα επεισόδια υπάρχει η εξής αναφορά:

> «*Κατά την 7η εσπερινήν της σήμερον απεκλείσθησαν δια συρματοπλεγμάτων, υπό στρατιωτών, η οδός Γλάδστωνος και η Πλατεία Ηρώων. Εις τας εισόδους τούτων ετοποθετήθησαν, πλην των ενόπλων στρατιωτών και πινακίδες αναγράφουσαι ότι «οιοσδήποτε προσπαθήσει να διέλθη δια της αποκεκλεισμένης περιοχής θα πυροβοληθή». Τα κινηματοθέατρα, καφενεία και λοιπά κέντρα εις τους χώρους διετάχθησαν να κλείσουν. Αστυνομικοί επιβαίνοντες αυτοκινήτων, διήρχοντο δια των οδών της πόλεως και προέτρεπαν το κοινόν να παραμείνει ει τας οικίας του*». [45]

[42] *Έθνος*, Λευκωσία 26 Μαΐου 1955.
[43] Οι διαδηλώσεις αρχικά παρουσιάζονταν ως παρελάσεις ίσως γιατί οι Βρετανοί τις κατονόμαζαν έτσι για να ζητείται άδεια για να διεξάγονται.
[44] *Έθνος*, Λευκωσία 23 Αυγούστου 1955.
[45] *Έθνος*, Λευκωσία 28 Σεπτεμβρίου 1955.

Σύμφωνα με την εφημερίδα Ελευθερία,[46] χίλια περίπου άτομα αντιδρώντας στα μέτρα που λήφθηκαν από τους Βρετανούς, συγκεντρώθηκαν στην οδό Γλάδστωνος, γύρω στις 8.30 μ.μ. και άρχισαν να αποδοκιμάζουν και να λιθοβολούν τα διερχόμενα στρατιωτικά και αστυνομικά αυτοκίνητα. Ισχυρές ένοπλες δυνάμεις που κατέφθασαν για να διαλύσουν το πλήθος άρχισαν να πυροβολούν. Από αυτούς τους πυροβολισμούς τραυματίστηκε θανάσιμα ο Ανδρέας Γεωργίου από τη Διερώνα . Ο δεκαεξάχρονος, ο οποίος είχε διακόψει τη φοίτηση από το Λανίτειο Γυμνάσιο και έγινε ελαιοχρωματιστής, ήταν ο πρώτος νεκρός του Απελευθερωτικού Αγώνα στη Λεμεσό.

Από τα τέλη του Οκτώβρη μέχρι τις 14 Δεκεμβρίου που έγινε η μεγάλη σύγκρουση στην αυλή του σχολείου, η λεγομένη Μάχη του Λανιτείου, ήταν μια περίοδος συνεχιζόμενων απεργιών, διαμαρτυριών, διαδηλώσεων, συγκρούσεων. Οι Βρετανοί αρχικά αντιμετώπιζαν τις μαθητικές αντιδράσεις με επιφύλαξη. Στη συνέχεια αντιλήφθηκαν ότι έπρεπε να γίνουν πιο δραστικοί στους τρόπους καταστολής των διαμαρτυριών. Από τα μέσα του Νοέμβρη θα δούμε την εφαρμογή νέων σκληρότερων μέτρων που διέταξε ο νέος Κυβερνήτης Χάρτινγκ.

4.5.2 Τα επεισόδια από τη δίκη του Μιχαλάκη Καραολή μέχρι και τη 14η Δεκεμβρίου

Στα τέλη του Οκτώβρη του 1955 και συγκεκριμένα στις 28 Οκτωβρίου, την ημέρα του εορτασμού της Εθνική Επετείου και της Σημαίας σε όλη την Κύπρο, ορίστηκε η δίκη του Μιχαλάκη Καραολή ο οποίος κατηγορείτο για τη δολοφονία του Ηρόδοτου Πουλλή, φερόμενου ως προδότη, στις 28 Αυγούστου του ίδιου χρόνου. Οι Βρετανοί για να διατηρήσουν την τάξη και την ομαλότητα κατά την ημέρα της δίκης διέταξαν κατ' οίκον περιορισμό καθ' όλο το εικοσιτετράωρο.

Στις 27 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε στη Λεμεσό εικοσιτετράωρη απεργία και διαμαρτυρία για τον κατ' οίκον περιορισμό της επόμενης μέρας. Ας σημειωθεί ότι την επόμενη μέρα θα εορταζόταν πανηγυρικά η Επέτειος της 28ης Οκτωβρίου η οποία εξαιτίας των μέτρων ματαιώθηκε. Στην πόλη σύμφωνα με την εφημερίδα Έθνος, «*η ζωή και η κίνησις παρέλυσε πλήρως*».[47] Από το πρωί έγιναν κάποιες πορείες διαμαρτυρίας με αποκορύφωμα την υποστολή της αγγλικής σημαίας από το κτίριο του Νοσοκομείου[48] και κάποιες εκρήξεις που σημειώθηκαν κοντά στο οίκημα της Στρατιωτικής Αστυνομίας. Αυτά προκάλεσαν την κινητοποίηση της Αστυνομίας και του Στρατού στην πόλη.

Στο Λανίτειο Γυμνάσιο έγινε το πρωί ο καθιερωμένος εορτασμός της Εθνικής Επετείου και η Εορτή της Σημαίας παρουσία εκπροσώπων της Σχολικής Εφορείας, των καθηγητών και των καθηγητριών, των μαθητών και των μαθητριών. Στη σχολική γιορτή μίλησαν ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος και ο φιλόλογος Φοίβος Κότσαπας. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης

[46] *Ελευθερία*, Λευκωσία 28 Σεπτεμβρίου 1955.
[47] *Έθνος*, Λευκωσία 28 Οκτωβρίου 1955.
[48] Το Νοσοκομείο της πόλης τότε βρισκόταν στο κτίριο του σημερινού Διοικητηρίου, στην οδό Ανεξαρτησίας.

Βρετανοί κομάντος, για να αποτρέψουν τυχόν επεισόδια, περικύκλωσαν το Γυμνάσιο και δεν επέτρεψαν στους μαθητές και στις μαθήτριες να φύγουν από το σχολείο. Οι μαθητές και οι μαθήτριες των άλλων σχολείων της πόλης - Εμπορικής Ακαδημίας, Εμπορικού Λυκείου και Αθηναϊδείου Γυμνασίου Θηλέων - απείχαν από τα μαθήματά τους.[49]

Την 28η Οκτωβρίου σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τον κατ' οίκον περιορισμό η Μητρόπολη Κιτίου ματαίωσε τη Δοξολογία που θα γινόταν στον Καθεδρικό ναό της Αγίας Νάπας. Πλήθος κόσμου ανάμεσα στους οποίους και πολλοί μαθητές και μαθήτριες, είχαν μαζευτεί ήδη στον περίβολο της εκκλησίας, μιας και έγινε άρση του κατ' οίκον περιορισμού μεταξύ των ωρών 11 π.μ. με 2 μ.μ.

> *«Πλήθος κόσμου συγκεντρώθη στον ιερόν ναόν της Αγίας Νάπας. Έν τω μεταξύ κατέφθασαν εις τον ναόν δυο ομάδες διαδηλωτών, μια αποτελούμενη εκ μαθητών και μαθητριών και η ετέρα εκ πολιτών, αι οποίαι είχον διέλθη δια των κεντρικότερων οδών της πόλεως κραυγάζουσαι συνθήματα και άδουσαι εθνικά εμβατήρια».* [50]

Ο Μητροπολίτης Κιτίου Άνθιμος ζήτησε από τους διαδηλωτές να διαλυθούν ήσυχα. Ακολούθως, οι καμπάνες των εκκλησιών κτυπούσαν πένθιμα για τρία τέταρτα της ώρας. Εν τω μεταξύ στρατιωτικές δυνάμεις περικύκλωσαν την εκκλησία της Αγίας Νάπας και απέκλεισαν τους γύρω δρόμους. Στην προσπάθεια του το πλήθος να διασπάσει τον κλοιό προέβη σε επιθέσεις και λιθοβολισμούς κατά των στρατιωτών.

> *«Επηκολούθησε συμπλοκή κατά την οποία μια ελληνική σημαία περιήλθεν εις χείρας των βρετανών στρατιωτών. Οι διαδηλωταί εξεμάνησαν και ήρχισαν να λιθοβολούν τους στρατιώτας, τελικώς δε κατόρθωσαν να αποσπάσουν από τους κομμάντος την σημαίαν η οποία είχε εν τω μεταξύ ξεσχισθή.[...] Στρατιώται και διαδηλωταί συνεπλάκησαν, εχρησιμοποιήθησαν υπό της αστυνομίας και των κομμάντος ρόπαλα και ερρίφθησαν δακρυγόνοι και καπνογόνοι βόμβαι»*[51]

Όπως φαίνεται πιο πάνω ανάμεσα στους διαδηλωτές ήταν και μαθητές και μαθήτριες των σχολείων της πόλης οι οποίοι ανέμεναν όπως κάθε χρόνο να γιορτάσουν την εθνική επέτειο με παρελάσεις, εκδηλώσεις και αθλητικούς αγώνες διαδηλώνοντας τα πατριωτικά τους αισθήματα. Αντί αυτού όμως αντιμετώπισαν τη βία και τις απαγορεύσεις από τον βρετανικό στρατό.

Από τις αρχές μέχρι τα μέσα περίπου Νοεμβρίου τα πράγματα κυλούσαν ήρεμα. Στον τύπο δεν καταγράφονται διαδηλώσεις ή συγκρούσεις στη Λεμεσό. Από τις 14 Νοεμβρίου όμως παρατηρούνται καθημερινά εκδηλώσεις αντιδράσεων και διαμαρτυριών από τους μαθητές και τις

[49] *Έθνος*, Λευκωσία 28 Οκτωβρίου 1955.
[50] *Έθνος*, Λευκωσία 29 Οκτωβρίου 1955.
[51] *Έθνος*, Λευκωσία 29 Οκτωβρίου 1955.

μαθήτριες, αρχικά για την καταδίκη του Μιχαλάκη Καραολή σε θάνατο και αργότερα για τα νέα μέτρα που η κυβέρνηση Χάρντινγκ έθεσε σε εφαρμογή.

Στις 14 Νοεμβρίου ξεκίνησε ένα νέο κύμα διαμαρτυριών με αποχή από τα μαθήματα, διαδηλώσεις και συγκρούσεις των μαθητών και των μαθητριών με τις δυνάμεις ασφαλείας σε όλες τις πόλεις και τις κωμοπόλεις της Κύπρου. Φαίνεται ότι πρωτεργάτης των επεισοδίων ήταν η μαθητιώσα νεολαία γιατί οι διαδηλώσεις γίνονται και σε μεγάλες κοινότητες όπου λειτουργούσαν Γυμνάσια (Μόρφου, Λευκόνοικο, Λάπηθο, Ευρύχου, Λεύκα.)

Στη Λεμεσό, στις 14 Νοεμβρίου του 1955, οι μαθητές και οι μαθήτριες δεν προσήλθαν στα μαθήματά τους και γύρω στις 9 το πρωί μαζεύτηκαν στον περίβολο του ναού της Αγίας Τριάδος. Εκεί, αφού μίλησαν κάποιοι μαθητές και αποδοκίμασαν την καταδίκη του Μιχαλάκη Καραολή σε θάνατο, αποφάσισαν να στείλουν τηλεγραφήματα στον Κυβερνήτη της Κύπρου και τη βασίλισσα της Αγγλίας για να ζητήσουν χάρη. Κατά τη διάρκεια εκείνης της ημέρας δεν σημειώθηκε κανένα επεισόδιο, γιατί η αστυνομία και ο στρατός παρέμειναν μόνο σε επιφυλακή και δεν επενέβησαν για να διαλύσουν τη συγκέντρωση. [52]

Την επόμενη μέρα, 15 Νοεμβρίου, οι μαθητές και οι μαθήτριες στη Λευκωσία, στη Λάρνακα αλλά και στη Μόρφου, στο Λευκόνοικο, στη Λάπηθο, στην Ευρύχου, στη Λεύκα, στη Κερύνεια, συνέχισαν να διαμαρτύρονται για την καταδίκη του Καραολή, απέχοντας από τα μαθήματά τους. Σοβαρά επεισόδια σημειώθηκαν στη Λευκωσία και στη Λάρνακα όπου οι μαθητές και οι μαθήτριες διαμαρτυρήθηκαν δυναμικότερα.[53] Αποτέλεσμα των επεισοδίων ήταν οι αρχές ασφαλείας να κλείσουν τη Σχολή Σαμουήλ στη Λευκωσία για παραδειγματισμό. Στις 16 Νοεμβρίου η Διεύθυνση Παιδείας διέγραψε το πιο πάνω σχολείο από το μητρώο των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης και ανέστειλε την επιχορήγηση σε τέσσερις άλλες Σχολές Μέσης Παιδείας.

> *«Αγγέλλεται επισήμως, ότι κατόπιν της προειδοποιήσεως, της γενομένης υπό της Α. Ε. του Κυβερνήτου προς τας Σχολάς Μέσης Παιδείας αναφορικώς προς την διατήρησιν της πειθαρχείας μεταξύ των μαθητών των, ο Διευθυντής της Παιδείας επληροφόρησε τας Εφορείας του Παγκυπρίου Εμπορικού Λυκείου Λάρνακος, του Γυμνασίου Αμμοχώστου, της Ανωτέρας Σχολής Λευκονοίκου και του Εμπορικού Λυκείου Πεδουλά, ότι έχει ανασταλή η πληρωμή της προς αυτάς κυβερνητικής ετήσιας επιχορηγήσεως…»*[54]

Οι μαθητές και οι μαθήτριες των υπόλοιπων σχολείων της Κύπρου συνέχισαν να διαμαρτύρονται και να απέχουν από τα μαθήματά τους προσθέτοντας στα αιτήματά τους, εκτός από χάρη στον Καραολή, και το άνοιγμα των σχολείων που έκλεισαν. Στην Πάφο εντάθηκαν οι συγκρούσεις των

[52] *Έθνος*, Λευκωσία 15 Νοεμβρίου 1955.
[53] *Έθνος*, Λευκωσία 16 Νοεμβρίου 1955.
[54] *Έθνος*, Λευκωσία 17 Νοεμβρίου 1955.

μαθητών με τους στρατιώτες με αποτέλεσμα τον τραυματισμό μιας μαθήτριας. Διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις σημειώθηκαν επίσης στο Πολέμι, στη Λάρνακα, στη Λάπηθο, στην Αμπελικού, στην Αυλώνα. [55]

Στη Λεμεσό, στις 17 Νοεμβρίου, σημειώθηκαν καινούργια επεισόδια. Οι μαθητές και οι μαθήτριες όλων των σχολείων της πόλης απείχαν πάλι από τα μαθήματά τους και αψηφώντας τις προειδοποιήσεις του Κυβερνήτη βγήκαν στους δρόμους για να διαμαρτυρηθούν για το κλείσιμο της Σχολής Σαμουήλ στη Λευκωσία. Αφού συγκεντρώθηκαν στην εκκλησία της Αγίας Τριάδας,[56] χτύπησαν τις καμπάνες του ναού, έψαλαν πατριωτικά εμβατήρια και συζήτησαν τα μέτρα τα οποία επέβαλε η Κυβέρνηση εναντίον των σχολείων. Στο διάστημα αυτό περικύκλωσαν την εκκλησία αστυνομικοί και στρατιώτες. Η εφημερίδα Έθνος της επόμενης ημέρας καταγράφει τα γεγονότα.

> *«Ευθύς ως επληροφορήθησαν τούτο οι μαθηταί εξήλθον του ναού και ήρχισαν να λιθοβολούν στρατιώτας και αστυνομικούς. Το πλείστον τμήμα των μαθητριών παρέμεινε εντός του ναού. Οι στρατιώται και οι αστυνομικοί φέροντες ρόπαλα, κράνη και ασπίδας ήρχισαν να καταδιώκουν τους μαθητάς, οίτινες εν τω μεταξύ εσυνέχισαν τον λιθοβολισμόν. Ερρίφθησαν τότε δακρυγόνοι βόμβαι, αι οποίαι ηνάγκασαν τους μαθητάς να διαλυθούν…»*[57]

Οι μαθητές φαίνεται ότι ανασυντάχθηκαν λίγο πιο πέρα στην Πλατεία Ηρώων και άρχισαν ξανά να λιθοβολούν διερχόμενο στρατιωτικό όχημα. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν και οι στρατιωτικές δυνάμεις έκλεισαν τους δρόμους της περιοχής αναγκάζοντας τους μαθητές και τις μαθήτριες να διαλυθούν. Μετά τα επεισόδια συνελήφθησαν οι μαθητές που πρωτοστάτησαν στις διαδηλώσεις. Οι Βρετανοί φαίνεται να φωτογράφιζαν τις διαδηλώσεις και μετά εντόπιζαν τους ταραξίες από τους σχολικούς αριθμούς που έφεραν στα ρούχα τους.

Την ίδια ημέρα στην Λεμεσό η Σχολική Εφορεία εξέδωσε ανακοίνωση «*Προς τους γονείς και τους κηδεμόνας των μαθητών των Ελληνικών Σχολών Μέσης Παιδείας και προς όλους τους Έλληνας πολίτας της πόλεως και επαρχίας Λεμεσού*» με την οποία ζητούσε τη βοήθεια και τη συνεργασία τους ώστε να επιβληθεί πειθαρχία στους μαθητές και τις μαθήτριες. Αυτούσια την ανακοίνωση εντόπισα στο Αρχείο του Λανιτείου και την φωτογράφισα. Την παραθέτω πιο κάτω γιατί είναι σημαντικό να δούμε τα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν ώστε να επιτευχθεί η συμβολή των γονέων και κηδεμόνων στην προσπάθεια διατήρησης της τάξης.

---

[55] *Έθνος*, Λευκωσία 17 Νοεμβρίου 1955.
[56] Η επιλογή της Αγίας Τριάδας πιθανόν να συνδέεται με το οίκημα της Ο.Χ.Ε.Ν που βρισκόταν στο προαύλιο του ναού.
[57] *Έθνος*, Λευκωσία 18 Νοεμβρίου 1955.

Αξιότιμοι κύριοι,

Ασφαλώς όλοι σας παρακολουθήσατε με μεγάλην ανησυχίαν τας συχνάς απεργίας των μαθητών μας κατά το τρέχον σχολικόν έτος.

Αναμφιβόλως θα συμφωνήτε ότι αι απεργίαι αύται παραβλάπτουν σημαντικώς την κανονικήν λειτουργείαν των Σχολείων και επηρεάζουν επιζημίως την μόρφωσιν των τροφίμων των.

Εκ μέρους των Διευθύνσεων και των Καθηγητικών Συλλόγων των Εκπαιδευτηρίων μας εγένοντο μέχρι τούδε όλαι αι δέουσαι ενέργειαι προς αποτροπήν περαιτέρω απεργιών, αλλά δυστυχώς αι τοιαύται ενέργειαι δεν απέδωσαν το προσδοκώμενον αποτέλεσμα.

Δια ταύτα αι Εφορείαι, αι Διευθύνσεις και οι Καθηγηταί των σχολείων μας απεφάσισαν όπως ζητήσωσι την αρωγήν και συνεργασίαν όλων υμών, ίνα από κοινού καθοδηγήσωμεν τους μαθητάς μας και καταστήσωμεν εις αυτούς αντιληπτόν ότι αι απεργίαι αύται όχι μόνον παραβλάπτουν σημαντικώς την απαραίτητον πειθαρχίας του Σχολείου και παρακωλύουν σοβαρώς την μόρφωσιν των αλλά δυνατόν να έχουν καταστρεπτικάς συνεπείας δια τους μαθητάς μας και τα Σχολεία μας.

Ειδικώτερον, παρακαλούμεν τους γονείς και κηδεμόνας των μαθητών, όπως εξασκώσι καθημερινώς και επιμελώς επίβλεψιν επ' αυτών, ίνα ούτως εξασφαλισθή η τακτική και κανονική φοίτησίς των εις το Σχολείον.

Εν Λεμεσώ τη 17η Νοεμβρίου, 1955.

ΣΗΜ. Ο Πρόεδρος της Εφορείας των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού έλαβεν ήδη ησφαλισμένην επιστολήν του Διευθυντού της Παιδείας Νο. 123/55 ημερ. 15 Νοεμβρίου 1955 δια της οποίας καθιστάται γνωστόν ότι εάν μετά την λήψιν της ως άνω επιστολής εξακολουθήσουν αι μαζικαί απουσίαι των μαθητών εκ του σχολείου ή άλλου είδους πολιτικαί απειθαρχείαι, η Αυτού Εξοχώτης ο Κυβερνήτης θα διατάξη το κλείσιμον του Γυμνασίου δυνάμει του άρθρου 15 του περί Μέσης Παιδείας Νόμου Κεφ. 205.

Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ ΛΕΜΕΣΟΥ.

Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΔΕΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΘΗΛΕΩΝ.

Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ.

Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΛΕΜΕΣΟΥ.

Ο ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ ΤΟΥ ΛΑΝΙΤΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.

Ο ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΔΕΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΘΗΛΕΩΝ.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΛΕΜΕΣΟΥ.[58]

[58] Από το αταξινόμητο Αρχείο του Λανιτείου Γυμνασίου.

Δεν γνωρίζουμε κατά πόσον η πιο πάνω ανακοίνωση έφτασε έγκαιρα στα σπίτια των μαθητών και των μαθητριών. Φαίνεται πάντως ότι δεν πρέπει να λήφθηκε και πολύ υπόψη, γιατί οι αποχές από τα μαθήματα και οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν και τις επόμενες μέρες με εντονότερους ρυθμούς.

Στις 22 Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκαν καινούργιες διαδηλώσεις στις πόλεις, από τους μαθητές και τις μαθήτριες, που διαμαρτύρονται για το κλείσιμο της Σχολής Σαμουήλ στη Λευκωσία και του Εμπορικού Λυκείου στη Λάρνακα. Στη Λεμεσό, καταγράφει το Έθνος,[59] οι μαθητές και οι μαθήτριες όλων των σχολείων της πόλης απείχαν από τα μαθήματα. Σημειώνεται επίσης ότι δεν έγινε κανένα επεισόδιο.

Την επόμενη μέρα, 23 Νοεμβρίου συνελήφθησαν στη Λεμεσό ο Εθναρχικός Σύμβουλος, δρ. Μάριος Τριτοφτίδης και ο έμπορος Ιωάννης Κότσαπας. Μαζί με τον Ιωάννης Κότσαπα συνελήφθησαν και οι έξι γιοί του ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο φιλόλογος και καθηγητής του Λανιτείου Γυμνασίου, Φοίβος Κότσαπας. Αφού έγιναν εξονυχιστικές έρευνες στα σπίτια των συλληφθέντων, στην κλινική του δρ. Τριτοφτίδη και στον Εμπορικό οίκο της οικογένειας Κότσαπα, οι συλληφθέντες μεταφέρθηκαν στα κρατητήρια της Κοκκινοτρεμυθιάς.[60] Το γεγονός αυτό έδωσε την αφορμή για καινούργιες απεργίες των μαθητών και των μαθητριών που συνεχίστηκαν και τις επόμενες μέρες στη Λεμεσό.

Η στάση αυτή της μαθητιώσας νεολαίας προβλημάτισε και θορύβησε έντονα τους γονείς και τους κηδεμόνες και με την απειλή των ήδη εξαγγελθέντων μέτρων της Κυβέρνησης προσπάθησαν να βρουν λύση στο θέμα των συνεχιζόμενων αποχών και των διαδηλώσεων. Έτσι, σε γενική συνέλευση των γονέων και των κηδεμόνων, αποφασίστηκε να γίνουν κοινές συσκέψεις με τους καθηγητές και τους μαθητές των τριών τελευταίων τάξεων των σχολείων ώστε να βρεθεί ένας τρόπος να αντιμετωπιστεί η κατάσταση. Παράλληλα, ο Καθηγητικός Σύλλογος του Γυμνασίου Λεμεσού αποφάσισε να διαμαρτυρηθεί εντονότερα προς την Κυβέρνηση για τη σύλληψη του καθηγητή του σχολείου Φοίβου Κότσαπα. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας πραγματοποιήθηκε και πικετοφορία στους δρόμους της πόλης με συνθήματα όπως «Κάτω τα χέρια από την Παιδεία», «Κάτω οι ανελεύθεροι νόμοι».[61] Μετά από τη Συνέλευση που έγινε στις 26 Νοεμβρίου όλοι οι μαθητές που παραβρέθηκαν, τάχθηκαν υπέρ της αναστολής των απεργιών και της κανονικής προσέλευσης τους στα μαθήματά τους.[62]

[59] *Έθνος*, Λευκωσία 23 Νοεμβρίου 1955.
[60] *Έθνος,* Λευκωσία 25 Νοεμβρίου 1955.
[61] *Έθνος,* Λευκωσία 25 Νοεμβρίου 1955.
[62] *Έθνος*, Λευκωσία 27 Νοεμβρίου 1955.

4.5.3 Δεκέμβριος του 1955 - Η «Μάχη του Λανιτείου» 14 Δεκεμβρίου 1955

Το σχολείο λειτούργησε κανονικά μέχρι τις 14 Δεκεμβρίου μέρα κατά την οποία άρχισαν και κορυφώθηκαν οι διαμαρτυρίες με τη μεγάλη σύγκρουση των μαθητών και των μαθητριών στον προαύλιο χώρο και στην ταράτσα του σχολείου γνωστή ως «Μάχη του Λανιτείου» ή «Μάχη της ταράτσας», γεγονός που οδήγησε στο κλείσιμο του Λανιτείου Γυμνασίου για το υπόλοιπο της σχολικής χρονιάς. Τη «Μάχη του Λανιτείου», που θεωρείται το κορυφαίο γεγονός της μαθητικής αντίστασης στη Λεμεσό, διασώζει ο τύπος της εποχής αλλά και οι μαρτυρίες μαθητών, μαθητριών και καθηγητών του σχολείου. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η επιστολή - αναφορά του Γυμνασιάρχη του Λανιτείου, Αμφιτρύωνα Υδραίου, προς τη Σχολική Εφορεία Λεμεσού για τα συμβάντα, τον Ιανουάριο του 1956, την οποία θα παραθέσω πιο κάτω.

Τα αίτια της μεγάλης διαδήλωσης που προετοιμαζόταν για τις 14 Δεκεμβρίου ήταν τα μέτρα έκτακτης ανάγκης του νέου κυβερνήτη σερ Τζον Χάρντινγκ που ανακοινώθηκαν στις 26 Νοεμβρίου και ήδη είχαν αρχίσει να εφαρμόζονται. Τα νέα μέτρα προνοούσαν τις ποινές θανάτου για την μεταφορά ή την χρήση όπλων, χειροβομβίδων, πυρομαχικών και εκρηκτικών υλών. Την ισόβια κάθειρξη για πράξεις δολιοφθοράς σε συγκοινωνίες, ύδρευση και γραμμές ηλεκτρισμού. Τη φυλάκιση ή την επιβολή προστίμου για συμμετοχή σε απεργίες, αποχές, συλλαλητήρια, συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας και διαδηλώσεις. Τις συλλήψεις υπόπτων χωρίς δικαστικά εντάλματα, τις κρατήσεις σε Κρατητήρια και τις απελάσεις. Τον έλεγχο και τη λογοκρισία σε επιστολές, τηλεγραφήματα ή ταχυδρομικά δέματα, σε εφημερίδες και σε περιοδικά. Ακόμα τις συλλογικές ποινές και τα πρόστιμα σε πόλεις και χωριά, τους κατ' οίκον περιορισμούς, τις εκκενώσεις και τις έρευνες σε υποστατικά και σε κατοικίες. [63]

Την 13η Δεκεμβρίου 1955 οι μαθητές του Λανιτείου Γυμνασίου και της Εμπορικής Ακαδημίας αποφάσισαν να οργανώσουν την επόμενη μέρα μεγάλη διαδήλωση για να διαμαρτυρηθούν για τα πιο πάνω μέτρα που εξήγγειλε ο Χάρντινγκ. Αφορμή ήταν η επανέναρξη συζήτησης και η αντίδραση της Βρετανικής Κυβέρνησης και των συμμάχων της στη νέα προσφυγή της Κύπρου στον ΟΗΕ για το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Το αίτημα αυτοδιάθεσης των Κυπρίων, υποβλήθηκε στη γενική συνέλευση του ΟΗΕ από τον Έλληνα Πρωθυπουργό Στρατηγό Αλέξανδρο Παπάγο το 1954, ως εντολοδόχου του Κυπριακού Ελληνισμού, στη βάση απόφασης της Γενικής συνέλευσης του ΟΗΕ του 1953 που επιβεβαίωνε την αρχή της αυτοδιάθεσης όλων των λαών και εθνών. [64]

---

[63]Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του Απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (1955 - 1959),* Ίδρυμα Απελευθερωτικού αγώνα ΕΟΚΑ 1955 – 1959, Λευκωσία 2002, σ. 130 – 133.

[64] Γιώργος Γεωργής, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα.* (Πανεπιστημιακές Παραδόσεις), Αθήνα 2016, σ. 135.

- **Το χρονικό**

Τα επεισόδια και οι συγκρούσεις των μαθητών και των μαθητριών του Λανιτείου Γυμνασίου με τους Βρετανούς στρατιώτες ξεκίνησαν γύρω στις 8 το πρωί και σ' αυτά έλαβαν μέρος περίπου 360 μαθητές και μαθήτριες του Λανιτείου Γυμνασίου καθώς και πολλοί μαθητές [65] της γειτονικής Εμπορικής Ακαδημίας. Κατά την πρώτη φάση, στην μάχη της εισόδου στο σχολικό χώρο, Βρετανοί στρατιώτες με αντιδιαδηλωτική εξάρτυση, γκλομπς, ασπίδες και δακρυγόνα προσπάθησαν να εμποδίσουν την έξοδο των μαθητών και των μαθητριών στη λεωφόρο τότε Λεοντίου Α' (σήμερα λεωφόρο Μακαρίου) με σκοπό τη διαδήλωση. Ο «χείμαρρος» των μαθητών και των μαθητριών τους αντιμετώπισε με πέτρες και ξύλα, αλλά τελικά οπισθοχώρησε μετά τη ρίψη δακρυγόνων και σφαιρών στον αέρα. Στη δεύτερη φάση, στην λεγόμενη «*Μάχη της Ταράτσας*», οι μαθητές και οι μαθήτριες επέστρεψαν στο σχολείο, ανασυντάχθηκαν και κλείστηκαν στο κεντρικό κτίριο. Από εκεί αμύνθηκαν με όποιο μέσο μπορούσαν να εξασφαλίσουν στην ταράτσα. Μαρτυρίες μαθητών μιλάνε για μια ταράτσα γεμάτη πέτρες και ξύλα. Οι Άγγλοι προσπάθησαν να εισβάλουν στο κτίριο και ρίχνοντας δακρυγόνα, ενώ οι μαθητές τους εμπόδιζαν με πετροβολισμό. Στη συνέχεια ρίχθηκε μια χειροβομβίδα από την ταράτσα και τραυμάτισε Άγγλους στρατιώτες, έναν πολύ σοβαρά που φαίνεται να υπέκυψε μετά στα τραύματά του. Στην προσπάθεια των κομάντος να μπουν στο κτίριο, δυο στρατιώτες συνελήφθησαν ως όμηροι. Οι Βρετανοί ύστερα από αυτό έγιναν πιο επιθετικοί και άσκησαν μεγαλύτερη πίεση. Στην τρίτη φάση, ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος μαζί με τα μέλη της Σχολικής Εφορίας που έφθασαν στον χώρο, βλέποντας το μάταιο της συνέχισης του πετροπόλεμου προσπάθησαν να έρθουν σε συμφωνία με τους Βρετανούς, ενώ οι καθηγητές συμβούλευσαν και έπεισαν τους μαθητές να διαφύγουν αφού περάσουν από τους νιπτήρες και πλυθούν. Με αυτό θα είχαν καθαρά χέρια πράγμα που τους απενοχοποιούσαν, αφού οι στρατιώτες που θα τους έλεγχαν, δεν θα έβρισκαν χώματα και σημάδια που να μαρτυρούσαν την ενοχή τους. Οι Άγγλοι έκαναν σωματικό έλεγχο στους μαθητές, ενώ ερευνούσαν τους χαρτοφύλακες των μαθητριών. Μετά την αποχώρηση των μαθητών οι στρατιώτες έμειναν στο σχολείο, όπου και έκαναν εξονυχιστικές έρευνες χωρίς όμως να προκύψει οτιδήποτε ενοχοποιητικό.[66]

Ο Μανώλης Σαββίδης, υπεύθυνος νεολαίας της ΕΟΚΑ στην Λεμεσό μαρτυρεί ότι η συγκεκριμένη διαδήλωση προγραμματίστηκε γιατί στόχευε στην πρόκληση αντιπερισπασμού, καθότι τις ίδιες μέρες οι Βρετανοί ασκούσαν μεγάλη πίεση στις ανταρτικές ομάδες στην περιοχή των Σπήλιων. Ο ίδιος μέσα από τη δική του προφορική κατάθεση παραδέχεται ότι, αν και δεν ήταν μαθητής τότε αλλά εργαζόταν σε τράπεζα, βρισκόταν ανάμεσα στους μαθητές και τις μαθήτριες του Λανιτείου

[65] Σοφοκλέους,ό.π., σ. 3.
[66] *Έθνος*, Λευκωσία 15 Δεκεμβρίου 1955.

την ώρα των συγκρούσεων.[67] Καταγράφει: *«…οι συγκρούσεις έπαιρναν διαστάσεις. Νέες ενισχύσεις στρατού κατέφθαναν και περικύκλωναν τον χώρο του Γυμνασίου, ο οποίος παρουσίαζε εικόνα πεδίου μάχης από τις εκρήξεις των καπνογόνων βομβών. Οι μαθητές πραγματοποιούσαν επιθέσεις με καταιγιστικό λιθοβολισμό εναντίον των στρατιωτών, αρκετούς από τους οποίους τραυμάτιζαν. Αρκετές δακρυγόνες βόμβες, οι οποίες εκτοξεύονταν κατά* των *μαθητών χωρίς να εκραγούν, ρίπτονταν πίσω εναντίον των στρατιωτών. Σε κάποια φάση της εκδήλωσης η κατάσταση εξελισσόταν δυσμενώς για τους μαθητές. Από τη στιγμή εκείνη αρχίζει η θαυμάσια συνεργασία μεταξύ τους. Οι μαθητές υποχωρούν προς τα προπύλαια του σχολείου, πολλοί ανεβαίνουν στην οροφή, ενώ συνεργεία που αυθόρμητα δημιουργούνται από μαθητές τροφοδοτούν συνεχώς με πέτρες την πρώτη γραμμή. Το θέαμα είναι συγκινητικό. Τα άοπλα Ελληνόπουλα αγωνίζονται εναντίον των πάνοπλων Άγγλων στρατιωτών με μόνα όπλα τις πέτρες…»*[68]

Οι τίτλοι των εφημερίδων την επόμενη μέρα, 15 Δεκεμβρίου, παρουσιάζουν την εικόνα *της κατάστασης. «Αιματηραί Συγκρούσεις Μαθητών και Στρατιωτών εις Λεμεσόν»,*[69] *«Η Διοίκησις Λεμεσού έκλεισε προσωρινώς το Λανίτειον*».[70] Η εφημερίδα Φιλελεύθερος, με τίτλο «*Συμπλοκή εις Λεμεσόν Μαθητών και Κομμάντος*», περιγράφει τα επεισόδια γλαφυρά. Μεταξύ άλλων γράφει: [71]

«…Ολίγα λεπτά βραδύτερο ερρίφθη εκ του εξώστου χειροβομβίς ήτις και επλήγωσεν δύο στρατιώτας οι οποίοι και μεταφέρθησαν εις στρατιωτικόν νοσοκομείον. Εις στρατιώτης επιχειρήσας να εισέλθη εις τον διάδρομον της σχολής δια να συλλάβει τρέχουσαν μαθήτριαν, η οποία τον ελιθοβόλησε, εκτυπήθει μέχρι λυποθυμίας. Η στολή του κατεσχίσθη, το δε κράνος του παρελήφθη υπό των μαθητών. Η συμπλοκή εσυνεχίσθη επί 20λεπτον, πολλοί δε στρατιώται και μαθηταί ετραυματίσθησαν ελαφρώς. Μετά τας συγκρούσεις οι μαθηταί εκλείσθησαν εντός της σχολής, ο δε στρατός περιεκύκλωσε το κτίριο πανταχόθεν…»

- **Μαρτυρίες μαθητών και μαθητριών**

Μαρτυρία του Θεόδωρου Αντωνιάδη[72]. *«Φαινομενικά, μια κανονική μέρα λειτουργίας του σχολείου. Πρωί – πρωί εναποθέσαμε τις σχολικές μας τσάντες στις τάξεις και με υπόδειξη των υπευθύνων μαζευόμαστε στον χώρο γύρω από τη Στήλη των πεσόντων (νότια του Σχολείου) αναμένοντας την άφιξη των μαθητών της Εμπορικής Ακαδημίας. Παρόλο που το κουδούνι είχε κτυπήσει κανονικά*

[67] Μανώλης Σαββίδης, Λήκυθος, αφήγηση 209 – 212, ημερομηνία 12/ 05/2011, https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/1747?show=full, (επίσκεψη στις 05/12/2021)

[68] Σοφοκλέους, ό. π., σ. 8.
[69] *Έθνος,* Λευκωσία 15 Δεκεμβρίου 1955.
[70] *Ελευθερία*, Λευκωσία 15 Δεκεμβρίου 1955.
[71] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 15 Δεκεμβρίου 1955.
[72] Θεόδωρος Αντωνιάδης, φιλόλογος, μαθητής το 1955 – 56 στην Δ' τάξης στο Λανίτειο Γυμνάσιο, προσωπική συνέντευξη κατατεθειμένη στο προσωπικό μου αρχείο.

κανένας μαθητής ή μαθήτρια δεν συμμορφώθηκε. Μάταια οι καθηγητές μας, αλλά και ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος, που βγήκαν στην αυλή προσπάθησαν να μας βάλουν στις τάξεις για να ξεκινήσουμε μαθήματα. Στις 8:00 η ώρα η ογκώδης συγκέντρωση με συνθήματα και πανό και επικεφαλής την ελληνική σημαία ήταν έτοιμη για την παρέλαση – διαδήλωση στο κέντρο της πόλης από την ανατολική έξοδο προς την λεωφόρο τότε Λεοντίου. Την ίδια ώρα όμως έφταναν και οι πληροφορίες ότι πάνοπλοι Άγγλοι στρατιώτες κινούνταν στη λεωφόρο από ανατολικά προς την περιοχή του σχολείου για να εμποδίσουν την προσπάθεια μας να βγούμε σε αυτή. Η σύγκρουση με τις δυνάμεις ασφαλείας ήταν αναπόφευκτη και τότε δόθηκε η διαταγή να μαζέψουμε πέτρες, ξύλα, σίδερα (η αυλή του σχολείου ήταν εργοτάξιο ακόμα), έτσι εύκολα βρίσκαμε «πολεμοφόδια» και να ετοιμαστούμε για την επίθεση εναντίον των στρατιωτών που ήδη είχαν φράξει την ανατολική καγκελόπορτα...»

Μαρτυρία της Λώρας Νικολαΐδου Θεοδώρου:[73] *«...η χρονιά 1955 – 56 είναι ίσως η πιο σημαντική στην ιστορία του σχολείου. Η 14η Δεκεμβρίου του 1955 είναι γνωστή ως «Μάχη του Λανιτείου». Την ημέρα εκείνη, πηγαίνοντας το πρωί στο σχολείο, μάθαμε πως είχε αποφασιστεί εκδήλωση διαμαρτυρίας. Ενώ ετοιμαζόμαστε για τη διαμαρτυρία μας, γέμισε το σχολείο με Άγγλους «Κομάντος», οι οποίοι άρχισαν να ξυλοκοπούν αδιακρίτως μαθητές και μαθήτριες. Τότε αρχίσαμε όλοι να τρέχουμε: μαζεύαμε πέτρες, ξύλα και ό,τι άλλο μας ήταν χρήσιμο, οι μαθήτριες γεμίζαμε τις ποδιές και τα ανεβάζαμε στην ταράτσα του σχολείου, απ' όπου οι μαθητές τα έριχναν στους «Κομάντος». Σε βοήθεια προσέτρεξαν και οι μαθητές της Εμπορικής Ακαδημίας Λεμεσού. Δεν θα ξεχάσω το θάρρος και την τόλμη που δείξαμε όλες* εκείνες την ημέρα…»

4.5.4 Το κλείσιμο και διαγραφή του Σχολείου από το Μητρώο

Μετά από εντολή του Χάρντινγκ, το σχολείο έκλεισε επ' αόριστο και στρατιωτικές δυνάμεις το περιφρουρούσαν μέρα και νύκτα. Η ελληνική σημαία στον ιστό του σχολείου αντικαταστάθηκε από την αγγλική. Ο διοικητής Λεμεσού, Κλούνις, διέταξε με επιστολή τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Λεμεσού, σερ Παναγιώτη Κακογιάννη, να κλείσει το σχολείο. Τις επόμενες μέρες το Λανίτειο Ελληνικό Γυμνάσιο διαγράφηκε από τα Μητρώα των σχολείων της Κύπρου πράγμα που σήμαινε ότι δεν υπήρχε.[74]

Εν τω μεταξύ, τις επόμενες μέρες, οι μαθητές και οι μαθήτριες των άλλων σχολείων της Λεμεσού απείχαν από τα μαθήματα τους σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τους συμμαθητές τους και για το κλείσιμο του Λανιτείου.

[73] Σοφοκλέους, ό. π. σ. 56
[74] Σοφοκλέους, ό. π. σ. 21

Στην Αμμόχωστο, την επόμενη μέρα 15 Δεκεμβρίου σημειώνονται σοβαρά επεισόδια. Σύμφωνα με τη Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία συνελήφθησαν δέκα καθηγητές και εκατό μαθητές του Ελληνικού Γυμνασίου και της Αγγλικής Σχολής Βαρωσίων, μετά από συμπλοκή με τις δυνάμεις ασφαλείας, γεγονός που διαψεύστηκε αργότερα. Τα επεισόδια ξεκίνησαν όταν ο στρατός επενέβη για να διαλύσει μαθητική εκδήλωση διαμαρτυρίας για το κλείσιμο του Λανιτείου Γυμνασίου. [75] Οι απεργίες των μαθητών και των μαθητριών συνεχίστηκαν σε ολόκληρη την Κύπρο και τις επόμενες μέρες. Παράδειγμα, οι μαθητές και οι μαθήτριες του Γυμνασίου της Πόλεως Χρυσοχούς, που εκτός από την αποχή τους από τα μαθήματά για συμπαράσταση προς τους συμμαθητές τους στη Λεμεσό, προέβησαν και στην αποστολή τηλεγραφήματος διαμαρτυρίας προς τον Κυβερνήτη.[76]

Στην αυλή του Λανιτείου εγκλωβίστηκαν περίπου οκτακόσια ποδήλατα των μαθητών και των μαθητριών οι οποίοι αποχώρησαν πεζοί αφού ο βρετανικός στρατός δεν τους επέτρεψε να τα πάρουν μετά τα γεγονότα της 14ης Δεκεμβρίου. Μερικές μέρες μετά, τους δόθηκε άδεια να πάνε στο σχολείο για να τα παραλάβουν. Την μέρα εκείνη, οι στρατιώτες αποχώρησαν προσωρινά από το σχολείο για να αποφευχθούν νέα επεισόδια με τους μαθητές. [77]

4.5.5 Η επιστολή του Γυμνασιάρχη του Λανιτείου, Αμφιτρύωνος Υδραίου προς τη Σχολική Εφορεία Λεμεσού

Στις 9 Ιανουαρίου 1956, ο Γυμνασιάρχης του σχολείου, Αμφιτρύων Υδραίος, απέστειλε επιστολή προς τον Πρόεδρο και τα υπόλοιπα μέλη της Εφορείας των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού, στην οποία κατέγραψε τα γεγονότα που έγιναν στο Λανίτειο Γυμνάσιο στις 14 Δεκεμβρίου 1955.[78] Την επιστολή παραθέτω αυτούσια παρακάτω.

Αξιότιμον Κύριον Πρόεδρον και λοιπά Μέλη της Εφορείας των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού

Εις Λεμεσόν.

Αξιότιμοι Κύριοι,

> *Συμφώνως προς υμετέραν εντολήν, έχω την τιμήν δια της παρούσης επιστολής να σας εκθέσω λεπτομερώς τα γεγονότα τα διαδραματισθέντα είς το Λανίτειον την 14ην Δεκεμβρίου 1955 τα οποία σας εξιστόρησα ήδη εν γενικαίς γραμμές, προφορικώς.*
>
> *Τα γεγονότα εκτίθενται όπως τα αντελήφθην εγώ ο ίδιος και αυτόπται μάρτυρες καθηγηταί και μαθηταί.*
>
> *Το απόγευμα της 13ης Δεκεμβρίου με επληροφόρησαν ότι, καθ΄ά διαδίδεται, οι μαθηταί «σχεδιάζουν να κάμουν απεργίαν αυτές τις μέρες». Δεν έδωσα σημασίαν στην πληροφορίαν*

[75] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 16 Δεκεμβρίου 1955.
[76] *Έθνος,* Λευκωσία 17 Δεκεμβρίου 1955.
[77] *Έθνος,* Λευκωσία 18 Δεκεμβρίου 1955.
[78] Αταξινόμητο υλικό από το Αρχείο του Λανιτείου Λυκείου.

διότι δεν επίστευα ότι οι μαθητές θα απήργουν κατά τας επομένας τουλάχιστον ημέρας εφρόντισα όμως εμμέσως να ερωτηθούν μαθήτριαι, αι οποίαι κατοικούν πλησίον της οικίας μου, κατά πόσον είναι αληθές ή όχι ότι σχεδιάζεται νέα απεργία. Η απάντησης ήτον αρνητική. Φαίνεται ότι πολλοί μαθηταί απεφάσιασαν την απεργίαν δεν κατόρθωσαν όμως να ειδοποιήσουν όλους τους μαθητάς και μαθητρίας, πράγμα το οποίον απεδείχθη εκ των υστέρων, διότι την επομένην 14ην Δεκεμβρίου πολλοί μαθηταί δεν εγνώριζον αν επρόκειτο να γίνει απεργία.

Την πρωϊαν της 14ης Δεκεμβρίου κατά την μετάβασιν μου εις το σχολείον δεν παρατήρησα την συνήθη κίνησιν των μαθητών η οποία προηγείτο άλλων αποχών εκ των μαθημάτων γεγονός το οποίον ενίσχυσε την γνώμη μου ότι δεν πρόκειται να σημειωθή αποχή εκ των μαθημάτων την ημέρα αυτήν.

Όταν εισήλθον εις το σχολείο υπήρχε ηρεμία και εφαίνετο να ήσαν παρόντες όλοι οι μαθηταί και οι μαθήτριαι.

Όταν εκτύπησε ο κώδων της εισόδου 8.15π.μ. επροχώρησα από την κλίμακα του τμήματος θηλέων προς την κύριαν είσοδον του τμήματος αρρένων εις το μέσον του Ατρίου συνήντησα τον κ. Μέσην ερχόμενον από την κύριαν είσοδον ο οποίος μου είπεν: «οι μαθήτριαι δεν μπαίνουν μέσα τι θα γίνει;» Ούτε οι μαθηταί φαίνεται θα μπουν στες τάξεις των του απήντησα τι θα κάμωμεν; Να πάμε να δούμεν, και επροχώρησα προς την οπίσθιαν πτέρυγαν διότι μεγαλυτέραν σημασίαν εις αυτάς τας περιπτώσεις έχει η στάσις των μαθητών και μάλιστα των μεγαλυτέρων τάξεων. Είς την βορειοδυτικήν αυλήν της οπίσθιας πτέρυγος συνήντησα πολλούς μαθητάς συζητώντας αν έπρεπε να εισέλθουν εις τας τάξεις των ή όχι . Τους μαθητάς αυτούς (ήσαν των μεγαλυτέρων τάξεων) προσεπάθησα να πείσω ότι δεν πρέπει να απόσχουν των μαθημάτων διότι πρέπει να σκεφθούν ως μεγάλα παιδιά το κακό που θα κάνουν εις τον εαυτόν τους και το σχολείον, τους κινδύνους που διατρέχουν και την κακήν εντύπωσιν που θα δημιουργήσουν με την ενέργειαν τους αυτήν δεδομένου ότι την προηγούμενην νύκτα συνελήφθησαν 135 ηγέται των αριστερών οργανώσεων. Αρκετοί επείσθησαν και ήρχισαν να παροτρύνουν τους άλλους να μπουν εις τας τάξεις των. Εκ των τελευταίων πολλοί εφαίνοντο διστακτικοί ενώ μερικοί εφαίνοντο ανένδοτοι.

Εκ των συζητήσεων και της στάσεως των μαθητών αντελήφθην ότι ήσαν χωρισμένοι σε τρεις κατηγορίας. Η πρώτη κατηγορία ήσαν οι μαθηταί οι οποίοι ήθελαν να εισέλθουν εις τας τάξεις των, η δευτέρα, εκείνοι που ήθελαν να απηργήσουν αλλά να δηλώσουν δια των εφημερίδων ή και δια φυλλαδίων ότι δεν απεργούν δια τη σύλληψιν των στελεχών των αριστερών οργανώσεων αλλά δια να διαμαρτυρηθούν κατά των Κυβερνητικών μέτρων όπως λ. χ. το κλείσιμο σχολείων, η επιβολή της ποινής του ραβδισμού κ.λ. και η τρίτη κατηγορία, ολίγοι

αυτού, όσοι ήθελαν να απεργήσουν προς διαμαρτυρίαν δι΄όλα. Εις τας περιπτώσεις αυτάς οι ολίγοι οι οποίοι είναι συνήθως και οι δραστηριώτεροι εμφανίζονται ως περισσότερον πατριώται, παρασύρουν τους άλλους και κατά πρώτον λόγον τους αμφιταλαντευόμενους οι δε υπόλοιποι ακολουθούν δια να μην χαρακτηρισθούν ως προδόται ή διασπασταί.

Εις το τμήμα θηλέων τα πράγματα ήσαν ομαλώτερα. Αι μαθήτριαι αι οποίαι συνήθως ακολουθουν εις τας αποφάσεις των τους μαθητάς, εις την περίπτωσιν αυτήν ανέμενον εις την στοάν του τμ. Θηλέων. Επειδή δε δεν έβλεπον τους μαθητάς να φεύγουν από το σχολείον ωρισμένος αριθμός μαθητριών εισήλθον εις τους διαδρόμους, πολλαί δε μαθήτριαι της Στ τάξεως, όπως ο κ. Αγγελίδης μου είπεν, εισήλθον εις την τάξιν, εν τω μεταξύ δε προσήρχοντο και άλλαι.

Επειδή αντελήφθην ότι το μεγαλύτερον μέρος των μαθητών εκινήθη προς τον προς ανατολάς του σχολείου δρομίσκον μεταξύ του σχολείου και της εκκλησίας, μετέβην εις την διασταύρωσιν του δρομίσκου αυτού και του κύριου δρόμου. Εις το σημείον αυτό ήλθον και πολλαί μαθήτριαι, ανεμείχθησαν με τους μαθητάς μας και μαθηταί άλλων σχολείων της Λεμεσού.

Τούτο διεπίστωσα εκ του γεγονότος ότι όταν ευρέθην εις την ανάγκην να μπατσίσω ένα μαθητήν ο οποίος παρώτρυνε τους άλλους να φύγουν αντελήφθην ότι ούτος δεν ήτο μαθητής του Γυμνασίου.

Ωμίλησα και πάλιν εις τους παρευρισκομένους μαθητάς με το αυτό πνεύμα όπως προηγουμένως, υπέδειξα δε εις μαθητάς οι οποίοι εκράτουν δυο Ελληνικάς Σημαίας και τας περιτύλιξαν. Επίστευον ότι συντόμως θα τους έπειθα να μεταβούν εις τας τάξεις των, διότι συνεχώς ηυξάνετο ο αριθμός των μαθητών οι οποίοι συνεφώνουν με την άποψιν αυτήν, ουδείς δε μαθητής ή μαθήτρια μέχρι της στιγμής αυτής εκινήθη πέραν του σημείου τούτου προς την έξοδον.

Κατά το χρονικόν τούτον διάστημα πολλοί από τους καθηγητάς επλησίαζον ομάδες μαθητών και μαθητριών και τους ωμιλούσαν με τον ίδιον πνεύμα, ενώ άλλοι καθηγηταί παρέμειναν εντός του κτιρίου δια να συγκρατήσουν τους εντός αυτού μαθητάς και μαθητρίας.

Η ώρα ήταν περίπου 9 π.μ. και ενώ η κατάστασις εφαίνετο ότι θα ηρεμούσε, ενεφανίσθη αεροπλάνον ιπτάμενον εις χαμηλόν ύψος και πλησιάζον εκ ΒΑ κατευθύνσεως το οποίον αφού έκαμε δύο γύρους άνωθεν του σχολείου απεμακρύνθη και πάλιν. Η θέα του αεροπλάνου επροκάλεσε πραγματικόν αναβρασμόν όλοι δε μαθηταί και μαθητριαι εξέσπασαν εις αποδοκιμασίας και εφώναζαν Ένωσις κ.λ.

Εις το σημείον αυτό οι κ. Μέσης και Κάκουλος αντελήφθησαν ομάδα μαθητών άλλων σχολείων να εισέρχεται εις την αυλήν του σχολείου εκ της δυτικής πλευράς.

Ολίγα λεπτά αργότερον εκ του Τμήματος των Οικοκυρικών εθεάθη πλησιάζουσα ομάς εξ 20 – 25 νεαρών προσώπων, τα οποία όπως κατόπιν απεδείχθη ήσαν μαθηταί άλλων σχολείων της Λεμεσού, με επικεφαλής μεγάλην Ελληνικήν Σημαίαν ανηρτημένην επί ενός καλαμιού. Η ομάς εκινείτο προς τον κύριον δρόμον της αυλής με διεύθυνσιν προς τον Νότον όπως δε ο κ. Ξιούτας ήκουσε εφώναζαν «εμπρός πάνω τους» και βεβαίως εννοούσαν τους Κομμάντος οι οποίοι ευρίσκονταν ήδη προ της εις Λεωφόρον εισόδου του σχολείου. Όταν η ομάς έφθασεν εις τον κύριον δρόμον της αυλής προσετέθησαν αρκετοί προστρέψαντες εκ διαφόρων κατευθύνσεων μαθηταί του Γυμνασίου, και μία ομάς εξ 100 περίπου μαθητών με επικεφαλής την σημαίαν επροχώρει προς την έξοδον επί της Λεωφόρο. Από της στιγμής αυτής οι μαθηταί ήσαν εξαιρετικώς εξημμένοι και απειθάρχητοι απωλέσθη δε κάθε έλεγχος επ' αυτών, νέοι δε μαθηταί και μαθήτριαι όταν αντελήφθησαν την παρουσίαν των Κομμάντος έτρεχαν να ενωθούν με την ομάδα η οποία επροχώρει προς την έξοδον. Όταν η ομάς των μαθητών έφθασεν εις απόστασιν 20 – 25 μέτρων από της εξόδου ο αριθμός των μαθητών υπερέβαινε τους 500.

Εκεί ακολούθησε σύρραξις. Οι μαθηταί ελιθοβόλησαν τους Κομμάντος και οι Κομμάντος έρριπταν πίσω τις πέτρες που έρριπταν οι μαθηταί. Κατόπιν οι Κομμάντος εισήλθον εις την αυλήν του σχολείου και κατεδίωξαν τους μαθητάς μέχρι του σχολείου. Έρριψαν δε και την πρώτην δακρυγόνον βόμβα· οι μαθηταί ετράπησαν εις φυγήν και όλοι σχεδόν εισήλθον εις το σχολείον. Πλείστοι εξ αυτών ανήλθον εις τες ταράτσες καθ' υπόδειξιν των καθηγητών, δια λόγους ασφαλείας.

Εκ των λιθοβολισμών επληγώθησαν μερικοί μαθηταί και μαθήτριαι ελαφρώς, μία δε μαθήτρια εκτυπήθη με κλομπ.

Τρεις Κομμάντος εισήλθον εις το αναπαυτήριον της δυτικής πτέρυγος του τμ. Θηλέων ο εις εξ αυτών έπιασε από τον τράχηλον και είχε σκοπόν να κτυπήση την μαθήτριαν Μιχαηλίδου Στέλλα (Δ πρ΄.) και εις άλλος έπιασε από τον λαιμόν και εκτύπησε με κλομπ τον μαθητήν Νικολαΐδη Γεώργιον (Δ πρ΄.) εις την σκηνήν επενέβη ο κ. Αλιφέρης και ημπόδισε τους Κομμάντος.

Κατόπιν τούτων οι Κομμάντος απεχώρησαν και επανήλθον εις τας πρώτας των θέσεις επί της Λεωφόρου.

Επλησίασα με τον κ. Σολ. Μιχαηλίδη τον επι κεφαλής αξιωματικόν των Κομμάντος ο οποίος ευρίσκετο εις την είσοδον του σχολείου επί της Λεωφόρου και τον παρακάλεσα εάν είναι δυνατόν να απομακρυνθούν ολίγον οι Κομμάντος δια να στείλωμεν τους μαθητάς εις τα σπίτια των. Ο αξιωματικός όμως μας δήλωσεν ότι θα μείνουν εκεί για να τους δουν πως θα συμπεριφερθούν.

Τότε ο κ. Ζαχαρίου, ο οποίος έφθασεν με τον κ. Παναγιωτόπουλο και Γεωργίου, τον ηρώτησεν, εάν θα ήσαν διατεθειμένοι να φύγουν εις περίπτωσιν κατά την οποίαν οι μαθηταί θα εισέρχονταν εις τας τάξεις των· εκείνος απήντησε καταφατικώς αλλά πρόσθεσεν ότι εις περίπτωσι που δεν θα μπουν πρώτα οι μαθηταί εις τας τάξεις των θα μείνουν εκεί εν ανάγκη ολόκληρον την ημέραν.

Βεβαίως με το επικρατούν πνεύμα ήτο ακατόρθωτον το να εισέλθουν οι μαθηταί εις τας τάξεις των. Κατόπιν επεστρέψαμεν εις το σχολείον οπότε αντελήφθην Ελληνικήν Σημαίαν να κυματίζει επί του ιστού της Σημαίας του Γυμνασίου και κάτωθεν ένα ομοίωμα στρατιώτου. Το ομοίωμα τούτο κατεσκευάσθη με ξύλα και ενδύματα στρατιωτών εξ εκείνων τα οποία επήραν οι μαθηταί από τα σύρματα του περιτοιχίσματος του σχολείου εις τα οποία ο ιδιοκτήτης ενός γειτονικού πλυντηρίου εκρέμασεν τα ρούχα δια να στεγνώσουν.

Το ομοίωμα τούτο καθ' υπόδειξιν μου το κατεβίβασαν μαθηταί αλλά αργότερον εκρέμασαν πάλιν άλλον εις το ίδιον σημείον.

Εν τω μεταξύ οι μαθηταί εις τες ταράτσες εφωδιάσθησαν με πολλές πέτρες τες οποίες μετέφεραν δια των δοχείων των αχρήστων άλλοι μαθηταί ή τους έρριπταν μαθήτριαι είς την ταράτσαν του τμήματος θηλέων. Ημισείαν σχεδόν ώραν μετά την πρώτην επίθεσιν σημαντικώς αριθμός μαθητών εκ των τολμηροτέρων εξ εκείνων οι οποίοι δεν εισήλθον εις το κτίριον ή κατόρθωσαν να διαφύγουν, ωπλισμένοι με πέτρες επροχώρησαν προς την έξοδον και ελιθοβόλησαν πάλιν τους Κομμάντος. Οι Κομμάντος επετέθησαν τους έρριψαν δακρυγόνους βόμβας και τους κατεδίωξαν μέχρι του σχολείου όπου οι Κομμάντος εδέχθησαν νέον λιθοβολισμόν από τες ταράτσες.

Εις Κομμάντο επροχώρησεν μόνος δια του Ατρίου και έφθασεν, όπως ο κ. Παρέας βεβαιώνει, εις την κύριαν είσοδον της οπίσθιας πτέρυγος. Εκεί εδέχθη την επίθεσιν μαθητών ευρισκομένων εντός του κτιρίου. Ο Κομμάντο οπισθοχωρών και ωθούμενος υπό των μαθητών κατέπεσεν λιπόθυμος προ της κλίμακος της κύριας εισόδου προς το μέρος του αδριάντος του αειμνήστου Ν.Π.Λανίτη, εκεί κατά την μαρτυρίαν των κ.κ. Ξιούτα, Παρέα και Ιωαννίδη εκτυπήθη υπό μαθητών ενώ ευρίσκετο ακόμα χαμαί. Οι κ. Ξιούτας και Παρέας οι οποίοι ευρίσκοντο προ των εισόδον των στοών προσέτρεξαν και με την βοήθειαν δυο – τριών μαθητών τον μετέφεραν και τον παρέδωσαν εις τους άλλους Κομμάντος που ευρίσκοντο εις την στοάν του τμ. Θηλέων. Ο κτυπηθείς Κομμάντο είπε την στιγμήν αυτήν «Α! Αϊ αμ ολράϊτ νάου»

Εν τω μεταξύ έφθασαν νέοι Κομμάντος οι οποίοι περιέζωσαν το κτίριον εις απόστασιν 40 μέτρων περίπου απ' αυτού.

Βλέπων ότι δεν υπήρχον πλέον μαθηταί εις την αυλήν επροχώρησα εκ της αυλής προς την δυτικήν πτέρυγα του τμ. Θηλέων διότι αντελήφθην ότι μερικαί μαθήτριαι εξήρχοντο της πτέρυγος. Έβαλα τες μαθήτριες μέσα εις τον διάδρομον και εμπήκα και εγώ.

Μετ΄ολίγα λεπτά ήκουσα μιαν πολύ δυνατήν έκρηξιν. Ενόμισα ότι επρόκειτο περί δακρυγόνου την οποίαν έρριψαν οι Κομμάντος. Αργότερον επληροφορήθην ότι επρόκειτο περί βόμβας[79] εκ της εκρήξεως της οποίας ετραυματίσθη σοβαρώς είς λοχίας. Οι κ. Ξιούτας και Παρέας ως μου εδήλωσαν αντελήφθησαν ότι η έκρηξις εγένετο είς το πρόσθιον μέρος της Δυτικής πτέρυγος του τμ. Θηλέων. Ουδείς όμως ηδίνατο να καθορίση το σημείον ακριβώς.

Μετά παρέλευσιν ενός περίπου τετάρτου της ώρας ειδοποιήθην ότι κατέφθασεν εις την αυλήν του σχολείου ο κ. Διοικητής και με εκάλεσε να μεταβώ εκεί. Ο κ. Διοικητής μου ανεκοίνωσε ότι απεφάσισε να κλείσει το σχολείον από την στιγμήν εκείνην και ότι οι μαθηταί και οι μαθήτριαι πρέπει να μεταβούν εις τας οικίας των πεζή κατά μικράς ομάδας αφού προηγουμένως υποβληθούν εις σωματικήν έρευναν, ετονίσθη δε ότι εάν οι μαθηταί δεν υπακούσουν θα χρησιμοποιηθή βία.

Ανεκοίνωσα την απόφασιν του κ. Διοικητού εις τον κ. Αγγελίδην δια να ειδοποιήση σχετικώς τας μαθητρίας και κατόπιν εις τους μαθητάς οι οποίοι ευρίσκονταν εις την οπισθίαν πτέρυγα και την ταράτσαν της πτέρυγος αυτής. Εντός ολίγου οι μαθηταί εισήλθον εις τας τάξεις των αφού υπέστειλαν την Σημαίαν και κατεβίβασαν το ομοίωμα του στρατιωτικού. Αι μαθήτριαι επίσης εισήλθον εις τας τάξεις των ήρχισε δε αμέσως περί την 11π.μ. η εκκένωσις του σχολείου συμφώνως προς την διαταγήν του κ. Διοικητού.

Πρώται ήρχισαν να απέρχονται αι μαθήτριαι των οποίων ηρευνήθησαν μόνον τα βιβλία και αι σάκκαι. Κατόπιν απήρχοντο οι μαθηταί οι οποίοι υπεβάλλοντο εις σωματικήν έρευναν. Κατά την σωματικήν έρευναν των μαθητών κατά την οποίαν παρίστατο και ο κ. Περικλέους διεπιστώθη ότι μεταξύ των μαθητών του Γυμνασίου υπήρχον και μαθηταί άλλων σχολείων οι οποίοι δια να εκληφθούν ως μαθηταί του Γυμνασίου επήραν βιβλία και τετράδια μαθητών του Γυμνασίου τα οποία επαρουσίασαν εις τους αστυνομικούς ως ιδικά των. Τα ονόματα των μαθητών αυτών εσημειώθηκαν υπό των αστυνομικών τα δε βιβλία και τετράδια κατασχέθηκαν και μου παρεδόθησαν αργότερον. Η εκκένωσις του σχολείου συνεπληρώθη περί την 1 μ.μ. ώραν.

Μετά ταύτα εκλήθησαν υπό του επί κεφαλής αξιωματικού εις τον παρά το Μνημείον των Πεσόντων χώρον όλοι οι εναπομείναντες καθηγηταί εκ τούτων εζήτησαν οκτώ εξ εκείνων οι

[79] Δεν κάνει καμμιά νύξη για το που βρέθηκε η βόμβα στην ταράτσα του σχολείου. Σύμφωνα με μαρτυρίες μαθητών και μαθητριών ο Αμφιτρύων Υδραίος είχε μετατρέψει τα εργαστήρια της Φυσικής και της Χημεία του Σχολείου σε εργαστήρια κατασκευής βομβών και χειροβομβίδων. Τη συγκεκριμένη όμως χειροβομβίδα φαίνεται ότι την έφεραν οι μαθητές της Εμπορικής Σχολής.

οποίοι ομιλούν καλώς την Αγγλικήν δια να παρευρίσκονται κατά την έρευναν του σχολείου υπό των Κομμάντος εις τους άλλους δε επέτρεψεν να μεταβούν εις τας οικίας των αφού παρέδωσαν τα κλειδιά του σχολείου τα οποία είχαν εις την κατοχήν των.

Εμένα με εκράτησαν εις τον παρά το Μνημείον χώρον. Ενώ η έρευνα εσυνεχίζετο εις αξιωματικός μετρίου αναστήματος με μπλε στολήν (ο μοναδικός με μπλε στολήν)και τρεις αστέρας μετέφερε και ετοποθέτησε πλησίον ενός στρατιωτικού οχήματος και εις απόστασιν 2 ή 3 το πολύ μέτρων από εμέ ένα δοχείον των αχρήστων το οποίον περιείχε μέχρι του μέσου πέτρες ένα πανώ χάρτινον και μίαν Ελληνικήν Σημαίαν.

Την Σημαίαν την εξεδίπλωσεν κατόπιν την ετύλιξεν την έβαλε στο δοχείον και είπε κάτι εις παρευρισκόμενον Άγγλον το οποίον δεν αντεληφθην και κατόπιν επάτησεν από πάνω. Δύο καθηγηταί των Αγγλικών οι οποίοι ευρίσκοντο πλησίον μου εκείνην την στιγμήν, ο κ. Σωτηριάδης και ο κ. Ζαχαρίου τον ήκουσαν λέγη «Κάμνει για σκούπισμα των παπουτσιών» Αυτό μας επροξένησε χείριστην εντύπωσιν διότι δεν ανεμένομεν από Άγγλον αξιωματικόν τοιαύτην συμπεριφοράν.

Η έρευνα διεκόπη περίπου την 5μ.μ.. Ηρευνήθησαν όλοι οι χώροι του σχολείου εκτός ενός τμήματος του ισογείου της οπισθίας πτέρυγος, δια τούτο ο επί κεφαλής αξιωματικός μου εζήτησεν να μεταβώ εις το σχολείον την επομένην την 9 π.μ. ώραν με δύο καθηγητάς που ομιλούν καλώς την Αγγλική δια να παρευρεθούν εις την έρευναν.

Εντός ολίγου εμείς αποχωρήσαμεν εγκατεστάθησαν δε εις το σχολείον από την στιγμήν εκείνην οι Κομμάντος.

Την επομένην την 9 π.μ. ώραν μετέβην εις το σχολείον συμφώνως προς την εντολήν του αξιωματικού αλλά μου είπον ότι δεν μας χρειάζονταν και εφύγαμεν.

Εν Λεμεσώ τη 9η Ιανουαρίου, 1956

Διατελώ μετά τιμής
Ο Γυμνασιάρχης
Αμφιτρύων Υδραίος

4.5.6 Οι προσπάθειες επαναλειτουργίας του Σχολείου

Από τον Ιανουάριο του 1956 ξεκίνησαν συντονισμένες προσπάθειες των Δημοτικών αρχών, του Αμφιτρύωνα Υδραίου, του σερ Παναγιώτη Κακογιάννη και της Σχολικής Εφορείας για επαναλειτουργία του Λανιτείου Γυμνασίου το οποίο ήταν το μοναδικό Δημόσιο Γυμνάσιο της πόλης. Αποτέλεσμα της απαγόρευσης λειτουργίας του σχολείου ήταν ότι πολλοί μαθητές και μαθήτριες έμειναν τη χρονιά εκείνη μακριά από τη σχολική ζωή. Αρκετοί από αυτούς βρήκαν

κάποια δουλειά, ενώ όσοι κατάγονταν από τα χωριά της επαρχίας επέστρεψαν στα πατρικά τους σπίτια.

Από το γραφείο του Αποικιακού Γραμματέα Κύπρου, ο διοικητικός Λειτουργός Σάυκς έστειλε επιστολή προς τον σερ Παναγιώτη Κακογιάννη για να τον ενημερώσει για το ενδεχόμενο επαναλειτουργίας του σχολείου και να θέσει τους όρους κάτω από τους οποίους θα επιτραπεί το άνοιγμα. Ο κ. Σάυκς χαρακτήριζε τη συμπεριφορά των μαθητών και των μαθητριών του Λανιτείου αξιοθρήνητη.[80]

> *«εν όψει της αξιοθρηνήτου διαγωγής των μαθητών του Γυμνασίου Λεμεσού κατά την τελευταίαν περίοδον η Αυτού Εξοχότης δεν είναι διατεθειμένη να επιτρέψη το επάνοιγμα του σχολείου μέχρις ότου είναι απολύτως ικανοποιημένη ότι θα ληφθώσι μέτρα δια να εμποδίσωσι οιανδήποτε επανάληψιν πράξεων απειθαρχίας.»*

Παράλληλα, κάλεσε τον πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας να συγκαλέσει συνεδρίαση για να συζητήσουν τα μέτρα και τους όρους, μαζί με τον Διοικητή της πόλης και με αντιπρόσωπο του Διευθυντού Παιδείας. Προέτρεψε ακόμα να προσκληθούν για να παρευρεθούν στη συγκέντρωση αντιπρόσωποι των γονέων και των κηδεμόνων. Σκοπός της συνεδρίασης θα ήταν η επεξεργασία προτάσεων τις οποίες η Εφορεία θα υπέβαλλε στην «αυτού Εξοχότητα» για τη διατήρηση της τάξης και της πειθαρχίας στο σχολείο, εάν τελικά επιτρεπόταν η επαναλειτουργία του. Οι προτάσεις έπρεπε να περιλαμβάνουν την υποχρέωση της Εφορείας να «*…τιμωρή τους μαθητάς οίτινες έλαβον μέρος εις απεργίας ή πολιτικάς ταραχάς και θα αποβάλλη δια παντός οιονδήποτε μαθητήν όστις κετεδικάσθη δι' οιονδήποτε ποινικόν πταίσμαν ή οιονδήποτε πρωτεργάτην οιασδήποτε πολιτικής ταραχής. Όλοι οι γονείς και μαθηταί δέον να κληθούν ίνα υπογράψουν έκαστος χωριστά έγγραφον υποχρέωσιν ότι αποδέχονται τους όρους τούτους. Περαιτέρω η Εφορεία δέον να προνοήση δια την αποτελεσματικήν επίβλεψιν των κατοικιών εις τας οποίας διαμένουν οι μαθηταί οι προερχόμενοι από εκτός της πόλεως Λεμεσού».* Ο Σάυκς απαιτούσε επιπλέον τη δέσμευση ότι δεν θα υπάρξει από δω και στο εξής καμμιά *«πολιτική δημαγωγία»* εντός του σχολείου είτε από τους δασκάλους είτε από τους μαθητές.[81]

Στις 19 Ιανουαρίου[82] πραγματοποιήθηκε σύσκεψη των γονέων και των κηδεμόνων με τον Καθηγητικό Σύλλογο και παρουσιάστηκαν οι προτάσεις του Σάυκς. Αποφασίστηκε τότε ότι στις 23 Ιανουαρίου θα γίνει νέα σύσκεψη για να συζητηθούν αντιπροτάσεις. Λόγω του ότι η Σχολική Εφορεία δεν είχε καμιά αρμοδιότητα, τον ρόλο των διαπραγματευτών ανέλαβαν ο Καθηγητικός

[80] Επιστολή του Αποικιακού Γραμματέα, J. W. Sykes προς τον Πρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Λεμεσού, σερ Παναγιώτη Κακογιάννη, 13 Ιανουαρίου 1956. (Αταξινόμητο υλικό από το Αρχείο του Λανιτείου Λυκείου).
[81] Από την ίδια επιστολή (Αταξινόμητο υλικό από το Αρχείο του Λανιτείου Λυκείου).
[82] Σημείωμα επί της συναντήσεως της Αντιπροσωπείας του Καθηγητικού Συλλόγου μετά του Προέδρου της Εφορείας την 19ην Ιανουαρίου 1956. (Αταξινόμητο υλικό από το Αρχείο του Λανιτείου Λυκείου).

Σύλλογος και μια Επιτροπή από γονείς. Παράλληλα, απολύθηκαν οι παιδονόμοι και οι καθαρίστριες του σχολείου, ενώ το θέμα των πληρωμών των καθηγητών και των καθηγητριών για τον μήνα Ιανουάριο διευθετήθηκε από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο.

4.5.7 Τα επεισόδια διαμαρτυρίας για τη δολοφονία του μαθητή Πετράκη Γιάλλουρου

Τον Φεβρουάριο του 1956, αν και το Λανίτειο Γυμνάσιο παραμένει κλειστό, έχουμε ένα νέο κύκλο διαδηλώσεων και διαμαρτυριών από τους μαθητές και τις μαθήτριες της πόλης. Αφορμή ήταν η εν ψυχρώ δολοφονία, στις 8 Φεβρουαρίου, του δεκαεξάχρονου μαθητή του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου, Πετράκη Γιάλλουρου. Στις 10 Φεβρουαρίου, ξεκίνησαν από το Αθηναΐδειο Γυμνάσιο, επεισόδια που επεκτάθηκαν με τη συμμετοχή μαθητών από τα υπόλοιπα σχολεία, σε ολόκληρη την πόλη Οι διαδηλωτές, οι οποίοι διέσχιζαν τους δρόμους της πόλης με πατριωτικά τραγούδια και εμβατήρια, ανακόπηκαν από τις δυνάμεις ασφαλείας. Οι Βρετανοί στρατιώτες έκαναν χρήση δακρυγόνων και άρχισαν να χρησιμοποιούν την ίδια μέθοδο που χρησιμοποιούσαν μέχρι τότε οι μαθητές και μαθήτριες για να τους διαλύσουν, τον λιθοβολισμό. Την ημέρα εκείνη τραυματίστηκαν επτά μαθητές και συνελήφθησαν έντεκα οι οποίοι ξυλοκοπήθηκαν στον Αστυνομικό Σταθμό.

Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για συμμετοχή στα επεισόδια μαθητριών της Σχολής Καλογραιών που απείχαν από τα μαθήματα τους, ενώθηκαν με τους υπόλοιπους μαθητές και μετέβηκαν στο Αθηναΐδειο Γυμνάσιο.[83]

Στις 16 Φεβρουαρίου συνελήφθηκε ο δεκαεπτάχρονος μαθητής της ΣΤ΄ τάξης του Λανιτείου Γυμνασίου, Πολυδεύκης Παναγίδης, για μεταφορά χωρίς άδεια, ενός περιστρόφου και έξι σφαιρών. Ο μαθητής ο οποίος διατελούσε υπό κράτηση, παραπέμφθηκε στο Ειδικό Δικαστήριο και δικάστηκε στις 9 Μαρτίου 1956. [84]

4.5.8 Τα ιδιαίτερα μαθήματα στα σπίτια των καθηγητών ή το λεγόμενο «Κρυφό Σχολειό»

Από τις 28 Μαρτίου του 1956 και μετά από απόφαση του Καθηγητικού Συλλόγου του Σχολείου και της Επιτροπής των Γονέων και Κηδεμόνων αποφασίστηκε οι καθηγητές του διαγραφέντος από την Κυβέρνηση, Ελληνικού Γυμνασίου Λεμεσού, να παραδίδουν ιδιαίτερα μαθήματα στα σπίτια τους. Ήταν ο μοναδικός τρόπος να μην χάσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη σχολική χρονιά 1955 – 56. Οι περισσότεροι μαθητές και μαθήτριες ανταποκρίθηκαν θετικά στην απόφαση και παρακολούθησαν ανελλιπώς και με μεγάλο ενδιαφέρον τα μαθήματα. Αρκετοί και μέσα στο αγωνιστικό πνεύμα της εποχής ονόμασαν τα μαθήματα αυτά «Κρυφό Σχολειό». Αν και υπήρχαν

[83] *Έθνος,* Λευκωσία 12 Φεβρουαρίου 1956
[84] *Χαραυγή*, Λευκωσία 3 Μαρτίου 1956

πολλές δυσκολίες όπως οι συχνές διαταγές για κατ' οίκον περιορισμό, μεγάλος αριθμός μαθητών και μαθητριών κατάφεραν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Οι τελικές εξετάσεις του Ιουνίου έγιναν στο Αθηναΐδειο[85] και παρακάθησαν σε αυτές περισσότεροι από τα 2/3 των μαθητών και των μαθητριών ανάμεσα τους και κάποιοι που δεν παρακολούθησαν τα κατ' οίκον φροντιστηριακά μαθήματα.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι τελειόφοιτοι μαθητές πήραν απολυτήριο που έγραφε πάνω Γυμνάσιο Θηλέων. Ο Στάχυς Παναγίδης, ένας από αυτούς τους μαθητές, λέει ότι όταν πήγε στις Ηνωμένες Πολιτείες για σπουδές, στο Πανεπιστήμιο περίμεναν ότι θα έβλεπαν κορίτσι.[86]

Ο Γυμνασιάρχης του σχολείου, Αμφιτρύων Υδραίος, αναφέρθηκε σε ομιλία του, τον Ιούλιο του 1959,[87] στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι μαθητές και οι μαθήτριες κατά την περίοδο που διεξάγονταν τα φροντιστηριακά μαθήματα (Μάρτιο μέχρι Ιούνιο του 1956). Στην ομιλία που εκφώνησε με την ευκαιρία της λήξης των μαθημάτων κάνει μια αναδρομή στην τετραετία 1955 – 59 και επικεντρώνεται στα σημαντικότερα γεγονότα της δράσης των μαθητών και των μαθητριών. Ανέφερε ότι οι Βρετανοί ανέχθηκαν τα φροντιστηριακά μαθήματα αλλά οι μαθητές και οι μαθήτριες αποτελούσαν πολλές φορές στόχο της Αστυνομίας και του Στρατού. Επίσης η απαγόρευση της κυκλοφορίας, πεζών και ποδηλάτων εμπόδιζε την προσέλευση τους στα σπίτια που διεξάγονταν τα μαθήματα. Ο Γυμνασιάρχης, παραδέχθηκε ότι παρά τις πολλές δυσκολίες που είχαν αντιμετωπίσει, τα αποτελέσματα ήταν ικανοποιητικά και οι περισσότεροι μαθητές δεν έχασαν τη σχολική χρονιά 1955 - 56.[88]

4.5.9 Το τέλος της Σχολικής Χρονιάς

Από τον Ιούλιο του 1956 άρχισε νέος κύκλος προσπαθειών από την Εφορεία για επανεγγραφή του Σχολείου στο Μητρώο. Ο σερ. Παναγιώτης Κακογιάννης έστειλε τηλεγράφημα στον Κυβερνήτη και τον παρακάλεσε να δώσει οδηγίες «για επαναλειτουργία του Λανιτείου για να μπορέσει η Εφορεία να διορίσει τους καθηγητές και το άλλο προσωπικό, ώστε να καταστεί δυνατή η κανονική λειτουργία του το προσεχές σχολικό έτος».[89]

Η Βρετανική Κυβέρνηση δοκιμάζει τις αντοχές και τα νεύρα των αρμοδίων για το άνοιγμα του σχολείου. Ήθελε, φαίνεται, να τιμωρήσει και άλλο τους κατοίκους της Λεμεσού τραβώντας το θέμα όσο γίνεται περισσότερο. Η εφημερίδα Έθνος, στις 5 Αυγούστου 1956, καταγράφει ότι ξεκίνησε η εκκένωση του σχολείου από τα σχολικά αντικείμενα με σκοπό να επιταχθεί για να εγκατασταθούν

[85] *Χαραυγή*, Λευκωσία 5 Ιουλίου 1956.
[86] Σοφοκλέους, ό. π. σ. 23.
[87] *Ελευθερία*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1959.
[88] *Ελευθερία*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1959.
[89] *Έθνος*, Λευκωσία 6 Ιουλίου 1956.

Βρετανοί στρατιώτες. Την εκκένωση επέβλεπαν ο αντιπρόεδρος της Σχολικής Εφορείας, Κλεάνθης Χριστοφόρου, ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος και ένας Άγγλος αξιωματικός. Οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές επέτρεψαν να εξαιρεθούν από την επίταξη το Αμφιθέατρο του σχολείου, η Βιβλιοθήκη[90] και η αίθουσα Χημείας για να φυλαχθούν τα έπιπλα του σχολείου. Ο πολιτικός μηχανικός Νίκος Ρούσος υπέβαλε έκθεση για την κατάσταση στην οποία βρισκόταν το σχολείο προς υπολογισμό των ζημιών που θα προκληθούν κατά τη διάρκεια της χρήσης του σχολείου από τον στρατό.[91] Τις ίδιες μέρες, η εφημερίδα Αλήθεια,[92] αναφέρει ότι οι στρατιωτικές αρχές υποσχέθηκαν ότι θα περιφρουρήσουν και θα προστατεύσουν τον ανδριάντα του Ν. Π. Λανίτη,[93] την Στήλη των Πεσόντων Μαθητών καθώς και το παρεκκλήσι του Αποστόλου Ανδρέα, που βρίσκονταν στην αυλή του σχολείου.

Στις 9 Αυγούστου και ενώ το σχολείο παραδόθηκε στον στρατό, η Σχολική Εφορεία συγκάλεσε συνεδρία και τέθηκε το θέμα της επαναλειτουργίας του σχολείου. Αποφασίστηκε όπως ο αντιπρόεδρος της, Κλεάνθης Χριστοφόρου, μεταβεί στη Λευκωσία και να θέσει στον Κυβερνήτη το θέμα. Ακόμα, να σταλεί επιστολή διαμαρτυρίας για την επίταξη του σχολείου στον Κυβερνήτη. [94]

Στις 22 Αυγούστου η εφημερίδα Χαραυγή[95] ευελπιστεί ότι θα αποφευχθεί η επίταξη του σχολείου, γιατί ο στρατός προγραμματίζει να εγκατασταθεί στο κτίριο του Νέου Νοσοκομείου κοντά στο Κομεσαριάτο[96] γεγονός που επιβεβαιώνεται την επόμενη μέρα. Ανακοινώνεται επίσημα επιτέλους ότι το Λανίτειο Γυμνάσιο θα επιστραφεί στη Σχολική Εφορεία.

4.6 Σχολική Χρονιά 1956 - 57

Όταν τελικά στις αρχές του Σεπτέμβρη, το σχολείο παραδόθηκε στην Σχολική Εφορεία και άρχισαν οι εργασίες για την επαναλειτουργία του, διαπιστώθηκε ότι υπήρχε σοβαρό πρόβλημα έλλειψης προσωπικού, αφού αρκετοί καθηγητές είχαν απελαθεί. Σε συνεδρίαση της Σχολικής Εφορείας στη οποία ήταν παρόντες ο αντιπρόεδρος της Κλεάνθης Χριστοφόρου, ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος και οι Βοηθοί Γυμνασιάρχες Ηρακλής Αγγελίδης, Πάνος Μέσης και Νικόλαος Ξιούτας, έγινε επαναδιορισμός όλου του διδακτικού προσωπικού.[97]

---

[90] Η Βιβλιοθήκη στεγαζόταν τότε στην κεντρική αίθουσα με τον μεγάλο εξώστη, στο α' όροφο, πάνω ακριβώς από την είσοδο του σχολείου.
[91] *Έθνος*, Λευκωσία 5 Αυγούστου 1956.
[92] *Αλήθεια*, Λευκωσία 6 Αυγούστου 1956.
[93] Ο ανδριάντας του ευεργέτη Ν. Π. Λανίτη είχε τοποθετηθεί στη αυλή του σχολείου χωρίς να γίνει επίσημη τελετή αποκαλυπτηρίων. Τα αποκαλυπτήρια έγιναν τον Δεκέμβριο του 1957.
[94] *Χαραυγή,* Λευκωσία 9 Αυγούστου 1956.
[95] *Χαραυγή*, Λευκωσία 22 Αυγούστου 1956.
[96] Περιοχή βορειοδυτικά της Λεμεσού, στην σημερινή οδό Λεοντίου κοντά στην Α΄ Τεχνική Σχολή και στο παλιό Νοσοκομείο της πόλης.
[97] *Χαραυγή*, Λευκωσία 9 Σεπτεμβρίου 1956.

4.6.1 Εύρεση δυναμίτιδας - Σύλληψη του Αμφιτρύωνα Υδραίου για κατοχή πιστολιού.

Στις 26 Σεπτεμβρίου και ενώ στο σχολείο γίνονταν οι εγγραφές των μαθητών και των μαθητριών, που παρατάθηκαν λόγω πολυκοσμίας μέχρι τις 6 το απόγευμα, ένας οπλισμένος Άγγλος εισέβαλε στον χώρο και είπε ότι ανακάλυψε στην πίσω αυλή του σχολείου μερικά τεμάχια δυναμίτιδας. Ισχυρίστηκε μάλιστα ότι η γυναίκα του είδε από το σπίτι τους, δύο νεαρούς να τοποθετούν τα τεμάχια. Αμέσως κατέφθασαν στον χώρο αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις και άρχισαν εξαντλητικές έρευνες και ανακρίσεις. Αφού έκαναν εξονυχιστική σωματική έρευνα στους καθηγητές και τον Γυμνασιάρχη δεν βρήκαν κανένα ενοχοποιητικό στοιχείο. [98] Όμως, μέσα στο συρτάρι του γραφείου του Γυμνασιάρχη Αμφιτρύωνα Υδραίου βρέθηκε ένα περίστροφο, γεγονός που οδήγησε στη σύλληψή του για ανάκριση. Ο ίδιος ισχυρίστηκε ότι το περίστροφο το χρησιμοποιούσε ως αφέτης στους αθλητικούς αγώνες. Ο υπεύθυνος αξιωματικός υποχρέωσε τον Γυμνασιάρχη να του παραδώσει τις γραφομηχανές του σχολείου για περαιτέρω έρευνα και αφού τις κατάσχε τον άφησε ελεύθερο. [99]

4.6.2 Η ανατίναξη της Στήλης των Πεσόντων Μαθητών στην αυλή του Σχολείου.

Μετά τις έρευνες και τη σύλληψη του Γυμνασιάρχη, οι Βρετανοί προχώρησαν σε αχρήστευση της δυναμίτιδας τοποθετώντας τα εκρηκτικά κοντά στη Στήλη των Πεσόντων Μαθητών.[100] Το πρωί της επόμενης μέρας ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος αντιλήφθηκε ότι η Στήλη είχε ανατιναχθεί και θρυμματιστεί και βρισκόταν στο έδαφος. Ειδοποίησε άμεσα τη Σχολική Εφορεία η οποία το βράδυ της ίδιας μέρας αποφάσισε να διαμαρτυρηθεί προς τις στρατιωτικές αρχές για το γεγονός.[101] Ο Διοικητής της Λεμεσού, Κλούνις απάντησε ότι η καταστροφή, την οποία αναφέρει ως «βλάβη» οφείλεται σε «απροσεξία» ως εκ τούτου οι δυνάμεις ασφαλείας δεν ευθύνονται για το όλο ζήτημα.[102]

4.6.3 Η δολοφονία του δεκαεξάχρονου μαθητή, Ανδρέα Βλάμη

Ο Ανδρέας Βλάμης γεννήθηκε στο Βουνί κι έμεινε ορφανός από πατέρα σε πολύ μικρή ηλικία. Ο παππούς του Αχιλλέας Βλάμης είχε πολεμήσει το 1912 στους Βαλκανικούς Πολέμους και όταν επέστρεψε από τον πόλεμο συνήθιζε να φορεί το στρατιωτικό του πηλήκιο στραβά, γι' αυτό πήρε και το όνομα Βλάμης. Η μητέρα του Δέσποινα παντρεύτηκε ξανά τον Δημήτρη Ιωάννου από το γειτονικό χωριό Ποταμιού και έτσι ο Ανδρέας μεγάλωσε μαζί με τα άλλα παιδιά από τον δεύτερο

[98] *Έθνος*, Λευκωσία 27 Σεπτεμβρίου 1956.
[99] *Χαραυγή,* Λευκωσία 27 Σεπτεμβρίου 1956.
[100] Η Στήλη των Πεσόντων Μαθητών βρίσκεται μέχρι σήμερα στον νότιο προαύλιο χώρο του σχολείου. Μεταφέρθηκε από το κτίριο του παλιού Ελληνικού Γυμνασίου λίγο πριν την κατεδάφιση του.
[101] *Έθνος*, Λευκωσία 27 Σεπτεμβρίου 1956.
[102] *Χαραυγή*, Λευκωσία 17 Οκτωβρίου 1956.

γάμο της μητέρας του. Οι συνθήκες διαβίωσης τότε στην ύπαιθρο δεν ήταν οι καλύτερες. Οι περισσότερες οικογένειες ζούσαν με στερήσεις, ιδιαίτερα εκείνες που ήταν πολυμελείς και με πενιχρά εισοδήματα. Όταν ο Ανδρέας τέλειωσε το Δημοτικό του χωριού του, κατέβηκε στη Λεμεσό και γράφτηκε στο Λανίτειο Γυμνάσιο. Ενοικίασε, όπως όλα τα παιδιά της υπαίθρου ένα δωμάτιο σε σπίτι στο κέντρο της πόλης, απέναντι από την είσοδο της Α΄ Αστικής, στην οδό Πτολεμαίων. Για να καλύπτει τα προσωπικά του έξοδα, τα εισιτήρια εγγραφής και την αγορά των βιβλίων, τα απογεύματα εργαζόταν σε κατάστημα τροφίμων και με ένα χαρακτηριστικό εμπορικό ποδήλατο έκανε παράδοση σε σπίτια πελατών. Παράλληλα, τους θερινούς μήνες ο Ανδρέας εργαζόταν στην επισταθμία Επισκοπής.

Από νωρίς, με την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα ο Ανδρέας έγινε ενεργό και δραστήριο μέλος των μαθητικών ομάδων της ΕΟΚΑ. Πρωτοστατούσε στις κινητοποιήσεις για τις διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες και τις συγκρούσεις με τις κατοχικές δυνάμεις. Ανήκε στις ομάδες κρούσεως και φιλοδοξούσε ότι σύντομα θα μεταπηδούσε στις ομάδες του εκτελεστικού. Σχεδίαζε μάλιστα να βγει στο βουνό αντάρτης αρπάζοντας το όπλο κάποιου στρατιώτη.

- **Τα γεγονότα που οδήγησαν στον θάνατο του**

Στις 20 Νοεμβρίου 1956, στις 3 το απόγευμα οργανώθηκε στη Λεμεσό διαδήλωση διαμαρτυρίας με συνθήματα εναντίον της επιβολής προστίμου £35000 στην πόλη, της προσωποκράτησης χωρίς δίκη, της επιβολής του κατ' οίκον περιορισμού, του «κέρφιου» και υπέρ της απόλυσης των κρατουμένων. Οι δυνάμεις ασφαλείας, όπως αναφέρει η αγγλόφωνη εφημερίδα *Cyprus Mail* διέλυσαν τους διαδηλωτές και συνέλαβαν τρία άτομα.

Όπως μαρτυρεί ο συμμαθητής και φίλος του, Θεόδωρος Αντωνιάδης[103], στις 4.30 μ.μ. ο Ανδρέας Βλάμης, με το εμπορικό του ποδήλατο βρισκόταν μαζί του έξω από το Νοσοκομείο (σήμερα Επαρχιακή Διοίκηση), στην οδό Γεωργίου ΣΤ΄ - σημερινή οδό Ανεξαρτησίας - . Συζητούσαν για τη διαδήλωση που έληξε άδοξα εκείνο το απόγευμα, για την επόμενη μέρα στο σχολείο και για το συνεχιζόμενο από τις 10 Νοεμβρίου καθημερινό «κέρφιου» από δύσεως μέχρι ανατολής ηλίου. Όταν έφτασε η ώρα να επιστρέψει ο καθένας στο σπίτι του, ο Ανδρέας αποφάσισε να ακολουθήσει την πορεία βόρεια προς Πεντάδρομο, δυτικά στη Γλάδστωνος και από την Τζαμούδα αριστερά στην Βραγαδίνου. Εκεί, είχε πρόσφατα κατασκευαστεί οδόφραγμα και συνήθως ένας Τούρκος ειδικός αστυνομικός από το Καντού, έστεκε φρουρός για να ελέγχει την κίνηση των πεζών και των ποδηλάτων.

[103] Σύμφωνα με μαρτυρία του σε ομιλία, στην εκδήλωση «Ηρώων Επίσκεψις» που έγινε στο Λανίτειο Λύκειο στις 21 Νοεμβρίου 2018.

Το τι επακολούθησε το πληροφορούμαστε από τις εφημερίδες της επόμενης μέρας 21 Νοεμβρίου 1956. Συγκεκριμένα η εφημερίδα Έθνος της 21ης Νοεμβρίου 1956 γράφει ότι την προηγούμενη μέρα, στις 4.45μ.μ.Τούρκος ειδικός χωροφύλακας πυροβόλησε και σκότωσε με το υπηρεσιακό του περίστροφο τον μαθητή του Λανιτείου Γυμνασίου Λεμεσού, Ανδρέα Χαραλάμπου Βλάμη από το χωριό Βουνί. Η ίδια εφημερίδα συνεχίζει με την επίσημη ανακοίνωση που αναφέρει ότι το θύμα είχε επιτεθεί στον Τούρκο ειδικό αστυνομικό και προσπάθησε να του αφαιρέσει το περίστροφο. Κατά τη συμπλοκή που ακολούθησε ο αστυνομικός ανέσυρε το περίστροφο του και πυροβόλησε κατά του επιτεθέντος. Το επίσημο ανακοινωθέν κλείνει με την πληροφορία ότι ο χωροφύλακας, φέρει ελαφρά τραύματα στον λαιμό. Τα ίδια περίπου αναφέρουν και οι εφημερίδες Ελευθερία και Χαραυγή.

Όταν ακούστηκε η είδηση του θανάτου του Ανδρέα Βλάμη και αγνοώντας την απαγόρευση της κυκλοφορίας που ήδη άρχισε, πλήθος μαθητών, μαθητριών και πολιτών μαζεύτηκε έξω από το Νοσοκομείο παραβιάζοντας το «κέρφιου». Οι φρουροί ασφαλείας προσπαθούσαν να συγκρατήσουν με τη βία έξω από το κτίριο το πλήθος που αγανακτισμένο προσπαθούσε να μάθει τι είχε συμβεί.

Η εφημερίδα *Ελευθερία* της 22ης Νοεμβρίου παραθέτει τα γεγονότα όπως εξελίχθηκαν από το πρωί της 21ης Νοεμβρίου, ημέρας της κηδείας του Ανδρέα Βλάμη. Αναφέρει μεταξύ άλλων ότι το Λανίτειο Γυμνάσιο και τα περισσότερα καταστήματα παρέμειναν κλειστά την ημέρα της κηδείας του μαθητή. Ακόμα πολλοί εργάτες απείχαν από τις εργασίες τους. Αφού διενεργήθηκε η νεκροψία στο Νοσοκομείο ο νεκρός παραδόθηκε στους δικούς του το μεσημέρι. Από το πρωί, πλήθος μαθητών και μαθητριών αλλά και άλλων πολιτών είχαν γεμίσει τους δρόμους γύρω από το Νοσοκομείο. Μετά από σχετική άδεια από τον Αξιωματικό της Αστυνομίας, μαθητές σήκωσαν το φέρετρο, ενώ μια μαθήτρια το κάλυψε με την ελληνική σημαία. Ακολούθως τοποθετήθηκε σε αυτοκίνητο για να μεταφερθεί στην γενέτειρα του όπου θα γινόταν η κηδεία Ακολουθούσαν αυτοκίνητα στα οποία επέβαιναν αντιπροσωπεία καθηγητών του Γυμνασίου, της Σχολικής Εφορείας και οι μαθητές και οι μαθήτριες. Στα χωριά Κολόσσι, Ερήμη, Ύψωνα, Πάνω Κιβίδες και Άγιο Αμβρόσιο οι χωρικοί κατέθεταν στεφάνια και λουλούδια πάνω στο φέρετρο. Στην κηδεία παρέστη πλήθος κόσμου. Τον επικήδειο εκφώνησε ο διευθυντής του Λανιτείου, Αμφιτρύων Υδραίος ο οποίος κατέθεσε στεφάνι εκ μέρους του Γυμνασίου, της Σχολικής Εφορείας και του Καθηγητικού Συλλόγου.

- **Τα πορίσματα**

Σύμφωνα με το πόρισμα της ανάκρισης που ακολούθησε και εκδόθηκε από τον ειδικό δικαστή Μόργκαν, για τον πυροβολισμό εναντίον του Ανδρέα Βλάμη από τον ειδικό χωροφύλακα ήταν: *«Ο*

Ανδρέας Χαραλάμπους Βλάμης, μαθητής εν Λεμεσώ, απέθανεν την 20ην Νοεμβρίου 1956 εκ ρήξεως της δεξιάς πνευμονικής αρτηρίας. Το τραύμα τούτο επροξενήθη εκ πυροβολισμού από περίστροφο, ριφθέντος υπό του ειδικού χωροφύλακος Ιμπραχήμ Μεχμέτ, όστις διετέλει κατ' εκείνην την στιγμήν επί καθηκόντι. Κατά την άποψίν μου ο πυροβολισμός ήτο μια βεβιασμένη ή απρόσεκτος πράξις, ουχί κατ' ανάγκην ισοδυναμούσα προς ένοχον αμέλειαν, αλλά εντός των πλαισίων του νόμου». [104]

Από την άλλη, η προσπάθεια του Ανδρέα Βλάμη να αποσπάσει το περίστροφο από τον φρουρό φαίνεται να έγινε μέσα στο πλαίσιο της επιθυμίας του να αποκτήσει ένα δικό του όπλο και να βγει αντάρτης στο βουνό. Την άποψη αυτή επιβεβαιώνει και ο φίλος και συγκάτοικος του Νεόφυτος Νέρουππος.

4.6.4 Η υπόλοιπη Σχολική Χρονιά

Μετά το θάνατο του Ανδρέα Βλάμη η σχολική χρονιά συνεχίστηκε κανονικά. Μέχρι τον Μάρτιο της επόμενης χρονιάς δεν καταγράφονται άλλα επεισόδια στα οποία λαμβάνουν μέρος μαθητές και μαθήτριες.

4.7 Σχολική Χρονιά 1957 – 58

Η σχολική χρονιά 57 – 58 ξεκίνησε κανονικά. Οι τακτικές απεργίες των μαθητών και των μαθητριών, συνεχίζονταν τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα, χωρίς όμως να σημειώνονται σοβαρά επεισόδια και έκτροπα. Με την πρώτη ευκαιρία εγκατέλειπαν τα θρανία και έβγαιναν της δρόμους. Σύμφωνα με υπολογισμούς από τις 150 περίπου εργάσιμες σχολικές μέρες πρέπει να είχαν γίνει μαθήματα περίπου στις 130.

4.7.1 Νοέμβριος 1957 – Η δολιοφθορά στο αεροδρόμιο Ακρωτηρίου

Την 26η Νοεμβρίου 1957, στην στρατιωτική βάση Ακρωτηρίου, σημειώθηκαν ανατινάξεις αεροπλάνων με «θαυμάσια αποτελέσματα» όπως ο ίδιος ο Στρατηγός Γεώργιος Γρίβας Διγενής δηλώνει στα Απομνημονεύματα του.[105] Οι εκρήξεις αυτές ήταν αποτέλεσμα της δράσης ομάδας στην οποία ενεργό ρόλο είχε ο 17χρονος τότε μαθητής του Λανιτείου Γυμνασίου, Πανίκος Σωτηρίου.[106] Οι βόμβες είχαν τοποθετηθεί μέσα στις μηχανές δύο αεριωθούμενων βομβαρδιστικών «Καμπέρα». Γύρω στις 4.15μ.μ. δυο εκκωφαντικές εκρήξεις συγκλόνισαν τη βάση Ακρωτηρίου ενώ οι εκρήξεις συνεχίστηκαν στα ντεπόζιτα βενζίνης των αεροσκαφών. Μέσα σε λίγα λεπτά η

[104] Παναγιώτας Ψιλλιτά Ιωάννου, *Λειτουργία Ελευθερίας, αφηγήσεις για τους ήρωες της ΕΟΚΑ,* Λευκωσία 1989, σ. 45 - 47
[105] Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα Διγενή, *Απομνημονεύματα Αγώνος ΕΟΚΑ 1955 – 1959*, Αθήναι 1961, σελ. 214
[106] Ο Πανίκος Σωτηρίου είναι σύζυγος της ποιήτριας Πίτσας Γαλάζη

φωτιά επεκτάθηκε σε παρακείμενο υπόστεγο όπου βρίσκονταν άλλα πέντε αεροσκάφη, τέσσερα «Καμπέρα» και ένα τύπου «Βενομ». Αποτέλεσμα της φωτιάς ήταν η καταστροφή των αεροπλάνων καθώς και όλου του υλικού από τις μηχανές των αεροπλάνων. Ο στρατηγός Γεώργιος Γρίβας σημειώνει ακόμα ότι κανένας από τους δολιοφθορείς δεν εντοπίστηκε για να συλληφθεί. Και ότι *«αύτη δε, θεωρείται η καταστρεπτικωτέρα εις την ιστορίαν της νήσου και της Αγγλίας»*.

Ο μαθητής τότε της Στ' τάξης του Λανιτείου, Θεόδωρος Αντωνιάδης,[107] καταθέτει την προσωπική του μαρτυρία για το γεγονός.

> *«Η θέα, από τον πρώτο όροφο του Λανιτείου, προς τα νότια ήταν απέραντη. Στην μικρή μας τότε πόλη μονώροφα και διώροφα κτήρια άφηναν το μάτι να σεργιανίσει σ΄ όλο τον κόλπο της Λεμεσού, από την Αμαθούντα μέχρι τη δασωμένη και καταπράσινη πεδιάδα του Ακρωτηρίου, νότια της Αλυκής. Από μακριά κάθε τόσο άκουγες τον βόμβο των αεροπλάνων που απογειώνονταν και προσγειώνονταν στο καινούργιο στρατιωτικό αεροδρόμιο που οι Βρετανοί με πολλή επιμέλεια είχαν κατασκευάσει.*
>
> *Εμείς, μαθητές της Ε' και Στ' τάξης του Γυμνασίου, εκείνο το απόγευμα της 26ης Νοεμβρίου 1957 είχαμε πάει από τις 3μ.μ. στο σχολείο για την καθιερωμένη πρόβα της χορωδίας, για την επικείμενη χριστουγεννιάτικη γιορτή. Τη χρονιά εκείνη το σχολείο μας δεν είχε Μουσικό και τη διδασκαλία των τραγουδιών είχε αναλάβει ο υπομονετικός και φιλόμουσος φιλόλογος κ. Πάνος Μέσης. Τους πλείστους μαθητές μας κατείχε μια αγωνιώδης αμηχανία και πριν αρχίσει η πρόβα, μαζεμένοι στον νότιο τοίχο της δυτικής αίθουσας του ανωγείου κοιτάζαμε κατά το Ακρωτήρι. Παρακολουθούσαμε τους δείκτες των ρολογιών μας και ψιθυρίζαμε μεταξύ μας συνωμοτικά. Σε κάποια στιγμή μπήκε ο καθηγητής και μας κάλεσε να καθίσουμε στις θέσεις μας για να ξεκινήσουμε την πρόβα. Κάθε φορά που τέλειωνε ένα τραγούδι μερικοί σηκωνόμαστε πάνω και στρέφαμε τα κεφάλια κατά τον νότο, προς το Ακρωτήρι. Η φωνή του καθηγητή μας επανέφερνε στις θέσεις μας, αλλά με αγωνία ρίχναμε και μια ματιά στα ρολόγια της, όσοι βέβαια είχαμε. Η ώρα είχε πάει 3.30 μ.μ. και μερικοί ανήσυχοι, με το που τέλειωνε κάθε τραγούδι, σηκώνονταν από τις θέσεις τους και πήγαιναν στα νότια παράθυρα προσηλώνοντας τα βλέμματα τους προς το Ακρωτήρι. Ο καθηγητής μας με ήπιο τόνο τους καλούσε να επιστρέψουν στις θέσεις τους και ρώτησε για πρώτη φορά με απορία τι βλέπουμε και γιατί υπάρχει τόση αγωνία και επιμονή. Η απάντηση που έδωσε ένας συμμαθητής μας ήταν αινιγματική «κάτι περιμένουμε, κύριε, να δούμε και να ακούσουμε». Με τις προτροπές του κ. Μέση η χορωδία ανασυντάχθηκε και η πρόβα συνεχίστηκε μέχρι της 4μ.μ.. Η αγωνία όμως όλων μας τώρα έφτασε στο κατακόρυφο. Το μυστικό αποκαλύφθηκε σε όλους και*

[107] Χειρόγραφη καταγραμμένη μαρτυρία στο προσωπικό μου αρχείο.

μαζεμένοι στη νότια πλευρά της αίθουσας κοιτάζαμε προς το στρατιωτικό αεροδρόμιο περιμένοντας αυτό που η ΕΟΚΑ είχε σχεδιάσει και θα πραγματοποιούσε. Την ανατίναξη αεροπλάνων και πολεμικού υλικού στο μεγάλο υπόστεγο των αεριωθουμένων. Στις 4.15 οι δυο εκκωφαντικές εκρήξεις ακούστηκαν μέχρι την πόλη και ένα σύννεφο καπνού απλώθηκε πάνω από το Ακρωτήρι. Οι φωνές και οι ζητωκραυγές μας γέμισαν την αίθουσα της Μουσικής κι έφεραν την ανακούφιση και την ηρεμία στις καρδιές μας. Ο ιθύνων νους, ο οργανωτής και ο εκτελεστής της αποστολής ήταν ο συμμαθητής μας, Πανίκος Σωτηρίου, που ένα χρόνο πριν πάνω από το νεκρό σώμα του συμμαθητή μας Ανδρέα Βλάμη είχε ορκιστεί να καταφέρει ένα σοβαρό πλήγμα στους Βρετανούς αποικιοκράτες.»

4.7.2 Επεισόδια πριν από τα Χριστούγεννα του 1957

Στις 18 Δεκεμβρίου έγινε ακόμα μια σύγκρουση των μαθητών και των μαθητριών του Λανιτείου Γυμνασίου με τις δυνάμεις ασφαλείας στον χώρο του σχολείου. Μετά το πρώτο διάλειμμα, γύρω στις 9.30 π. μ., οι μαθητές και οι μαθήτριες αρνήθηκαν να μπουν στις τάξεις τους και αφού συγκεντρώθηκαν στο νοτιοδυτικό μέρος της αυλής, κοντά στο γήπεδο, άρχισαν να πετροβολούν διερχόμενα στρατιωτικά αυτοκίνητα. Παρά τις προσπάθειες του Γυμνασιάρχη, Αμφιτρύωνα Υδραίου και των καθηγητών ο πετροπόλεμος συνεχίστηκε. Η κατάσταση εκτραχύνθηκε όταν κατέφθασε αυτοκίνητο με δυνάμεις ασφαλείας επικουρικών αστυνομικών και επενέβησαν άλλα τέσσερα αστυνομικά οχήματα. Ο βοηθός Αστυνόμος Ομπράιαν που επέβαινε σε ένα από αυτά, μπήκε στο χώρο του σχολείου και προσπάθησε να κατευνάσει τους μαθητές. Αρκετοί από αυτούς ανέβηκαν στην ταράτσα του σχολείου και συνέχισαν τον πετροπόλεμο έχοντας στο νου τους μάλλον να επαναλάβουν τη «Μάχη της ταράτσας» του Δεκεμβρίου του 55. Οι προσπάθειες του Ομπράιαν δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα οπότε επενέβη ο πρόεδρος της Σχολικής Εφορείας, σερ Παναγιώτης Κακογιάννης, ο οποίος ζήτησε να αποσυρθούν οι Δυνάμεις Ασφαλείας από τον σχολικό χώρο, για να μπορέσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαλυθούν και να αποφευχθούν σοβαρότερα επεισόδια. Μετά την αποχώρηση των αντιμαχόμενων, ο Καθηγητικός Σύλλογος του σχολείου συνεδρίασε και με έγκριση του προέδρου της Σχολικής Εφορείας, αποφάσισε να διακοπούν τα μαθήματα για τις γιορτές των Χριστουγέννων πιο νωρίς, για να αποφευχθούν άλλα επεισόδια[108] και ίσως άλλες δυσάρεστες εξελίξεις όπως κλείσιμο του σχολείου ξανά.

[108] *Φιλελεύθερος*, 19 Δεκεμβρίου 1957.

4.7.3 Η υπόλοιπη Σχολική Χρονιά

Με το άνοιγμα του σχολείου μετά τις Εορτές και την είσοδο του 1958, οι σχολικές μέρες κύλησαν χωρίς κάποιο ιδιαίτερο επεισόδιο. Δεν καταγράφεται τίποτε στον τύπο. Όμως τον Ιούνιο του 1958 οι τελικές εξετάσεις των μαθητών και των μαθητριών διακόπηκαν εξαιτίας διακοινοτικών ταραχών. Πρόκειται για την ομαδική δολοφονία στο χωριό Κιόνελι. Συγκεκριμένα στις 12 Ιουνίου οκτώ Έλληνες από το χωριό Κοντομένος σφαγιάστηκαν από εξτρεμιστές Τούρκους.[109]

4.7.4 Ιούλιος 1958 - Κατάληψη του Λανιτείου από τον Βρετανικό στρατό

Στις 15 Ιουλίου του 1958, το Λανίτειο Γυμνάσιο καταλήφθηκε και περιφράχθηκε χωρίς καμιά προειδοποίηση από τον βρετανικό στρατό με σκοπό να χρησιμοποιηθεί για διαμονή οικογενειών Άγγλων που διέμεναν στην επισταθμία της Επισκοπής.[110] Ως εκ τούτου η καθιερωμένη τελετή αποφοίτησης δεν πραγματοποιήθηκε στο Άτριο του Σχολείου αλλά στο θερινό κινηματοθέατρο Γιορδαμλή με περιορισμένη συμμετοχή τελειόφοιτων. Στις επόμενες μέρες φάνηκε ξεκάθαρα ότι το σχολείο θα χρησιμοποιείτο ως στρατόπεδο κρατήσεως προσώπων. Η αγγλική σημαία υψώθηκε στον ιστό του σχολείου, πύργοι ελέγχου ανεγέρθηκαν στην ταράτσα, ένοπλοι στρατιώτες φρουρούσαν τον χώρο νυχθημερόν, τοποθετήθηκε διπλή σειρά συρματοπλέγματος και προβολείς φώτιζαν την αυλή και τους γύρω χώρους. Το σχολείο μετατράπηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης με περισσότερους από 300 κρατούμενους από την πόλη και την επαρχία της Λεμεσού. Καθημερινά έξω από τα συρματοπλέγματα μαζεύονταν οι συγγενείς των κρατουμένων οι κατοχικές αρχές όμως δεν τους επέτρεπαν να δουν τους δικούς τους. Ο Δήμαρχος της πόλης, Κώστας Παρτασίδης με διαβήματά του προσπαθούσε λύσει το πρόβλημα της τροφοδοσίας των κρατουμένων. [111]

Ο αντιπρόεδρος της Σχολικής Εφορείας, Σωκράτης Ποταμίτης, έστειλε στον Διοικητή της Λεμεσού επιστολή διαμαρτυρίας για την επίταξη του σχολείου και αναφέρει τους λόγους για τους οποίους το σχολείο πρέπει να επιστραφεί πίσω στην κοινότητα της Λεμεσού, ώστε να επιτραπεί η ομαλή έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς.[112]

Οι κρατούμενοι μέσα στο σχολείο ζούσαν κάτω από άθλιες συνθήκες με κακής ποιότητας φαγητό και χωρίς ιατρική περίθαλψη. Δεν επιτρέπονταν οι επισκέψεις των συγγενών τους, ούτε και η ανάγνωση εφημερίδων. Αρκετοί πολίτες με πρωτοβουλία του Δημάρχου Κώστα Παρτασίδη προχώρησαν σε έντονες διαμαρτυρίες για τις συνθήκες κράτησης και προσπάθησαν να βελτιώσουν τη διαβίωση των κρατούμενων με προσφορές τροφίμων και ειδών πρώτης ανάγκης από κοινότητες, ιδιώτες, εμπορικές εταιρείες. Παράλληλα, η ΠΕΟΜ Λεμεσού προχώρησε σε έντονες διαμαρτυρίες

[109] *Χαραυγή*, Λευκωσία 13 Ιουνίου 1958.
[110] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1958.
[111] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 26 Ιουλίου 1958.
[112] *Έθνος*, Λευκωσία 27 Ιουλίου 1958.

προς τον Κυβερνήτη για την επίταξη του σχολείου και τη χρησιμοποίηση του ως στρατοπέδου συγκέντρωσης Ελλήνων πολιτικών κρατουμένων. [113]

4.7.5 Ο θάνατος του Πλάτωνα Στυλιανού από βασανιστήρια στις 4 Αυγούστου του 1958

Στις 4 Αυγούστου σημειώθηκε και ο πρώτος θάνατος – δολοφονία κρατουμένου μέσα στο σχολείο από βασανιστήρια. Πρόκειται για τον Πλάτωνα Στυλιανού από το Βουνί, 36 χρονών, υπάλληλο της ΚΕΟ και πατέρα έξι ανήλικων παιδιών. Στις 24 Ιουλίου του 1958 Άγγλοι στρατιώτες και Τούρκοι επικουρικοί αφού απέκλεισαν το σπίτι του με συρματοπλέγματα, τον κτύπησαν και στη συνέχεια ερεύνησαν το σπίτι προκαλώντας πολλές ζημιές. Αργότερα, περίπολος Άγγλων που περνούσε από εκεί, τον συνέλαβε και τον μετέφερε στο Λανίτειο Γυμνάσιο, όπου κρατούνταν και άλλοι Έλληνες πολίτες. Στις 3 Αυγούστου η σύζυγός του κατάφερε να τον εντοπίσει και να του μιλήσει πίσω από τα συρματοπλέγματα. Την επόμενη μέρα της παρέδωσαν νεκρό τον Πλάτωνα με βγαλμένα τα νύχια και τα μουστάκια και τα ρούχα ξεσχισμένα, βρεγμένα και λασπωμένα.

Ο Άγγλος στρατιωτικός ιατρός, Μπόουντ, που έκαμε νεκροψία στη σορό του αποφάνθηκε τα εξής*: «Επί της σορού του νεκρού διαπίστωσα εξωτερικούς μώλωπες στο στήθος, την κοιλιακή χώρα και την αριστερή κνήμη και εσωτερικούς μώλωπες στο μεσεντέριο και άλλα όργανα της κοιλιακής χώρας. Στον εγκέφαλο υπήρχε αίμα στην υποαραχνοειδή περιοχή, αλλά η πηγή της αιμορραγίας δεν εξακριβώθηκε ούτε μετά την αφαίρεση και εξέταση του εγκεφάλου και των αρτηριών. Ο θάνατος προκλήθηκε από αυτόματη αιμορραγία στην υποαραχνοειδή περιοχή του εγκεφάλου. Επίσης διαπιστώθηκαν σημεία εμετού με ασφυκτικές ενδείξεις».*[114] Ο θάνατος του Πλάτωνα Στυλιανού προκάλεσε οργή και αγανάκτηση στον κόσμο, που παρά τον κατ' οίκον περιορισμό που επιβλήθηκε στη Λεμεσό την ημέρα της κηδείας του, ξεχύθηκε στους δρόμους και χειροκρότησε το πέρασμα της σορού του. Στις 8 Αυγούστου οι διακόσιοι πενήντα συγκρατούμενοί του προέβησαν σε σαρανταοκτάωρη απεργία πείνας, εις ένδειξη πένθους για τον θάνατο του.[115]

4.8 Σχολική Χρονιά 1958 - 59

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1958, μετά από τα έντονα διαβήματα των Αρχών, το Λανίτειο Γυμνάσιο παραδόθηκε στην Σχολική Εφορεία. Κατά την παραμονή των στρατιωτών στο σχολικό κτίριο προξενήθηκαν πολλές ζημιές και υπολογίστηκε ότι η επιδιόρθωση τους θα στοίχιζε γύρω στις 500 λίρες αν και στην πραγματικότητα το ποσό πρέπει να ήταν πολύ μεγαλύτερο. Μετά την παράδοση

[113] *Χαραυγή*, Λευκωσία 31 Ιουλίου 1958.
[114] Παναγιώτα Ψιλλίτα – Ιωάννου, *Οι Ηρωομάρτυρες της ΕΟΚΑ*, Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955 - 59, Λευκωσία 1996, σ. 98.
[115] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 9 Αυγούστου 1958.

του σχολείου άρχισαν οι εγγραφές των μαθητών και των μαθητριών για την νέα σχολική χρονιά. Αυτές συνεχίστηκαν μέχρι τις 23 Σεπτεμβρίου και ο αριθμός των εγγραφέντων ξεπερνούσε κάθε προηγούμενο.[116]

4.8.1 Διαδήλωση μαθητών και μαθητριών στις 3 Οκτωβρίου του 1958

Η διαμαρτυρία των μαθητών ξεκίνησε με παρέλαση της οποίας *«προηγείτο μεγάλη σημαία την οποία μετέφερε «ευσταλής» μαθητής»*. [117] Στην συμβολή των δρόμων Αγίας Φυλάξεως και Λεοντίου Α΄ (σήμερα λεωφόρος Μακαρίου) οι δυνάμεις ασφαλείας προσπάθησαν να διαλύσουν την παρέλαση. Ακολούθησε σφοδρή σύγκρουση και καταδίωξη των μαθητών μέσα στον χώρο του Λανιτείου Γυμνασίου προς την πλευρά του Λανιτείου Σταδίου. Ο Χρίστος Παπαχριστοδούλου,[118] μαθητής τότε της Α΄ τάξης Γυμνασίου θυμάται ότι η επίθεση που έγινε τότε στους μαθητές ήταν από τις πιο σφοδρές που έγιναν ποτέ. Φημολογείται ότι οι Δυνάμεις Ασφαλείας επιτέθηκαν στους μαθητές και στις μαθήτριες ως αντίποινα για τη βομβιστική επίθεση στο ξενοδοχείο Ακροπόλ που προηγήθηκε. Από τις συγκρούσεις, ένας μαθητής, ο Ανδρέας Χατζηνεοφύτου, κτυπήθηκε άσχημα ενώ τραυματίστηκε και ο καθηγητής Φυσικής του Λανιτείου Γυμνασίου, Κώστας Παναγιωτόπουλος.

Την επόμενη μέρα ο Γυμνασιάρχης του Λανιτείου, Αμφιτρύων Υδραίος, προέβη σε διαμαρτυρία για την «*βάναυση και απρόκλητη συμπεριφορά*» των Δυνάμεων Ασφαλείας απέναντι στους μαθητές και τις μαθήτριες του σχολείου. Τόνισε ιδιαίτερα τις αισχρές χειρονομίες και τις απρεπείς φράσεις που οι Τούρκοι επικουρικοί χρησιμοποίησαν εναντίον των μαθητριών εντός της αυλής του σχολείου. [119]

4.8.2 Προσπάθειες για τη σταθερή λειτουργία και την ανασυγκρότηση του Σχολείου

Από τον Νοέμβριο του 1958 έγινε μεγάλη προσπάθεια τη διατήρηση της τάξης, της σταθερής λειτουργίας και της ανασυγκρότησης του σχολείου. Η Σχολική Εφορεία και ο Καθηγητικός Σύλλογος συγκάλεσαν συσκέψεις με πρωταρχικό στόχο τη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των μαθητών και των μαθητριών του Γυμνασίου. Επίσης αποφασίστηκε η άμεση ψήφιση κονδυλίου 1000 λιρών για την αγορά βιβλίων για εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης και 500 λιρών για ανέγερση κλειστού γυμναστηρίου για το μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Ακόμα μελετήθηκε το θέμα της περίφραξης του σχολικού χώρου ώστε να αποφευχθεί η είσοδος μη εξουσιοδοτημένων προσώπων σ' αυτό.[120]

---

[116] *Χαραυγή*, Λευκωσία 7 Σεπτεμβρίου, 1958.
[117] *Έθνος*, Λευκωσία 4 Οκτωβρίου 1958.
[118] Χρίστος Παπαχριστοδούλου, καθηγητής Μαθηματικών, προφορική συνέντευξη στις 2 Αυγούστου 2021 κατατεθειμένη στο προσωπικό μου αρχείο.
[119] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 5 Οκτωβρίου 1958.
[120] *Έθνος,* Λευκωσία 15 Νοεμβρίου 1958.

Φαίνεται ότι σταδιακά η σχολική ζωή επανέρχεται στους κανονικούς ρυθμούς. Με το τέλος του 1958 μπαίνει πλέον και Απελευθερωτικός Αγώνας στην τελευταία του φάση και τα πράγματα οδηγούνται στην Ανεξαρτησία με τις συμφωνίες Λονδίνου Ζυρίχης. Οι παρελάσεις, οι απεργίες και οι διαδηλώσεις σταδιακά αραιώνουν και τα μαθήματα συνεχίζονται κανονικά μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς.

4.8.3 Επιστολή του Αρχηγού της ΕΟΚΑ προς τους μαθητές και τις μαθήτριες

Στις 14 Μαΐου 1959, ο αρχηγός της ΕΟΚΑ, Γεώργιος Γρίβας Διγενής έστειλε επιστολή στο Λανίτειο Γυμνάσιο Λεμεσού για να ευχαριστήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες για τη συνεισφορά τους στον Απελευθερωτικό Αγώνα.

> «*Αγαπητοί μου, Ευχαριστώ θερμότατα δια τηλεγράφημά σας. Θα αισθάνομαι πάντοτε ικανοποίησιν και χαράν όταν η Ελληνική Κυπριακή Νεολαία τηρή τας υποθήκας μου, αι οποίαι οδηγούν εις την πρόοδον και εγγυώνται την ευημερίαν της φιλτάτης μας Πατρίδος. Μετά τιμής Διγενής*».[121]

Τον Ιούνιο του 1959 επισκέφτηκε το Λανίτειο Γυμνάσιο ο επιθεωρητής των σχολείων Μέσης Παιδείας Αλλοδαπής κ. Ατσαβές. Τον υποδέχθηκαν ο Γυμνασιάρχης του σχολείου, Αμφιτρύων Υδραίος, οι καθηγητές, οι καθηγήτριες, οι μαθητές και οι μαθήτριες. Ο Γυμνασιάρχης αφού προσφώνησε και καλωσόρισε τον κ. Ατσαβέ, εξήρε τη δράση των μαθητών και των μαθητριών του σχολείου στον τετραετή Απελευθερωτικό Αγώνα. Συγχαρητήρια στους μαθητές και τις μαθήτριες του σχολείου για τη δράση τους τούς έδωσε και ο κ. Ατσαβές, ο οποίος τόνισε ότι παρόλες τις δυσκολίες τους κατάφεραν να διατηρήσουν την Ελληνική Παιδεία σε πολύ ψηλά επίπεδα *«πριν φύγω από την Ελλάδα ο ηρωικός αρχηγός σας μου είπε: - πείτε στα παιδιά ότι ο ένας αγώνας τελείωσε, αρχίζει ένας άλλος που πρέπει να τον συνεχίσουν με τον ίδιο ενθουσιασμό.»*[122]

4.8.4 Επιστολές μαθητών για να τους δοθεί η ευκαιρία να δώσουν εξετάσεις

Στο Αρχείο του Λανιτείου έχω εντοπίσει μια σειρά από χειρόγραφες επιστολές μαθητών που απευθύνονταν στον Γενικό Διευθυντή Σχολών Αλλοδαπών στο Γραφείο Παιδείας στην Αθήνα. Οι επιστολές αυτές γράφτηκαν και στάλθηκαν τον Ιούνιο του 1959. Με αυτές, οι συγκεκριμένοι μαθητές ζητούσαν να τους επιτραπεί να παρακαθίσουν σε κατατακτήριες εξετάσεις για να συνεχίσουν κατά την επόμενη σχολική χρονιά τη φοίτηση τους στο Λανίτειο Ελληνικό Γυμνάσιο. Ο λόγοι που τους οδήγησαν να εγκαταλείψουν το σχολείο ήταν όπως οι ίδιοι αναφέρουν, εθνικοί.

[121] *Έθνος*, Λευκωσία 15 Μαΐου 1959.
[122] *Έθνος*, Λευκωσία 3 Ιουνίου 1959.

Συγκεκριμένα, είτε είχαν συνελήφθη από τους Βρετανούς, είτε ήταν καταζητούμενοι και είχαν ανεβεί τα βουνά ως αντάρτες.[123]

5. Επίλογος

Το Λανίτειο Ελληνικό Γυμνάσιο κατά τη δεκαετία 1950 – 60 ήταν σημείο αναφοράς όχι μόνο για τους κατοίκους της πόλης και επαρχίας Λεμεσού αλλά και ολόκληρης της Κύπρου. Το να φοιτά κάποιος στο σχολείο ήταν προνόμιο και για τους μαθητές και τις μαθήτριες αλλά και ευκαιρία για δεκάδες καθηγητές από Κύπρο και Ελλάδα που δίδασκαν σε αυτό, για λαμπρή σταδιοδρομία. Η αποφοίτηση από το Λανίτειο κατά την αναφερόμενη δεκαετία αλλά και για αρκετά χρόνια μετά ήταν αφετηρία όχι μόνο για επαγγελματική αποκατάσταση και σταδιοδρομία, αλλά και για τη συνέχιση των σπουδών σε ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτήρια στο εξωτερικό.

Η μεταφορά των μαθητών, των μαθητριών και των καθηγητών το 1952, από το παλαιό κτίριο του Ελληνικού Γυμνασίου, στο νεόδμητο και εντυπωσιακό σχολικό κτίριο (το οποίο ο Γυμνασιάρχης Αμφιτρύων Υδραίος σε ομιλίες του το αποκαλούσε ***«Λανίτειον Μέγαρον»***),[124] που οικοδομήθηκε με τη δωρεά του Ν. Π. Λανίτη, ήταν η ευκαιρία να αποκτήσει το σχολείο ευρύτερη εμβέλεια και αναγνώριση. Έτσι το Λανίτειο γίνεται ο πνευματικός φάρος της πόλης, το φυτώριο από το οποίο εκπορευόταν η δυναμική για ένα ελπιδοφόρο μέλλον των νέων της εποχής ανοίγοντας νέους ορίζοντες για τους μαθητές και τις μαθήτριες της υπό επισκόπηση δεκαετίας.

Όλα αυτά όμως συνέβαιναν μέσα στο κλίμα που σφράγισε την εποχή που δεν ήταν άλλο από την αγωνία των Ελλήνων της Κύπρου για το εθνικό θέμα, που ξεκινώντας από το ενωτικό δημοψήφισμα της 15ης Ιανουαρίου 1950 κατέληξε στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ.

Εκατοντάδες ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες του Λανιτείου και πολλοί από τους καθηγητές του που εντάχθηκαν αυθόρμητα στην ΕΟΚΑ και πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους σε διάφορους τομείς της δράσης της. Οι μαθητές και οι μαθήτριες του Λανιτείου πρωτοστατούσαν από τον Δεκέμβριο του 1954 σ' όλες τις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, στις μαχητικές διαδηλώσεις, στις «παράνομες» δραστηριότητες της ΕΟΚΑ και στις συγκρούσεις με τις στρατιωτικές και τις αστυνομικές δυνάμεις του κατακτητή στη Λεμεσό.

Εξαιρετικής σημασίας γεγονότα είναι οι «μάχες» στην αυλή του σχολείου με κορυφαία τα γεγονότα στις 14 Δεκεμβρίου 1955, που είχαν ως αποτέλεσμα το κλείσιμο του σχολείου από τον Κυβερνήτη μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1956. Παρόμοια γεγονότα συνέβησαν και στις 3 Οκτωβρίου 1958 ευτυχώς χωρίς το ίδιο αποτέλεσμα. Στην πρώτη περίπτωση οι μαθητές και οι μαθήτριες έμειναν

[123] Αταξινόμητο υλικό από το Αρχείο του Λανιτείου Λυκείου.
[124] *Ελευθερία*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1959.

εκτεθειμένοι χωρίς φοίτηση, μέχρι που η Σχολική Εφορεία λειτούργησε από τα τέλη Μαρτίου του 1956 το «Κρυφό Σχολειό» με ιδιαίτερα μαθήματα στα σπίτια των καθηγητών, ώστε να μην χαθεί η σχολική χρονιά.

Ανάμεσα στους πρώτους νεκρούς μαθητές, κατά τη διάρκεια του Αγώνα, ήταν οι μαθητές του Λανιτείου Ανδρέας Γεωργίου από τη Διερώνα και ο Ανδρέας Βλάμης από το Βουνί. Πολλοί είναι και οι μαθητές και οι μαθήτριες που συνελήφθησαν για τη δράση τους, πέρασαν από δικαστήριο και καταδικάστηκαν σε πρόστιμα ή φυλακίσεις. Το σχολείο ήταν κατά τα τέσσερα χρόνια του Αγώνα, ένα ενεργό ηφαίστειο, που δυναμικά εκδήλωνε την αγωνιστικότητα και την πατριωτική του διάθεση.

Τέλος, θέλω να παραθέσω τα δύο ποιήματα των καθηγητών του Λανιτείου Ελληνικού Γυμνασίου που γράφτηκαν κατά την περίοδο αυτή και συνοψίζουν τη δράση της μαθητιώσας νεολαίας. Οι φιλόλογοι – ποιητές, Ανδρέας Παστελάς με το «Άδεια Θρανία» και ο Γιάννης Παπαδόπουλος με το «Λίγα λόγια στους Μαθητές μου» θέλησαν να τιμήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες του Λανιτείου και να θυμίζουν τους αγώνες και τις θυσίες τους στα δύσκολα εκείνα χρόνια.

Λίγα λόγια στους μαθητές μου
(στον Ανδρέα Βλάμη)

Του Γιάννη Παπαδόπουλου

Τι να σας λέω για Θερμοπύλες, Μαραθώνες,
όταν τη μάχη δίνετε με πέτρες στην αυλή μας,
όταν Παιχνίδι σας είναι μονά ζυγά με σφαίρες,
μονά ζυγά με Λευτεριά ή Θάνατο!
Τι να σας μάθω ηρωικούς εξάμετρους του Ομήρου,
όταν μετράτε λίγα δευτερόλεπτα
κι ύστερα ρίχνετε τη χειροβομβίδα;
Παιδιά, που γίνατε άντρες σε μια νύκτα
του χίλια εννιακόσια πενήντα πέντε,
που ωρίμασε τόσο άξαφνα το πνεύμα σας,
τι να σας πω για Λογική , για αρχαία σοφία;
Τι να διαβάσω για Σουλιώτισσες και Μεσολόγγια
σε σας, κοπέλες, που είστε καθεμία
κι από ένα ζωντανό ταχυδρομείο,

που μέσα απ' την αθώα στολή είστε ζωσμένες τ΄ άρματα!
Τι να ζητώ καλλιγραφίες από τα χέρια που έσκαβαν
όλο το βράδυ χτες κρησφύγετα,
πού να διαβάσω πιο λαμπρή σελίδα λεβεντιάς
από το πρόσωπο σας το μελανιασμένο ακόμα απ΄ τα χτυπήματα
της τελευταίας διαδήλωσης,
ποιο τραγούδι ομορφότερο να πω
απ' τη σιωπή σας μπρος στα βασανιστήρια;
Τι να σας μάθω πιο πολύ
απ' ό,τι λέει η ζωή και ο θάνατος σας;

1956

Άδεια Θρανία

Του Ανδρέα Παστελλά

Διάβασα τον κατάλογο και σεις λείπατε,
Γράφατε την ορθογραφία σας στους τοίχους.
Διάβασα τον κατάλογο
Και σεις βρισκόσαστε στα οδοφράγματα.
Διάβασα τον κατάλογο
και σεις γράφατε στις φυλακές
στα μικρά σας γόνατα
την Ιστορία του Ανθρώπου.
Κι έγραψα στον κατάλογο: όλοι παρόντες!
Και πλάι το βαθμό του καθενός σας: Άριστα.

6. Παράρτημα

Καταγράφω την ομιλία του Θεόδωρου Αντωνιάδη, σε εκδήλωση, στις 13 Δεκεμβρίου 2019 στο Δημοτικό Μέγαρο Λεμεσού. Την εκδήλωση διοργάνωσε ο Σύνδεσμος Αποφοίτων και Φίλων Λανιτείου με την ευκαιρία της έκδοσης του βιβλίου του Μίμη Σοφοκλέους «*14 Δεκεμβρίου 1955: η Μάχη του Λανιτείου στη Λεμεσό*».

«Την μαθητική μας ζωή κατά την περίοδο του Απελευθερωτικού Αγώνα 1955 – 59 σημάδεψαν πολλά γεγονότα· ανάμεσα τους, οι ηρωικοί θάνατοι αγωνιστών, οι απαγχονισμοί των καταδικασθέντων σε θάνατο, οι εν ψυχρώ δολοφονίες αμάχων, οι φυλακίσεις και οι κρατήσεις χωρίς δίκη, η αυθαίρετη συμπεριφορά των αποικιακών δυνάμεων.

Στο Λανίτειο Ελληνικό Γυμνάσιο εκείνη την ιστορική περίοδο χαράχτηκαν βαθιά στην ψυχή μας κάποια γεγονότα που βιώσαμε προσωπικά και συλλογικά όπως ο τραυματισμός του Ρένου Πουγιούκα στην πρώτη αντιαποικιακή διαδήλωση τον Νοέμβριο του 1954, ο θάνατος του συμμαθητή μας Ανδρέα Βλάμη στις 21 Νοεμβρίου 1956 – σκεφτείτε μας για λίγο να μπαίνουμε καθημερινά στην τάξη και να αντικρύζουμε άδεια τη θέση του – η καταδρομική επιχείρηση στη βάση του Ακρωτηρίου τον Νοέμβριο του 1957 στην οποία είχαν ενεργό συμμετοχή συμμαθητές μας. Δεν ξεχνούμε ακόμη τις συλλήψεις, τις δίκες, τις φυλακίσεις συμμαθητών και καθηγητών μας και την ξαφνική και ανύποπτη αποχώρηση από το σχολείο του φιλόλογου καθηγητή μας Γιάννη Παπαδόπουλου για να ενταχθεί σε αντάρτικη ομάδα.

Στην μνήμη μας ολοζώντανη μένει ολόκληρη η σχολική χρονιά 1955 – 56 που σημαδεύτηκε πρώτα από τη μεγάλη διαδήλωση της 14ης Δεκεμβρίου 1955 που εξελίχθηκε σε φοβερή σύγκρουση με τον αγγλικό στρατό στους εξωτερικούς χώρους του σχολείου και τελικά σε πετροπόλεμο από την ταράτσα για να εμποδίσουν τους στρατιώτες να εισβάλουν στους εσωτερικούς χώρους.

Δεν ξεχνιέται βέβαια το βίαιο κλείσιμο του σχολείου από την αποικιακή διοίκηση ούτε και η μετατροπή του σε κρατητήριο και χώρο βασανιστηρίων. Εδώ άφησε την τελευταία του πνοή ο εκ Βουνίου αγωνιστής Πλάτων Στυλιανού. Για τρεις μήνες οι μαθητές και οι μαθήτριες του Λανιτείου μείναμε άστεγοι και αργοί, ώσπου η Σχολική Εφορεία, για να μην χαθεί το σχολικό έτος αποφάσισε να λειτουργήσει το «κρυφό σχολειό» στα σπίτια των καθηγητών μας από τα τέλη Μαρτίου του 1956.

Όπως θα ξέρετε, για την προαγωγή και την απόλυσή μας δώσαμε τελικές γραπτές εξετάσεις στο Αθηναΐδειο Γυμνάσιο Θηλέων που ήταν αναγνωρισμένο από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας ως εξατάξιο Γυμνάσιο.

Κατά τη σχολική χρονιά 1955 – 56 ήμουν μαθητής της Δ΄ Κλασικού. Στη θέση του αφηγητή θα μπορούσαν να είναι και πολλοί άλλοι από τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριες μου που έζησαν τα γεγονότα.

Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα οι διαδηλώσεις στις οποίες η συμμετοχή ήταν σχεδόν καθολική, ήταν ο συνήθης τρόπος να εκδηλώσει η μαθητική νεολαία την αντίθεση της στη συνεχιζόμενη αποικιακή κατοχή, να εκφράσει την αγανάκτηση της για τα βάναυσα μέτρα έκτακτης ανάγκης για την καταστολή της εξέγερσης, κι ένας τρόπος να τονώνεται το φρόνημα του λαού για αντίσταση και αντίδραση κατά των Άγγλων που αρνούνταν επίσημα και ανεπίσημα να αναγνωρίσουν το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του Κυπριακού Ελληνισμού.

Ιδιαίτερα μετά την απόρριψη των προσφυγών στα Ηνωμένα Έθνη, τη βίαιη συμπεριφορά των κατοχικών δυνάμεων στις ειρηνικές διαμαρτυρίες, με καθημερινές συλλήψεις, φυλακίσεις και τα φρικτά βασανιστήρια σε κρατητήρια απάνθρωπης μεταχείρισης, η μαθητική νεολαία εμφορούμενη από το αγωνιστικό πνεύμα και υπακούοντας στις οδηγίες και τις προτροπές της ΕΟΚΑ, ξεχυνόταν αυθόρμητα στους δρόμους με πατριωτικά συνθήματα, τραγουδώντας θούρια με σημαίες και πανό, για να διακηρύξει ότι ο αμετάθετος στόχος του Αγώνα δεν ήταν άλλος από τον τερματισμό της κατοχής, την Ελευθερία, την Αυτοδιάθεση και την Ένωση της Κύπρου με τον μητροπολιτικό εθνικό κορμό.

Φαινομενικά η 14η Δεκεμβρίου 1955 ήταν κανονική μέρα λειτουργίας του σχολείου. Όμως από την προηγούμενη μέρα το απόγευμα εκπρόσωποι από το Λανίτειο και την Εμπορική Ακαδημία είχαν αποφασίσει την οργάνωση της διαδήλωσης. Από την πρώτη αναφορά στα γεγονότα της 14ης Δεκεμβρίου διαβάζω: «πρωί - πρωί εναποθέσαμε τις σχολικές μας τσάντες στις τάξεις και με υπόδειξη των υπευθύνων μαζευόμαστε στο χώρο γύρω από τη Στήλη των Πεσόντων Μαθητών αναμένοντας την άφιξη των μαθητών της Εμπορικής Ακαδημίας. Παρόλο που το κουδούνι είχε κτυπήσει κανονικά για να μπούμε στις τάξεις μας, κανένας δεν συμμορφώθηκε. Μάταια οι καθηγητές μας, που βγήκαν στην αυλή, μας προέτρεπαν να μπούμε στις τάξεις μας και να αρχίσουμε κανονικά τα μαθήματα. Στις 8.00 η ογκώδης συγκέντρωση με συνθήματα και πανό ήταν έτοιμη για την πορεία – διαδήλωση στο κέντρο της πόλης από την ανατολική νότια έξοδο προς τη λεωφόρο. Την ίδια ώρα όμως έφταναν και οι πληροφορίες ότι πάνοπλοι Βρετανοί στρατιώτες κινούνταν στη λεωφόρο από ανατολικά προς την περιοχή του σχολείου για να μας εμποδίσουν να βγούμε απ' αυτή. Η σύγκρουση με τις λεγόμενες δυνάμεις ασφαλείας ήταν αναπόφευκτη. Τότε δόθηκε η διαταγή να μαζέψουμε πέτρες, ξύλα, σίδερα και ό,τι άλλο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την επίθεση εναντίον των στρατιωτών που ήδη είχαν φράξει την καγκελόπορτα. Στη συνέχεια εξελίχθηκε, όπως έγινε γνωστή η «Μάχη του Λανιτείου» στην τεράστια τότε, αυλή του σχολείου, το χώρο γύρω από τη Στήλη και το Άτριο.

Ο πετροπόλεμος συνεχίστηκε και κορυφώθηκε από την ταράτσα του κεντρικού κτιρίου. Οι λεπτομέρειες έχουν κατατεθεί από τον Μίμη Σοφοκλέους, στο βιβλίο του 14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1955: Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΛΑΝΙΤΕΙΟΥ ΣΤΗ ΛΕΜΕΣΟ, Όταν οι νέοι αγωνίζονταν για τα ιδανικά τους…, εμείς μένουμε με την ανάμνηση ενός γεγονότος πολύ σημαντικού, της σχολικής μας ζωής. Ας θυμόμαστε και ας τιμούμε πάντα με ευγνωμοσύνη όλους εκείνους τους ανώνυμους και επώνυμους νέους, μαθητές και μαθήτριες του σχολείου μας που με το αγωνιστικό τους φρόνημα και το μαχητικό τους πνεύμα, κράτησαν με ποικίλους τρόπους τη σημαία του αντιαποικιακού αγώνα ψηλά, για την Ελευθερία της πατρίδας μας!»

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχεία:

- Αρχείο του Λανιτείου Γυμνασίου/Λυκείου (αταξινόμητο)

Πρωτογενείς πηγές:

Εφημερίδες:

- *Έθνος,* Λευκωσία 1947
- *Ελευθερία,* Λευκωσία 1906
- Ο *Παρατηρητής,* Λεμεσός 1925
- *Cyprus Mail*, Λευκωσία
- *Χαραυγή,* Λευκωσία

Βιβλιογραφία

- Ανδρέου Τάσος, *Λεμεσός, Αναδρομή Μνήμης*, εκδόσεις Νόστος, Λεμεσός 2009
- Βαρνάβας Ανδρέας, *Ιστορία του Απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (1955 - 1959),* Ίδρυμα Απελευθερωτικού αγώνα ΕΟΚΑ 1955 – 1959, Λευκωσία 2002
- Γεωργής Γιώργος, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα.* (Πανεπιστημιακές Παραδόσεις), Αθήνα 2016
- Γεωργής Γιώργος, «Λανίτειο Γυμνάσιο: η Γέννηση ενός Σχολείου», Επιστημονική Ημερίδα, Δισεκατονταετηρίδα Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού, 12 Οκτωβρίου 2019 (αδημοσίευτο)
- Γρίβα – Διγενή Γεωργίου, Απομνημονεύματα αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955 – 1959, Αθήνα 1984
- Θεοδούλου Μόνα, «Από την Ελληνική Σχολή του 1819 στο Λανίτειο Γυμνάσιο», *Λεύκωμα 1979 – 1980,* Λανίτειο Γυμνάσιο Λεμεσού, 1980
- Ιωάννου - Ψυλλιτά Παναγιώτα, *Λειτουργία Ελευθερίας, Αφηγήσεις για τους ήρωες της ΕΟΚΑ,* Λευκωσία 1989
- Καππαής Δημήτριος, *ΟΧΕΝ, Λεμεσού, Ογδόντα χρόνια προσφοράς,* Έκδοσις ΟΧΕΝ, Λεμεσός, 2020
- Κουδουνάρης Λ. Αριστείδης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800 - 1920,* τόμος Α + Β, Λευκωσία [7]2018
- Μαραγκού Άννα και Κολώτα Τίτος (επιμ.) *Λεμεσός: Ταξίδι στους χρόνους μιας πόλης*, Λεμεσός 2006

- Μυριανθόπουλος Κλεόβουλος, *Ἡ Παιδεία ἐν Κύπρῳ ἐπί Ἀγγλοκρατίας, 1878 - 1946*, Λεμεσός – Κύπρος 1946
- Πηλαβάκης Κ. Αριστόδημος, *Ἡ Λεμεσὸς καὶ τὰ Σχολεία της,* Λεμεσός - Κύπρος 1929
- Παπαδήμα – Σοφοκλέους Σαλώμη, (επιμ.), *Ἡ Παιδεία ἐν Λεμεσῷ,* Πρακτικά 2ου Επιστημονικού Συμποσίου Προφορικής Ιστορίας 2006, Κέντρο Μελετών Δήμου Λεμεσού
- Παπαδόπουλος Κ. Γιάννης, *Συλλογή*, Αθήνα 1966
- Παστελάς Ανδρέας, *Χώρος Διασποράς*, Δίφρος, Αθήνα 1971
- Σοφοκλέους Α. Μίμης, *14 Δεκεμβρίου 1955: Η Μάχη του Λανιτείου στη Λεμεσό, Οταν οι νέοι αγωνίζονται για τα ιδανικά τους…,* εκδόσεις Αφή, Λεμεσός, 2019
- Σπανός Γιάννης Χρ., *ΕΟΚΑ έτσι πολεμούν οι Έλληνες*, τόμος 1, Λευκωσία, 1996
- Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ, *Μητρώον Αγωνιστών ΕΟΚΑ 1955 - 1959*, τόμος Η', Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία, 2004

Συνεντεύξεις/ μαρτυρίες από μαθητές και μαθήτριες της εποχής:

Θεόδωρο Αντωνιάδη,
Ιωάννη Φιλίππου,
Ανδρέα Λανίτη,
Κωστάκη Μαρκουλή,
Λώρα Θεόδωρου,
Ευριπίδη Νεοφύτου,
Ανδρέα Πέτρου,
Ζαχαρία Μαυρή,
Χρίστο Παπαχριστοδούλου

Φωτογραφικό υλικό: από το Παττίχειο Ιστορικό Αρχείο Λεμεσού